

ДОРНОГОВЬ АЙМГИЙН МАНДАХ СУМ

“ДОВЦОГ ХУДАГ” ТӨСӨЛ

ДОРНОГОВЬ АЙМГИЙН МАНДАХ СУМЫН НУТАГТ ОРШИХ “ТҮМЭН АЙЛЫН
ЧУЛУУН НҮҮРСНИЙ ОРДЫГ ИЛ АРГААР АШИГЛАХ” ТӨСЛИЙН 2023 ОНД
ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН

/АШИГТ МАЛТМАЛЫН ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРЛИЙН ДУГААР MV-021530/

/АЖ АХУЙН НЭГЖИЙН РЕГИСТЕРИЙН ДУГААР 5874963

Хянасан:

Дорноговь Аймгийн БОАЖГ-н Уул уурхайн үнэлгээний
мэргэжилтэн:.....(Д. Болормаа)

Биелэлтийг тайлагнасан:

“ТҮМЭН АЙЛ ИНВЕСТ” ХХК-ийн

Гүйцэтгэх захирал:.....(Б. Болор-Эрдэнэ)

Байгаль орчны мэргэжилтэн .....(Г.Оюунбаяр)

2023 он

АГУУЛГА

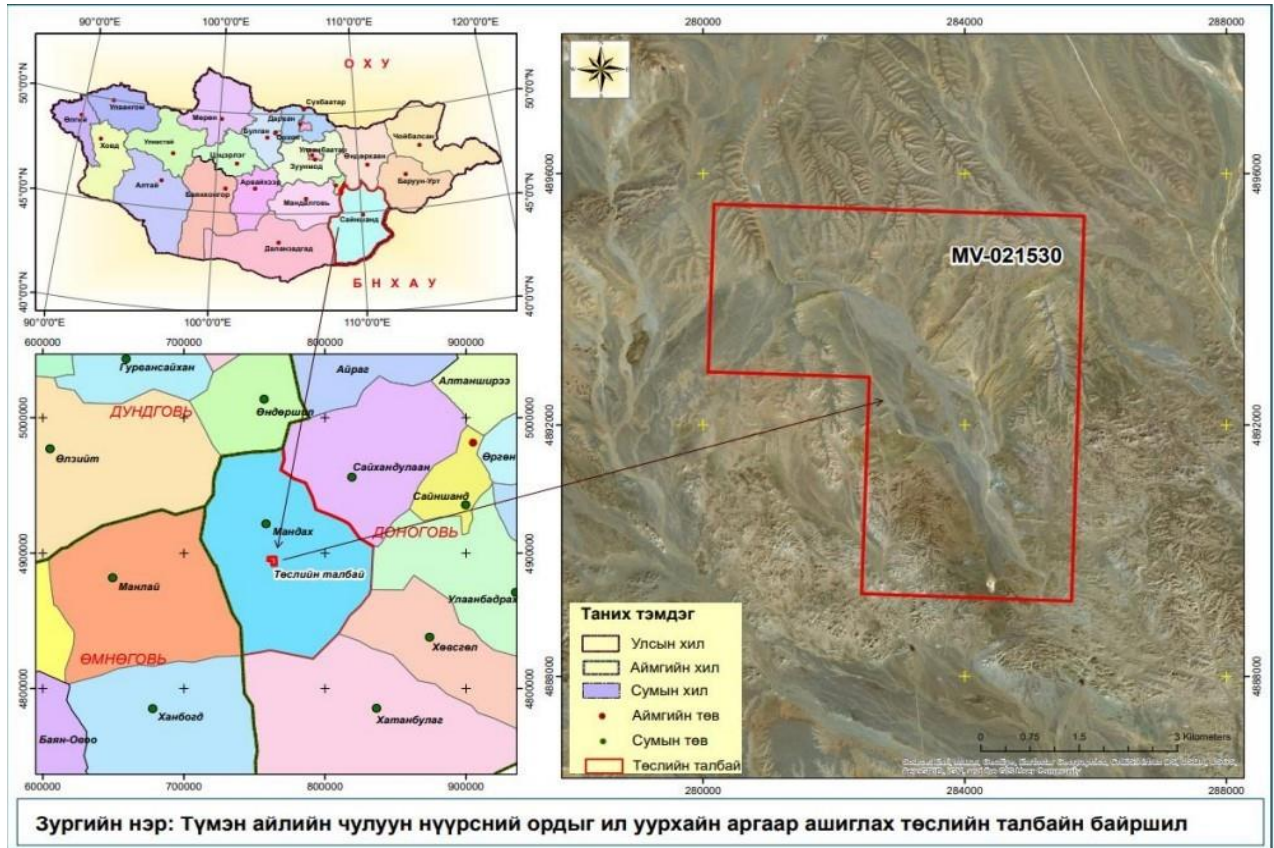
1. ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА
2. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН СУУРЬ НӨХЦӨЛ
3. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ЗӨВЛӨМЖ
4. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ
5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ
6. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ
7. БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫГ ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ
8. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ
9. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ
10. ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ
11. ХОГ, ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ
12. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР

1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Түмэн айлын чулуун нүүрсний орд нь Дорноговь аймгийн Мандах сумын төвөөс урагш 30 км, Сайншанд хотоос баруун урагш 200 км, Улаанбаатар хотоос зүүн урагш 484 км, Монгол Хятадын хилийн Ханги боомтоос баруун хойш 235 км-г байрлана. Тус ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбани нийт 2617.58 га талбайн нутаг дэвсгэрийг хамарна.

Хүснэгт 1. Төслийн талбайн солбилцол

№	Уртгаг			Өргөрөг		
	Градус	Минут	Секунд	Градус	Минут	Секунд
1	108	19	14.11	44	10	46.83
2	108	14	59.22	44	10	46.83
3	108	14	59.22	44	09	20.35
4	108	16	50.13	44	09	20.35
5	108	16	50.13	44	07	28.47
6	108	19	14.11	44	07	28.47

Зураг 1. Төслийн талбайн байршил

Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордын талбайд Үнэгтийн уулс хоорондын хотгорт хуримтлагдсан доод-дунд юрын Хамар хөөвөр, дээд цэрдийн Баянширээ формацын хурдсууд болон тэдгээрийг улласан дээд карбоны Дөшийн-Овоо формац, доод-дунд девоны Өндөр-Үүд формацын галт уулын бялхмал болон түфоген тунамал чулуулгууд тархсан байна. Доод-дунд юрын Хамар хөөвөр формацын терриген тунамал хурдаст 14.7-78.1м нийлбэр зузаантай сайн чанарын чулуун нүүрсний 5 давхраас агуулагдсан байгаа бөгөөд нүүрсний ордын эрэл, хайгуулын үед уг формацын худас чулуулгийн тектоник бүтэц, дахварга зүй, литологи, нүүрсжилт, геотехникийн үзүүлэлтүүд, палеонтологи-палеоботаникийн судалгаанд илүү сайн хамрагдсан. Нөөцийг тооцоолохдоо шатдаг занарын нэг, нүүрсний 10 багцаас бүрдсэн 5 давхраас ялган үйлдвэрлэлийн зэргээр тодорхойлсон.

1.2. Ордын нөөцийн тооцоо

Түмэн айлын ордын хэмжээнд нийт баттай, бодитой, болон боломжтой /A+B+C/ зэргээр нийт 247032.49 мян.тн нүүрсний нөөц тооцоолсноос баттай /A/ зэргээр 105410.28 мян.тн, бодитой /B/ зэргээр 130849.26 мян.тн, боломжтой /C/ зэргээр 10772.95 мян.тн, илрүүлсэн баялаг /P₁/ 5059.26 мян.тн нөөц тус тус тооцоолсон байна. Нийт тооцоолсон нөөцийн 236259.54 мян.тн буюу 96%-ийг баттай болон бодитой /A+B/ зэргээр тооцоолсон байна. Үүнээс Довцог худаг нэртэй, МҮ-021530 тоот тусгай зөвшөөрлийн талбайд баттай, бодитой, болон боломжтой /A+B+C/ зэргээр нийт цэвэр нүүрсний 187172.5 мян.тн чулууны үетэй нүүрсний 194295.73 мян.тн нүүрсний нөөц тооцоолсноос цэвэр нүүрс баттай /A/ зэргээр 75780.26 мян.тн, бодитой /B/ зэргээр 100619.29 мян.тн, боломжтой /C/ зэргээр 10772.95 мян.тн, илрүүлсэн баялаг /P₁/ 4676.11 мян.тн нөөц тус тус тооцоолсон байна. Нийт тооцоолсон нөөцийн 236259.54 мян.тн буюу 94 %ийг баттай болон бодитой /A+B/ зэргээр тооцоолсон байна.

Шатдаг занарын нөөцийн тооцоо

Түмэн айлын ордод дайвар ашигт малтмалын журмаар давхар хайгуул явуулж чанарын судалгааг лабораторийн нөхцөлд хийж нөөцийг С зэргээр тооцоолсон. Занарын давхраас нь нүүрсний 3 болон 4-р давхраасны дунд орших бөгөөд ордын нийт талбайн хэмжээнд маш тогтвортой зузаантай, энгийн бүтэцтэй учраас “тогтворто” ангилалд хамааруулан нөөцийг тооцооллоо. Түмэн айлын ордын шатдаг занарын геологийн нөөц бодох жишгийн үзүүлэлтийг доорх байдлаар тогтоолоо.

1. Занарын давхраасны нөөц тооцох хамгийн бага зузаан-0.7 м
2. Тосны хамгийн бага агууламж- 6.6 %

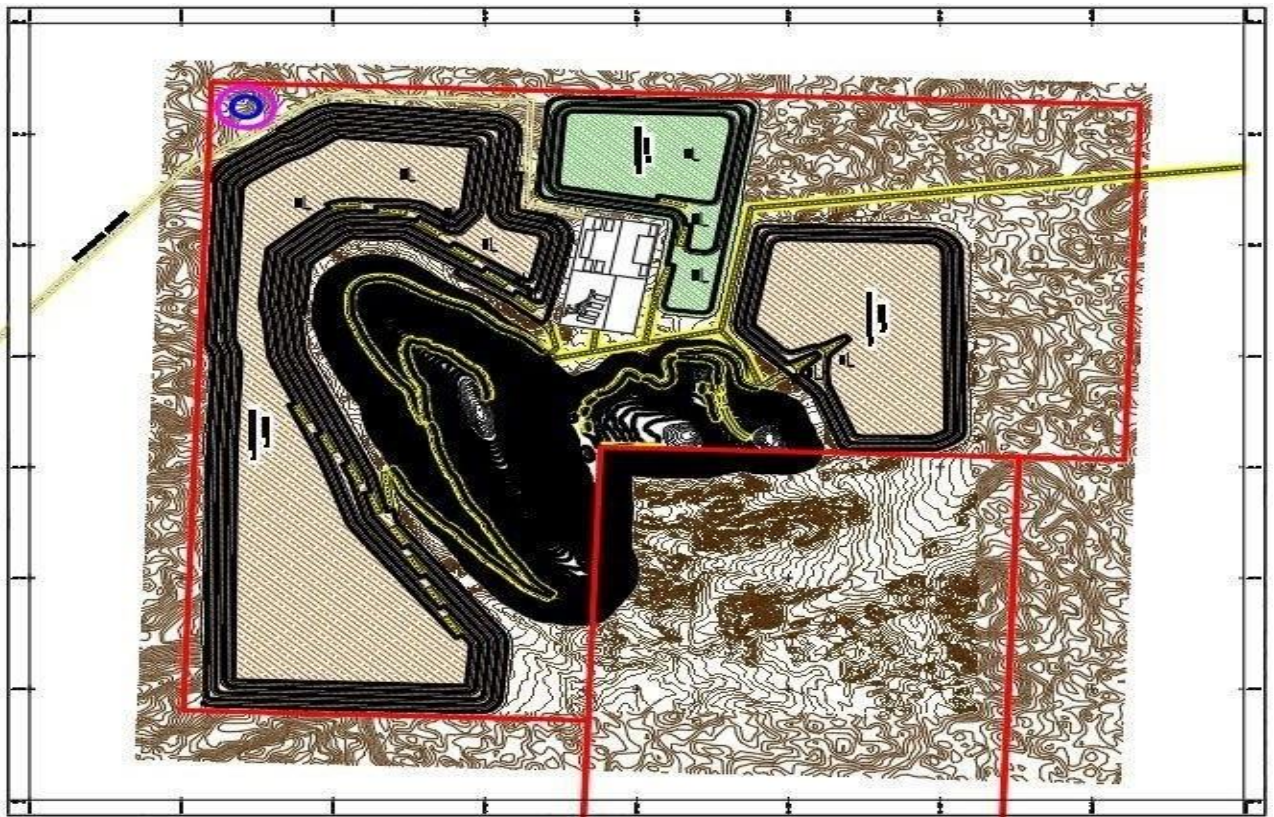
Түмэн айлын ордын шатдаг занарын нөөцийг геологийн блокийн аргаар, өндөршлийн 40м тутамд ялган боломжтой /C/ зэргээр тооцоолон гаргалаа. Түмэн айлын ордод боломжтой /C/ зэргээр 159294.92 мян.тн занар, 11055.07 мян.тн тосны нөөц тооцоолсон.

1.3. Ил уурхайн олборлолт

Нүүрсний нэг давхраас бүхий 340-440 уналтын өнцөгтэй. Нүүрсний давхаргын зузаан нь дунджаар 17 м байна.

№	Үзүүлэлтүүд	Хэмжих нэгж	Тоон утга
1	Доголын өндөр	м	5
2	Доголын хажуугийн өнцөг	Град	50
3	Аюулгүйн бермийн өргөн	м	5-7
4	Уурхайн замын өргөн	м	30-45
5	Уурхайн ерөнхий хажуугийн өнцөг	град	28-34

Уурхайн олборлолтын төслийн гүн 100 м байх үед налуугийн өнцгийг 42⁰, 45⁰, 47⁰ байх утгуудад тогтворжилтын коэффициентыг тус тус тодорхойлсон ба 45⁰-т тогтворжилтыг сайн хангах үзүүлэлт гарсан тул энэ хувилбарын тооцоололтыг авч үзсэн байна. Ил уурхайн ерөнхий налуугийн өнцөг 45⁰ үед илүү хөрс хуулахгүй мөн нуралт гулсалт үүсэхгүй байх давуу талтай.

Зураг 2. Ил уурхайн эцсийн байдлын дэвсгэр зураг

Ил уурхайн ажиллах хүчин чадал, ажиллах горим болон уулын ажлын календарчилсан төлөвлөгөө

Жилд 5000.0 мян.тн нүүрс олборлох хүчин чадал бүхий ил уурхайг ажиллуулахаар төлөвлөж байгаа бөгөөд хөрс хуулалтын дундаж коэффициент 4.29 м³/тн байна. Нийт ил аргаар ашиглах уурхайн хүрэн дэх нүүрсний үйлдвэрлэлийн нөөц 182377.3 мян.тн байна. Уурхайн ажиллах горимыг захиалагч байгууллагын техникийн даалгавар уурхайн жилийн хүчин чадалтай нь уялдуулан сонгосон байна.

Ашиглалтын систем

Тус ордыг 690-р үнэмлэхгүй түвшин хүртэл 300 м гүн ил уурхайн ухааш үүсгэн нүрсний давхраасны уналын дагуу дээрээсээ доош гэсэн ерөнхий чиглэлтэй, нүүрний давхраасны суналын дагуу уулын ажлын ахилттайгаар гүйцэтгэнэ.

Ордын геологийн тогтоц, хөрсний чулуулгийн физик-механикийн шинж чанарыг үндэслэн уурхайн ерөнхий налуугийн өнцгийг 35-45 градусаар тогтоосон. Уурхайд ажиллах үндсэн тоног төхөөрөмжүүдийн параметрийг үндэслэн хөрс хуулалт нүүрс ашиглалтын үеийн доголын өндрийг 5 м-ээр тогтоосон.

Тэсрэх материалын агуулах:

Ил уурхайн тэсрэх бодисын болон тэсэлгээний хэрэгслийн агуулахыг ил уурхайн урд талд 2 км зайд байгуулна. Тэсрэх бодисын агуулах нь 60 тн багтаамжтай, тэсэлгээний хэрэгсэл хадгалах зориулалт бүхий агуулах нь 40 тн тусгай тоноглогдсон зориулалтын агуулахууд байна.

Техник тоног төхөөрөмжийн сонголт

Ил уурхайд ашиглах экскаваторын тоог уурхайн хүчин чадалд дүйх утгуурын нийлбэр хэмжээг нэг экскаваторын утгуурын багтаамжид харьцуулан тодорхойлсон бөгөөд ил уурхайн хөрс хуулалтын ажилд хамгийн ихдээ 12 м³ утгуурын багтаамжтай 7 ширхэг экскаватор, нүүрс олборлолтын ажилд 5 м³ утгуурын багтаамжтай 2 ширхэг экскаваторуудыг тус тус ажиллуулахаар сонгосон байна.

Хөрс, нүүрс тээвэрлэлт: Хөрс, нүүрсийг 3-3,5 км зайд тээвэрлэхэд автомашины тэвшний эзлэхүүн /Va/ болон экскаваторын утгуурын багтаамж /E/-ын оновчтой харьцаа 4-6 байна. Ил уурхайн хөрс хуулалтын ажилд ажиллах автосамосвалын хамгийн бага даац 130 тн, нүүрс олборлолтод ажиллах автосамосвалын хамгийн бага даац 45 тн тус тус байна. Төсөлд хөрс хуулалт

болон нүүрс олборлолтын ажилд 130 тн болон 45 тн даацтай автосамосвалуудыг ашиглахаар тусгасан байна.

1.4. Дэд бүтэц Цахилгаан хангамж

Цагаан суврагын уурхайд 22/110 Кв өсгөх трансформаторын дэд станц барьж байгуулан, энэ дэд станцаас Түмэн айлын чулуун нүүрсний уурхай хүртэл 110 Кв-ын өндөр хүчдэлийн цахилгаан дамжуулах хоёр хэлхээт агаарын шугам татаж Түмэн айлын нүүрсний уурхайн дэргэд 110/10 Квын ерөнхий бууруулах дэд станц барьж байгуулан уурхайн хэрэглэгчдийг цахилгаан эрчим хүчээр хангахаар төсөлд тусгасан байна.

БҮЛЭГ 2. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН СУУРЬ НӨХЦӨЛ

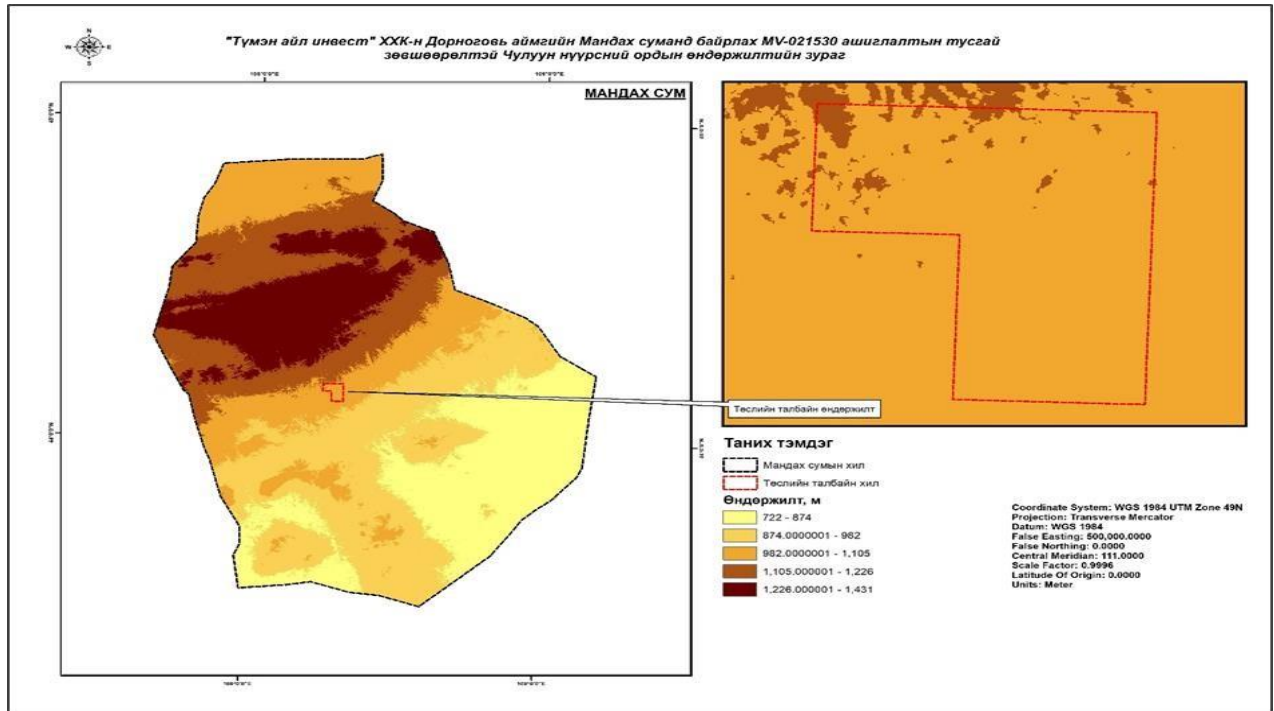
2.1. Физик газарзүй

Төслийн талбай нь Монгол орны хөрс био уур амьсгалын мужлалаар цөлөрхөг хээрийн бор хөрсний мужлалд багтах ба Монгол орны өмнөд хэсгийн цөлөрхөг хээрийн нам уулс, түүний хоорондын хөндий, тэгшрэлийн гадаргад байрладаг.

Түмэн айлын чулуун нүүрсний орд нь намхан толгод, эртний дэнжийн гадаргуу нь баруун хойноос зүүн урагш чиглэлд сунаж тогтсон бөгөөд талбайн баруун хойноос ирсэн сайруудаар хэрчигддэг. Түмэн айлын Ац богд уул дтд 1396.6 м Хошуу хонд сайр 5 чулуун нүүрсний ордын зүүн урд хэсэгт сайруудын хөндий нарийсч хар толгодод дундуур ороох ба толгодууд нь хажуугийн элэгдэлд идэгдэж жижиг хавцлын шинжтэй болсон байдаг.

Тус орд орчмын хамгийн өндөр цэг нь баруун хойд захын цэгээс хойш ойролцоогоор 7 км зайд орших Ац богд уул (дтд 1396 м) юм. Ац богд болон түүний салбар уулс нь зүүн хойноос баруун урагш сунаж тогтсон ба тус уулсын хойд талаас эхээ авсан Хошуу хондын сайр уулсын дундуур нэвтэрч тус ордын төв хэсгээр дайран өнгөрнө.

Зураг 3. Төслийн талбайн гадаргын өндөршил

Түмэн айлын чулуун нүүрсний орд нь намхан толгод, эртний дэнжийн гадаргуу нь баруун хойноос зүүн урагш чиглэлд сунаж тогтсон бөгөөд талбайн баруун хойноос ирсэн сайруудаар хэрчигддэг. Түмэн айлын Ац богд уул дтд 1396.6 м Хошуу хонд сайр 5 чулуун нүүрсний ордын зүүн урд хэсэгт сайруудын хөндий нарийсч хар толгодод дундуур ороох ба толгодууд нь хажуугийн элэгдэлд идэгдэж жижиг хавцлын шинжтэй болсон байдаг.

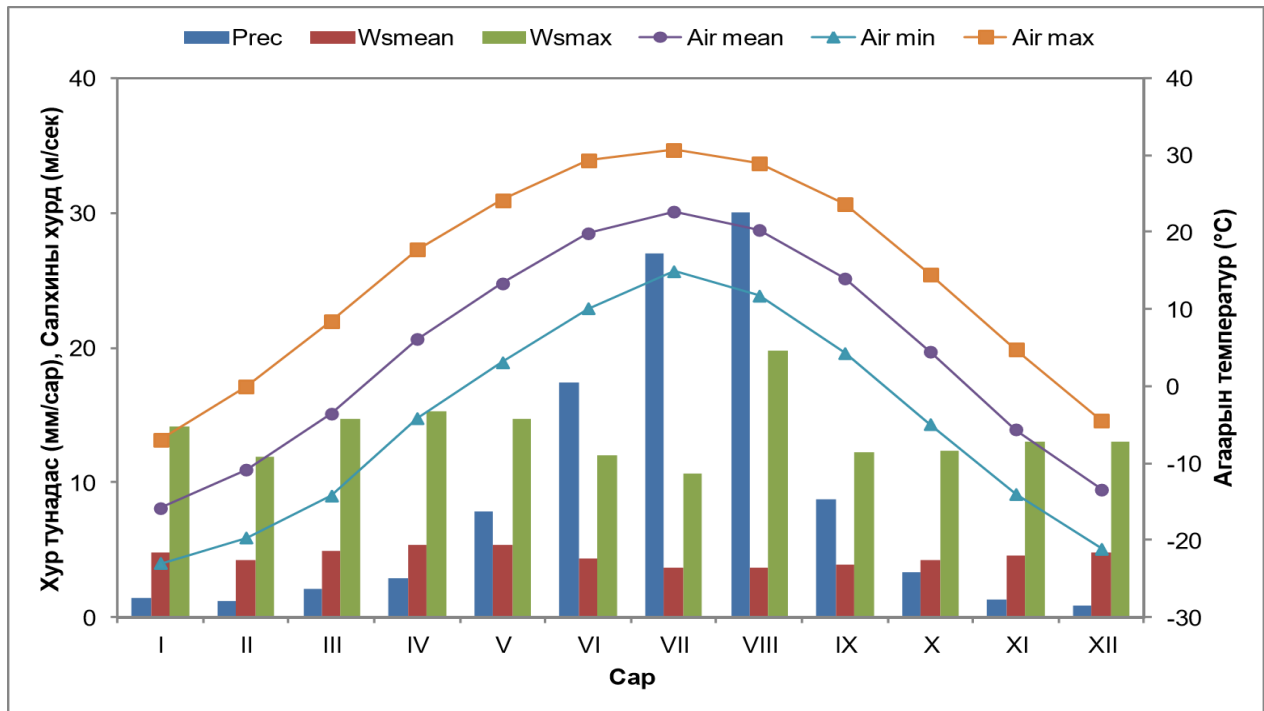

Зураг 4. Ац богд уул болон Хошуу хондны сайрын урдаас харагдах байдал

2.2. Уур амьсгал

Уур амьсгалын нөхцөл Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордын газар нутаг нь эх газрын эрс тэс уур амьсгалтай бөгөөд хавар, намартаа сэрүүн, зундаа халуун, өвөлдөө хүйтэн байдаг.

Хавартаа маш хуурай бөгөөд салхи, шуурга ихтэй.

Зураг 5. Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордын климаграмм

2000-2017 оны цаг агаарын ажиглалтын мэдээнээс үзэхэд тус бүс нутгийн жилийн дундаж агаарын температур 4.4°C, хөрсний дундаж температур 6.2°C байна. Агаарын харьцангуй чийгшил дунджаар 56%, жилд унах нийт хур тунадасны хэмжээ дунджаар 108.2 мм хүрдэг. Түмэн айлын чулуун нүүрсний орд орчмын салхины дундаж хурд 4.5 м/с, их хурд 40.0 м/с (2001.04.06) хүрч салхилж байжээ. Энэ бүс нутагт баруун хойд зүгийн салхи зонхилдог.

2000-2017 оны ажиглалтын мэдээгээр үнэмлэхүй хамгийн бага температур нь -33.5°C (2016.01), үнэмлэхүй хамгийн их температур нь 39.6°C (2000.07) хүрдэг. Агаарын дундаж температур 4.4°C байна.

2.3. Гадаргын ус

Төслийн талбайг хамарсан 1:100,000 нарийвчлалтай байрзүйн зураг, сансарын зураг, хээрийн судалгааны үеийн материалд үндэслэн гадаргын усны мэдээллийг нэгтгэж гаргасан. Түмэн айлын

чулуун нүүрсний орд нь ус зүйн хувьд дэлхийн ус хагалбарын Төв азийн гадагш урсацгүй ай савд, Монгол орны Галба-Өөш, Долоодын говийн сав газарт хамаарна. Энэ бүс нутагт байгалийн тогтоц, уур амьсгалын нөхцөлөөсөө хамааран байнгын урсацтай гол, горхи байдаггүй.

Түмэн айлын чулуун нүүрсний орд, түүний орчим дахь ус зүйн сүлжээний онцлогийг авч үзвэл талбайн баруун хойд хэсэгт орших Ац богд уул (1396.6 м)-ын өвөр хажуугаас эх авах хуурай сайрууд нь талбайг хойноос урагш чиглэлтэй хөндлөн огтолж өмнө зүгт Шинэ-Усны говийн нууранд цутгадаг. Сайрын үндсэн урсац нь зуны хур борооны үерийн уснаас бүрдэнэ.

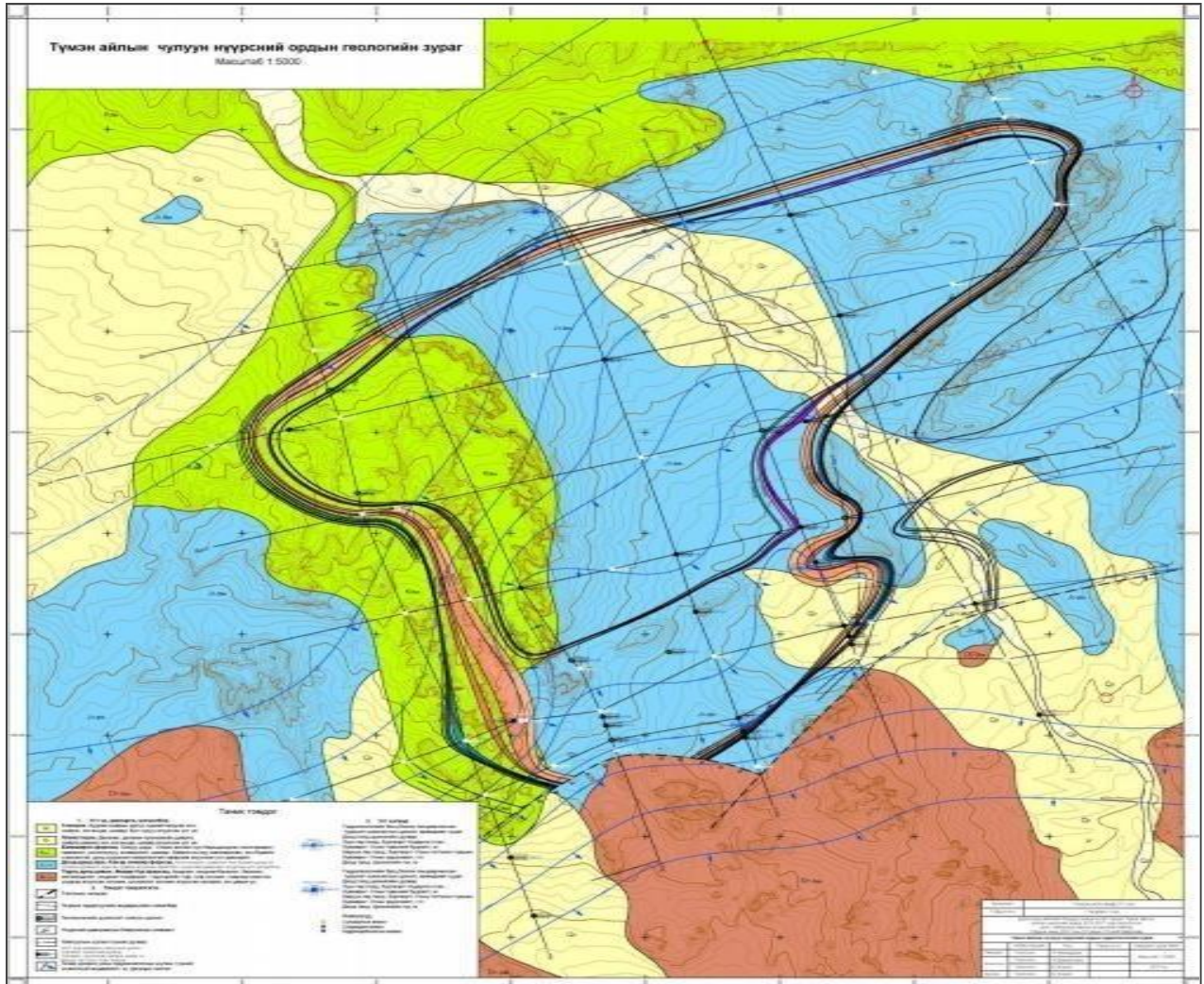
Тус ордыг хөндлөн огтлох сайруудын голдрилын өргөн дунджаар 11-132 м хүрдэг.

Зураг 6. Чулуун нүүрсний ордыг дайран өнгөрөх Хошуу хондны сайр 2.4.

Газрын доорхи ус

Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордын хэмжээнд гидрогеологийн судалгааны ажлыг 2017 оны 7-р сарын 01-аас 2017 оны 8-р сарын 26-ыг хүртэлх хугацаанд “Эрд Гео” ХХК-ийн инженер гидрогеологич Ж.Дашдондов, геологич А.Эрдэнэ нар хийж гүйцэтгэсэн. Уг судалгааны ажлын үр дүнгээс үзэхэд тус ордын хэмжээнд давхарга зүйн ангиллын дагуу дээд дөрөвдөгчийн (Q2) делюви-пролювийн гаралтай янз бүрийн ширхэгтэй хайрга, хайганцар агуулсан элс, элсэнцэр, шавар, шавранцар бүрэлдэх сэвсгэр хурдас, дээд цэрдийн Баянширээ (K2bs) формацийн шаргал өнгийн хурдас; доод-дунд юрагийн Хамар хөөвөр формацийн (J2-3hh) амьтан, ургамлын үлдэгдлээр баялаг, нүүрсний үе, давхраас агуулсан конгломерат, гравелит, элсэнчулуу, алевролит, аргиллит, занараас бүрдэх уулс хоорондын хотгорын эртний нуурын гаралтай юм. Хурдас, чулуулгийн сунал ихэвчлэн баруунаас зүүн, зүүн хойшоо чиглэлтэй; нүүрс агуулагч тунамал хурдсын хэмжээнд, түүнийг хүрээлэн орших дунд карбоны Дөшийн-Овоо формац (C1do), түрүүдунд девоны Өндөр-Үүд формацийн (D1-2uu) насны хурдас, чулуулгууд - риолит, андезит, андезит-дацит, дацит, риодацитаас бүрдэнэ.

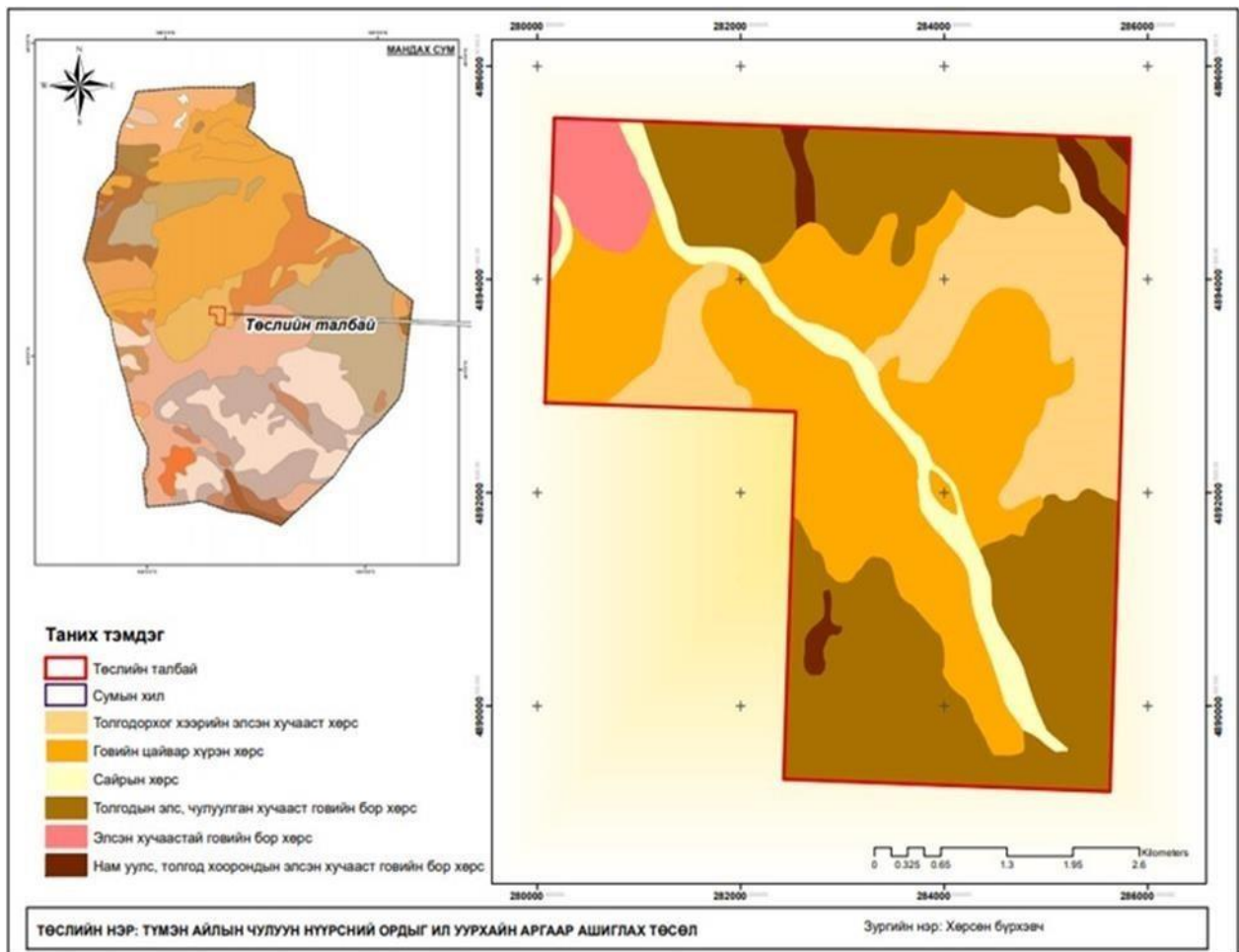
Зураг 7. Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордын гидрогеологийн зураг

Түмэн-Айлын чулуун нүүрсний ордын туршилт-шавхалтын ажлуудын үр дүнгээс харахад гидрогеологийн цооногийн усны ундарга 2.0-5.11 л/сек, усны тогтонги түвшин 4.92-9.67 м-ийн гүнд, түвшний бууралт 4.9- 46.15 м-т, хувийн ундарга 0.41-0.055 л/сек байна. Уст давхаргын зузаан ойролцоогоор 27.0-39.0 м-ийн зузаантай (урьдчилсан байдлаар), нүх сүвдавхарга, давхарга-ан цавхагарлын уст үе илэрсэн нь гидрогеологийн ажиглалт, хэмжилт, ус болон нүүрс агуулагч чулуулгийн шинж чанар, өрөмдлөгийн онцлог байдал, түүний горим, явц, геофизикийн каротажийн иж бүрэн судалгааны Density, ГК (natural gamma), КС (SP, SPR), КМ

(caliper), Deviaton үр дүнгээр тогтоогдсон байна.

2.5. Хөрсөн бүрхэвч

Тус газар нутаг нь Хөрс-газарзүйн мужлалтаар Заримдаг цөл буюу хээржүү цөлийн цайвар бор хөрс зонхилсон Манлайн 11-р тойрогт хамрагдана. Говийн бүсийн хөрсний газрын гадарга салхины үйл ажиллагаагаар тогтсон элс-сайр чулуун болон жижиг үйрмэг чулуурхаг хучаасаар хучигдсан байдаг онцлогтой. Энэ элс-сайр чулуун хучаас хэдий зузаан биш боловч хөрсний дулааны горимд тодорхой хэмжээгээр нөлөөлж хөрсний өнгөн хэсгийг хэт халалтаас хамгаалж, ургамлын ургалтанд нөлөөлдөг онцлогтой. Тухайлбал зуны халуунд өдөр сайр чулуун хучаас +40 - +60°C хүртэл халсан байхад түүний доорх хөрсний нунтаг шороон хэсгийн температур түүнээс 10 -15°C-ээр бага байдаг.

Зураг 8. Төслийн талбайн хөрсөн бүрхэвчийн ангилал

2.6. Ургамал

Түмэн айлын чулуун нүүрсний орд, түүний орчмын газар нутаг нь Монгол орны ургамалгазарзүйн мужлалаар Дорноговийн цөлөрхөг хээрийн тойрогт хамаарагдана (Өлзийхутаг, Н., 1989). Тус тойрог нь тачир, сийрэг ургамалтай, хялгана-таанат өдлөг хялганат, хялгана-хазаар өвст цөлөрхөг хээр зонхилно. Нутаг дэвсгэрийн 9.35%-ийг эзэлдэг, 327 зүйл гуурст ургамалтай, түүний 68 зүйл нь модлог, сөөглөг, 259 нь зүйл өвслөг ургамал байна.

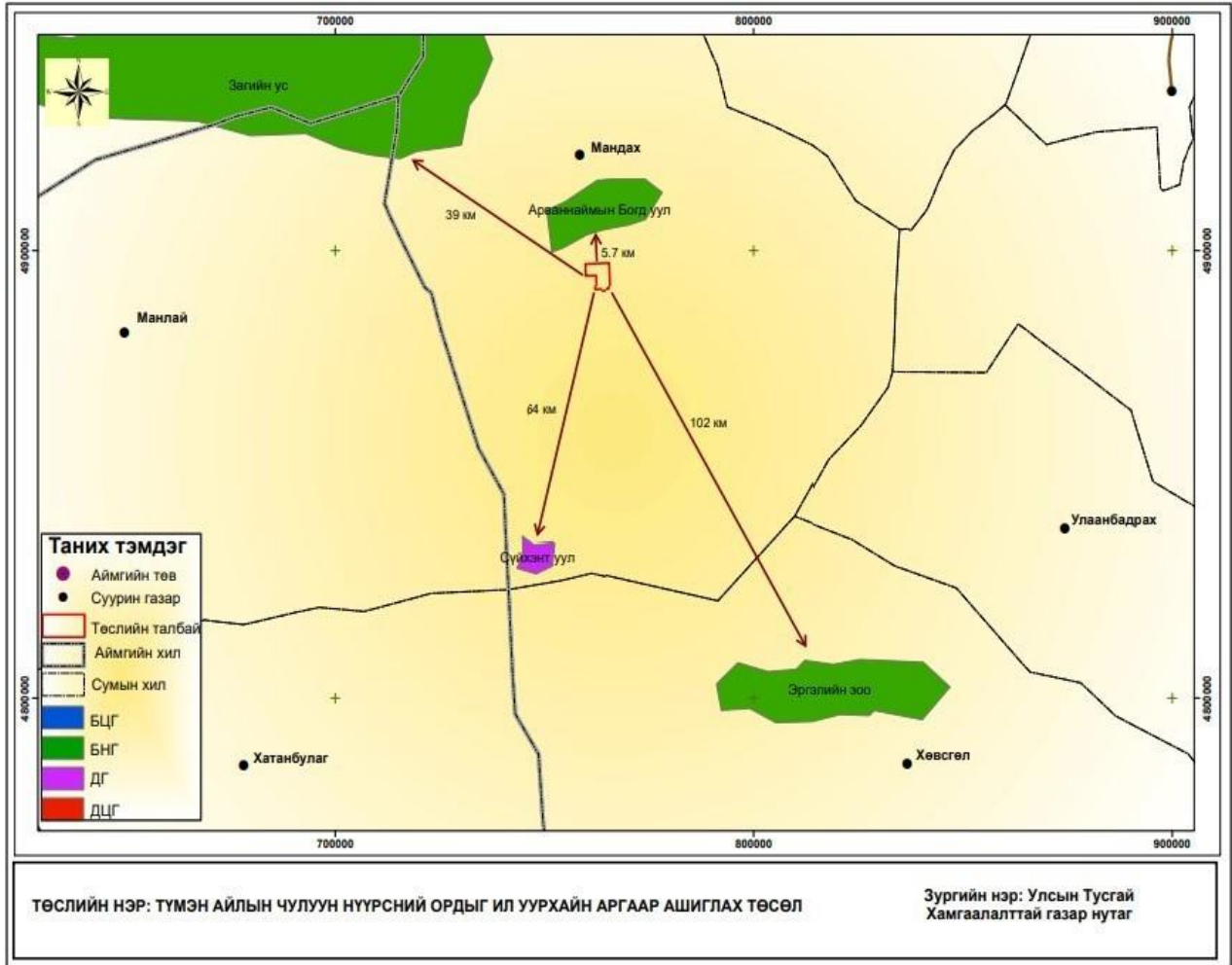
2.7. Амьтны аймаг

Г.Цэнджав, Д.Жамсран нарын “Дорноговь аймгийн биологийн баялаг бүтээл” номондоо тус суманд хар сүүлт, цагаан зээр, хулан зэрэг говийн унаган амьтад, үнэг, чоно, хярс, шилүүс, дорго зэрэг хөхтөн амьтад, ногтруу, ятуу, элээ, хэрээ, ууль, сар, тоодог зэрэг олон зүйл жигүүртэн шувуудтай гэж тэмдэглэсэн. Монгол орны тал хээр, говь цөлийн тууртны үнэлгээний судалгааны зарим хэсэг болох Тал хээрийн тууртан буюу хөхтөн амьтад (Хулан адуу (*Equus hemionus*) Хар сүүлтий (*Gazella subgutturosa*)-н талаарх тархац, нөөц, сүрэглэл, нягтшилийн судалгааны ажлын үр дүнгийн мэдээллийг төлөв байдлын судалгаагаар хийлгэсэн.

2.8. Тусгай хамгаалалттай газар нутаг

Түмэн айлын чулуун нүүрсний ашиглалтын талбайд хамгийн ойр орших Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутаг нь Арваннаймын Богд уул БНГ төслийн талбайгаас чанх хойд зүгт 5.7 км, Загийн усны хоолойн БНГ баруун хойд зүгт 39км, Сүйхэнт уул ДГ баруун урд зүгт 64 км, Эргэлийн зоо БНГ зүүн урд зүгт 102 км-т тус тус оршино.

Зураг 9. Төслийн талбайд ойр орших УТХГН

2.9. Нийгэм, эдийн засаг

Мандах сум нь 1924 оны 08 дугаар сарын 01-ний өдөр үүсгэн байгуулагдсан. Засаг захиргааны 5 багтай. Дорноговь аймгийн баруун хэсэгт байрлан, Зүүн талаараа Сайхандулаан, Урд талаараа Хөвсгөл, Хатанбулаг, Улаанбадрах Баруун талаар Өмнөговь айгийн Манлай, Хойд талаараа Өндөршил, Баруун хойд талаараа Дундговь аймгийн Өлзийт сумуудтай хиллэнэ. Улаанбаатр хотоос 454 км, Дорноговь аймгийн төв Сайншандаас 170 км зайтай.

Байгалийн нөөц: Сумын нутаг Цагаан суварга, Хөнгөөтийн зэсийн нөөц орд, хоньчийн нүүрсний орд, алт, усан утаат болор, жонш, өнгөт боржин, занар, гипс, шохой, нүүрс, шороон будгийн арвин нөөцтэй. Тус сумын нутагт Цагаан цавын гүний усны нөөцтэйгээс гадна зүүн, баруун сухай, Наран, Толь, Гэр чулуу, Гишүүнтэй зэрэг томоохон булаг ус элбэгтэй бүрд тойром олонтой нутаг юм.

**БҮЛЭГ 3. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ, БУУРУУЛАХ АРГА
ХЭМЖЭЭНИЙ ЗӨВЛӨМЖ**

Нөлөөллийн хэлбэр	Сөрөг нөлөөллийн үр дагавар				
	Нөлөөлөлгүй	Бага	Дунд	Их	Хүчтэй
Төслийн үйл ажиллагаанаас орчны бичил уур амьсгалд учруулах сөрөг нөлөөлөл	+				
Хэт халалтаас ажиллагсдын эрүүл мэндэд учруулах сөрөг нөлөөлөл		+			
Температурын өөрчлөлтөөс ажлын горимд нөлөөлөх нөлөөлөл		+			
Аянга цахилгааны үйлчлэлээс үүсэх нөлөөлөл		+			
Аадар бороо, үерээс үүдэлтэйгээр үүсэх сөрөг нөлөөлөл			+		
Хүчтэй салхи, шуурганаас үүсэх нөлөөлөл			+		
Болзошгүй нөлөөллийн 16.67 хувь нь “нөлөөлөлгүй”, 50.0 хувь нь “бага”, 33.3 хувь нь “дунд” нөлөөтэй байгаа тул уур амьсгалын хүчин зүйлстэй холбоотойгоор үүсэж болзошгүй сөрөг нөлөөллийн үр дагаврыг “бага” гэж үзэж болно. Уур амьсгалын хүчин зүйлстэй холбоотой төслийн үйл ажиллагаанд нөлөөлж болзошгүй хүчин зүйлчийг үнэлэхэд аадар бороо, үер болон хүчтэй салхи шуурганаас үүсэх нөлөөлөл дунд зэрэг байна. Энэ нь төсөл хэрэгжих талбайн голоор Хошуу хондын томоохон сайраас гадна хэд хэдэн жижиг сайр орж ирж байгаа нь эрчимшил ихтэй хур тунадас унах үед гадаргын урсац, угаагдал үүсэх магадлал өндөр байгааг илтгэж байна. Мөн төслийн талбай түүний орчны салхины хамгийн их хурд сүүлийн жилүүдэд нэмэгдэж 2001 оны 4 дүгээр сарын 6-ны өдөр 40м/с хүрсэн нь энэ төрлийн ххүчтэй салхи шуурганы үзгэдэл тохиолдох магадлалтайг илтгэж байна.					

Хүснэгт 4. Агаарын чанарт учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл

Нөлөөллийн хэлбэр	Сөрөг нөлөөллийн үр дагавар				
	Нөлөөлөлгүй	Бага	Дунд	Их	Хүчтэй
Хөрс хуулалт хийх, ачих, буулгах овоолго үүсгэх явцад агаарт тоосжилт үүсэх				+	
Нүүрс олборлох, ачих, буулгах, тээвэрлэх үед агаарт тоосжилт үүсэх				+	
Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнөөр тоосжилт үүсэх			+		

Хог хаягдлыг шатааж устгах нөхцөлд хортой хий ялгарч, агаарын бохирдол үүсгэх		+			
Болзошгүй аюул ослын үед хорт хий ялгарч, агаарын чанарт нөлөөлөх		+			
Үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанаас орчны агаарт тоосжилт үүсэх			+		
Дизель станц ажиллуулах, шатах тослох материалын агуулах, автомашин болон хүнд даацын машин механизмыг шатахуунаар цэнэглэх зэрэг үйл ажиллагааны үед агаарт ууршилт үүсэх		+			

Агаарт учруулж болзошгүй нийт нөлөөллийн 42 хувь нь “бага”, 28.5 хувь нь “бага” 28.5 хувь нь "их" байгаа тул агаарын чанарт учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөллийн үр дагаврыг “дунд” зэрэг гэж үзэж байна. Төслийн үйл ажиллагааны явцад их хэмжээний газар шорооны ажил хийгдэх мөн нүүрс олборлолтын ажилын хэмжээ их байгаа нь салхины хурд их, хуурайшилт ихтэй өдрүүдэд агаарт дэгдэх тоосжилтын хэмжээ ихсэж зорим тохиолдолд орчны харагдац буурах нөлөөлөл ч үүсгэж болзошгүй юм. Үүнээс гадна хүнд овчрын техник хэрэгсэл нэг дор олноор ажилласнаар хөдөлгүүрийн шаталтаас үүсэх хийн хагягдлын хэмжээ ихсэж агаарын чанар сөргөөр нөлөөлж болзошгүй байна.

Хүснэгт 5. Усны нөөц, чанарт учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл

Нөлөөллийн хэлбэр	Сөрөг нөлөөллийн үр дагавар				
	Нөлөөлөлгүй	Бага	Дунд	Их	Хүчтэй
Уурхайн олборлолтын үйл ажиллагааны үед шүүрлийн усыг шавхан зайлуулсанаар газрын доорх усны нөөцийг бууруулах			+		
Шатах тослох материал асгарч алдагдсанаас хөрсөөр дамжин газрын доорх усыг бохирдуулах			+		
Ажилчдын унд ахуйн хэрэгцээнд ашиглах усны хэмжээгээр газрын доор усанд нөлөөлөх		+			
Ахуйн хатуу, шингэн хаягдлаар газрын доорх усыг бохирдуулах		+			

Гадаргын болон газрын доорх усанд учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг үнэлэхэд 50.00 хувь нь “Бага”, 50 нь “Бага” нөлөөлөлтэй байгаа тул төслийн үйл ажиллагаанаас усны нөөцөд учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөллийн үр дагаврыг “дунд” зэрэг гэж үзэж болно.

Хүснэгт 6. Хөрсөн бүрхэвчид учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл

Нөлөөллийн хэлбэр	Сөрөг нөлөөллийн үр дагавар				
	Нөлөөлөлгүй	Бага	Дунд	Их	Хүчтэй
Барилгажилтын үе шатанд хөрсөн бүрхэвчид эвдрэл үүсэх			+		
Тоног төхөөрөмжийг ачих, буулгах, тээвэрлэх явцад хөрс эвдрэх			+		
Хөрс хуулалтын ажлын явцад хөрсөн бүрхэвч эвдрэлд өртөх				+	
Удирдлага, хяналтын байр, дэд станц, автомашины зогсоол барьж байгуулах явцад хөрс эвдрэх		+			
ШТМ газрын гадаргад асгасанаар хөрс бохирдох			+		
Ахуйн хатуу шингэн хог хаягдлыг ил задгай хаясан тохиолдолд хөрсөн бүрхэвч дарагдах, бохирдлох		+			
Уурхайн тоног төхөөрөмжийн сэлбэг материалын хаягдлыг удаан хугацаанд газрын гадаргад хадгалсанаар хөрс бохирдох			+		
Хөрсөнд учруулж болзошгүй нөлөөллийг үнэлэхэд 28.5 хувь нь “бага”, 57.1 хувь нь “дунд”, 14.3 хувь нь “их” нөлөөлөлтэй байгаа тул төслийн үйл ажиллагаанаас хөрсөнд учруулж болзошгүй сөрөг үр дагаврыг “дунд” гэж үзэж болохоор байна. Төслийн талбайн хөрсөн бүрхэвчийн онцлогоос харахад говийн хөрс нь гадаргын угаагдалд амархан өртөх шинж чанартайгаас гадна элэгдэл эвдрэлд орохдоо хялбар байдаг. Иймд хөрсөн бүрхэвчийг аль болох бага хөндөх, хамгаалах арга хэмжээг сайтар төлөвлөн ажиллах шаардлагатай.					

Хүснэгт 7 Ургамалан нөмрөгт учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл

Нөлөөллийн хэлбэр	Сөрөг нөлөөллийн үр дагавар				
	Нөлөөлөлгүй	Бага	Дунд	Их	Хүчтэй
Хөрс хуулалт хийгдэх талбайн ургамлан нөмрөг устах				+	

Барилгажилтын үе шатанд ургамалан нөмрөг устах			+		
Тоног төхөөрөмжийг ачих, буулгах, тээвэрлэх явцад ургамалан нөмрөг доройтох			+		
Уурхайн ашиглалтын үе шатанд дотоод, гадаад зам үүсгэснээр ургамалан нөмрөг устах			+		
Шатах тослох материалыг хадгалах, түгээх, тээвэрлэх үйл ажиллагааг шаардлагын дагуу явуулаагүйгээс нефтийн бүтээгдэхүүн алдагдаж, ургамалан нөмрөгийг гэмтээх, бохирдуулах		+			
Газар шорооны ажлын үед тоосжилт ихээр үүссэнээс төслийн талбай түүний орчны ттодорхой хэмжээний газрын гадарга дахь ургамлын эрхтнүүд дээр буун фотосинтезийн эрчмийг бууруулах замаар ургамлан нөмрөг доройтох			+		
Нийт нөлөөллийг авч үзэхэд 20 хувь нь “бага”, 60.00 хувь “дунд” 20 хувь нь их зэргийн нөлөөлөлтэй байгаа тул ургамалан нөмрөгт учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг ерөнхийд нь “дунд” зэрэг гэж үзэж болно. Төслийн талбай хамаарах газар нутгийн хөрсөн бүрхэвч нь эвдрэл нөлөөлөлд өртөх магадлал өндөр тул үүнийг дагаад ургамлан нөмрөг доройтох нөлөөлөл их байх магадлалтай юм.					

Хүснэгт 8. Амьтны аймагт учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл

Нөлөөллийн хэлбэр	Сөрөг нөлөөллийн үр дагавар				
	Сөрөг нөлөөлөлгүй	Бага	Дунд	Их	Хүчтэй
Дуу чимээний нөлөөгөөр ан амьтад дайжих, амьдрах орчин нь өөрчлөгдөх			+		
Төслийн талбай, түүний нөлөөллийн бүсийн хэмжээгээр зэрлэг ан, амьтдын амьдрах орчин хумигдах			+		
Бохирдсон өвс ургамлыг мал, амьтан идэж хордох	+				
Бохирдсон ус ууснаас мал, амьтан хордох		+			

Тоосжилтоос мал, амьтанд сөргөөр нөлөөлөх		+			
<p>Нийт нөлөөллийг авч үзэхэд 20 хувь нь “нөлөөлөлгүй”, 40 хувь “бага”, 40 хувь “дунд” зэрэг нөлөөлөлтэй байгаа тул амьтны аймагт учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг ерөнхийд нь “дунд” зэрэг гэж үзэж болно. Төслийн талбайн хээрийн судалгаа, төслийн талбайн ойр орчинд тааралдах боломжит зүйл, нутгийн иргэдээс авсан аман мэдээллээс харахад төслийн талбай түүний ойр Бүс нутгийн болон олон улсын үнэлгээгээр устаж болзошгүй зүйлийн жагсаалтад багтдаг хулан адуу тэмдэглэгдсэнээс гадна бүс нутаг олон улсын үнэлгээгээр эмзэг статустай хар сүүлт зээр тохиолдох боломжтой байгаа нь эдгээр зүйл нь төслийн нөлөөлөлд өртөх магадлалтайг харуулж байна.</p>					

Хүснэгт 9. ТХГН, түүх, соёлын дурсгалт зүйлст учруулж болзошгүй нөлөөлөл

Нөлөөллийн хэлбэр	Сөрөг нөлөөллийн үр дагавар				
	Сөрөг нөлөөлөлгүй	Бага	Дунд	Их	Хүчтэй
Тусгай хамгаалалттай газар нутагт	+				
Түүх, соёлын дурсгалт зүйлст		+			
<p>Нийт нөлөөлөл 50% “сөрөг нөлөөлөлгүй”, 50% “бага” гэсэн ангилалд хамаарч байгаа тул үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанаас тусгай хамгаалалттай газар нутаг болон түүх, соёлын дурсгалт зүйлст учруулах сөрөг нөлөөлөл бага гэж үзэж болно.</p>					

Хүснэгт 10. Нийгэм-эдийн засагт үзүүлэх эерэг нөлөөлөл

Нөлөөллийн хэлбэр	Эерэг нөлөөллийн үр дагавар		
	Бага	Дунд	Их
Шинээр ажлын байр бий болох			х
Улс, орон нутгийн төсвийн орлого нэмэгдэх			х
Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн өсөх			х
Экспортын хэмжээ нэмэгдэх			х
Дотоодын эрчим хүчний хэрэглээг хангах			х
Татварын орлого өсөх			х
<p>Эерэг нөлөөллийн нийт үр дагавар “их” гэсэн ангилалд хамаарч байна. Үүнээс гадна төслийн талбай, түүний орчны нутаг нь малчдын бэлчээрийн газарт хамаарах тул бэлчээрийн талбай хумигдах сөрөг нөлөөлөл үүсэх юм.</p>			

**Байгаль орчинд үзүүлж болзошгүй гол сөрөг нөлөөллийг бууруулах зөвлөмж Удирдлага,
зохион байгуулалтын арга хэмжээ**

- Тухайн төслийг хэрэгжүүлснээс үүдэн гарах сөрөг нөлөөллийг бууруулах болон арилгахад шаардагдах зардлыг жил бүрийн үйлдвэр, санхүүгийн төлөвлөгөөнд тусган хэрэгжүүлж, байгаль орчныг хамгаалах талаар хийсэн ажлын биелэлтийг холбогдох газруудад тогтоосон хугацаанд тайлагнаж байх;
- Байгаль орчныг хамгаалах хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх, байгаль орчныг доройтуулахаас сэргийлэх талаар сургалт, сурталчилгааг тогтмол хийх;
- Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө (Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр), сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах талаар авах арга хэмжээний зөвлөмжид тусгасан арга хэмжээг хэрэгжүүлэх асуудлыг тусгай ажилтанд хариуцуулж, биелэлтэд нь удирдлагын зүгээс тогтмол хяналт тавьж ажиллах;
- Улс, орон нутгийн төсөвт төлөх татвар, төлбөр, хураамжийг тогтоосон хугацаанд барагдуулж байх;
- Өөрийн үйл ажиллагааны талаар тухайн орчинд ажиллаж, амьдарч буй иргэд, оршин суугчдад танилцуулах, үнэн зөв мэдээлэл өгч байх.
- Төслийн үйл ажиллагааны хүрээнд байгаль орчны төлөвлөгөөт аудитыг тогтмол хийлгэж байх,

Усны нөөцөд учруулах сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах

- Үерийн усны далан сувгийг зураг төслийн дагуу байгуулах, түүний бүрэн бүтэн байдлыг хангаж, үерийн усаар дамжин гадаргын болон газрын доорх усны нөөцийг бохирдуулахаас сэргийлэх;
- Ахуйн бохир усыг ил задгай асгах, бохир усны цооног халих, бохир усыг доторлогоогүй цооногт хадгалах зэргээр усны нөөцийг бохирдуулахаас сэргийлэх;
- Ажиллагсдын цэвэр ус хангамжийн асуудлыг зохистой шийдвэрлэх, ахуй-ундны хэрэгцээнд ашиглах усанд химийн болон эрүүл ахуйн шинжилгээг тогтмол хийлгэж, дүгнэлт гаргуулж байх;
- Унд-ахуйн зориулалтаар ашиглах ус хангамжийн найдвартай эх үүсвэрийг зохистой төлөвлөх.

Хөрс, ургамалд учруулах сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах

- Жил бүрийн уулын ажлын төлөвлөгөөний дагуу газар шорооны ажлыг явуулах, төслийн үйл ажиллагаанд өртөх талбайн шимт хөрсийг хуулан тусгайлан овоолго үүсгэх,
- Хөрс чулуулагийн гадаад овоолгыг хэлбэршүүлэн шимт хөрсөөр хучиж нөхөн сэргээлтийн ажлыг хийх,
- Барилга байгууламжийн ажил дууссаны дараа эвдрэлд орсон талбайг хэлбэршүүлэх, тэгшлэх, үржил шимт хөрсөөр хучих, шаардлагатай тохиолдолд хөрс сайжруулалт хийх зэргээр нөхөн сэргээлт хийх;
- Тэгшилж зассан газарт олон наст ургамлын үр цацах, мод, сөөг тарих зэргээр ногоон байгууламж байгуулах;
- Хүнд даацын машин техник болон бусад тээврийн хэрэгслийг тогтоосон маршрутаар явуулах, олон салаа зам гаргахгүй байх, замыг тэмдэгжүүлэх;
- Холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу газар эзэмших гэрээ хийж, зохих журмын дагуу газрын төлбөрийн тооцоог тогтоосон хугацаанд төлж барагдуулж байх;
- Автомашины зогсоолын талбайг тэгшлэн шатах, тослох материал хөрсөнд нэвчихээс сэргийлж цардаж өнгөлөх, тэмдэгжүүлэх;
- Хөрс бохирдсон нөхцөлд бохирдсон хөрсийг хуулан авч, тусгаарлагч гадаргуу дээр овоолон саармагжуулж тусгай нүхэнд хийж дарж булах;
- Олон салаа зам гаргахгүй байх, очих, буцах замын маршрутыг тодорхой тогтоож, тэмдэгжүүлэх, замыг засаж сайжруулах;
- Төсөл хэрэгжүүлэх орчны ургамлын төрөл зүйл, тархалт, өсөлт хөгжилтөд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэхгүй байх арга хэмжээг төлөвлөж хэрэгжүүлэх, ургамалан нөмрөгийн байдалд байнгын ажиглалт хяналт тавьж ажиллах.

Ан амьтанд учруулах сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах

Ан амьтан, тэдгээрийн амьдрах орчныг хамгаалахад чиглэсэн дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Үүнд:

- Төсөл хэрэгжих талбайн ойролцоо орших уст цэгийг бохирдуулахгүй байх, усны нөөцийг хомсдохоос сэргийлж, ан амьтан усаар гачигдахаас хамгаалах арга хэмжээ авах; Тээврийн хэрэгслийг тодорхой маршрутын дагуу явуулах, ан амьтан үргэж, дайжихаас сэргийлэх;
- Үйлдвэрлэлийн явцад ан амьтан ухсан нүхэнд унах, бэртэж гэмтэхээс сэргийлэх, ан амьтны амьдрах таатай орчныг бүрдүүлэх;
- Хууль бус агнуур хийх, ан амьтны амьдрах орчин доройтох зэргээс шалтгаалж хөхтөн амьтдын зүйлүүдийн тоо толгой ховордох, тархац нутаг хумигдах сөрөг нөлөөлөл үүсэж болзошгүй тул төсөл хэрэгжих талбай, түүний орчны түлхүүр зүйлүүдийг хамгаалах талаар иж бүрэн арга хэмжээг төлөвлөж хэрэгжүүлэх;
- Үйл ажиллагааны явцдаа цагаан зээр мэт улирлаар нүүдэллэн ирдэг амьтдын байрших гол газрууд болон коридор нутагт тэдгээр амьтдыг хамгаалах, тоо толгойг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн биотехнологийн иж бүрэн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх талаар орон нутгийн холбогдох байгууллага, мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах, туслалцаа үзүүлэх;
- Амьтны аймгийг хамгаалахын тулд судалгаа шинжилгээ, сургалт сурталчилгаа, хяналт шалгалтын олон талт арга хэмжээг орон нутгийн холбогдох байгууллагууд, иргэдтэй хамтран цогцоор хэрэгжүүлэх;

Хууль бус ан хийгчдийн үйл ажиллагааг таслан зогсоох, хууль бусаар ан агнуур хийхгүй байх талаар ажиллагсад болон нутгийн иргэдэд тогтмол сургалт сурталчилгаа хийж байх.

Хог хаягдлыг бууруулах

- Хатуу хог хаягдлыг “Хог хаягдлын тухай” хуулийн дагуу ангилан ялгаж, эргүүлж ашиглах боломжтой хэсгийг холбогдох газарт өгөх, боломжгүйг нь хог хаягдлын нэгдсэн цэгт тогтоосон хугацаанд зайлуулж, орчны хөрс, ус, агаар бохирдохоос сэргийлэх арга хэмжээг тогтмол хэрэгжүүлэх;
- Хог хаягдлыг зориулалтын тусгай цэгт хадгалах, түүнийг байгаль орчны болон эрүүл ахуй, халдвар судлалын хяналтын байгууллагын тогтоосон цэгт зайлуулж байх;
- Техникийн хаягдал тосыг тусгай зориулалтын газар саванд цуглуулж хадгалах, ашигласан тос авдаг газруудад нийлүүлэх;

- Ахуйн бохир усны нүх, бие засах газрыг тогтмол ариутгаж байх, бохир усны цооногийг зохих журмын дагуу доторлож ашиглах, бохир усыг тогтоосон хугацаанд соруулж, зайлуулж байх;
- Тогтоосон цэгээс бусад газар хог хаягдал хаяхыг хориглох.

Галын аюулаас хамгаалах

- Гал түймрээс урьдчилан сэргийлэх талаар ажиллагсдад байнга сургалт, сурталчилгаа явуулах;
- Гал түймэр унтраах зориулалтын багаж хэрэгслийг шаардлагын дагуу бэлтгэж, зохих газарт байрлуулах;
- Гал унтраах зориулалттай ус дамжуулах хоолой, цорго, хий болон ус гаргах хоолойн бүрэн бүтэн байдлыг тогтмол шалгаж байх;
- Галын аюулаас урьдчилан сэргийлэх талаар анхааруулга, санамж хийж, шаардлагатай газруудад нүдэнд үзэгдэхүйц ил байрлуулах;
- Галын аюул гарч болзошгүй газарт тамхи татах, ил гал гаргахыг хориглох;
- Эрчим хүчний холболтын утсуудыг механик гэмтлээс хамгаалж, бүрэн бүтэн байдлыг хангах.

Аюулгүй ажиллагаа, хөдөлмөр хамгаалал

- Төсөл хэрэгжүүлэгч нь үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанд дагаж мөрдөх аюулгүй ажиллагаа, хөдөлмөр хамгааллын дүрмийг боловсруулж, холбогдох мэргэжлийн байгууллага /байгаль орчны, эрүүл ахуйн хяналтын г.м/-уудаас санал авсны үндсэн дээр баталж мөрдөх;
- Барилга байгууламж байгуулахад галд тэсвэртэй материалыг сонгох, цахилгааны холболтыг технологийн дагуу нягт нямбай хийх, гал унтраах арга хэмжээг урьдчилан тооцож төлөвлөх;
- Болзошгүй осол аюулын үед авах арга хэмжээ, хэн ямар ажил хариуцах зэргийг урьдаас сайтар төлөвлөн шуурхай ажиллах бүлгийг зохион байгуулж ажиллуулах;
- Шаардлагатай газруудад хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны талаар анхааруулга, санамж, зурагт хуудас хийж байрлуулах;
- Ажиллагсдыг мэргэжлээс шалтгаалах өвчний диспансерт улирал тутам үзүүлж байх;

- Үйлдвэрийн болон уурхайн технологийн талаар ажиллагсад сайтар ойлгуулж, аюулгүй ажиллагааны талаар тодорхой мэдээлэл өгч байх, тэдний хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны нөхцөлийг сайтар хангах, ажиллагсад ажлын тусгай хувцас, хамгаалах хэрэгсэл (нүдний шил, дуу шуугианаас хамгаалах чихэвч г.м)-ийг тогтмол олгож байх;
- Шатах тослох материал, шатамхай шингэн буюу тэдгээртэй адилтгах шинж чанар бүхий материал хадгалах агуулахыг галд тэсвэртэй материалаар доторлох;
- Шатамхай шинж чанар бүхий материалыг гэрэлтүүлэгч тоног төхөөрөмж болон халаалтын эх үүсвэрээс хол байлгах;
- Гар ажиллагаатай цахилгаан багаж хэрэгслийг өндөр хүчдэлд ажиллуулахгүй байх, цахилгаан багаж хэрэгсэлтэй хэрхэн харьцаж ажиллах талаар ажиллагсдыг сургалтад тогтмол хамруулж, осол гэмтлийн бүртгэл хөтлөх;
- Үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагааны үед гарч болзошгүй осол аюулын талаар ажиллагсад сайтар ойлгуулах, энэ талаарх сургалтыг тогтмол зохион байгуулах, түүнээс урьдчилан сэргийлэх, арилгах арга хэмжээг урьдчилан төлөвлөх, осол аюул гарах тохиолдолд түүний хор уршгийг арилгах байнгын бэлтгэл, хөрөнгийн баталгаатай байх.

БҮЛЭГ 4. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ

Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуульд зааснаар “Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордыг ил аргаар ашиглах” төсөл нь тухайн нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, стратегийн үнэлгээний зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хангах, нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах, урьдчилан сэргийлэх, төсөл хэрэгжих орчинд бий болж болзошгүй сөрөг үр дагаварыг хянах, илрүүлэх

зорилгоор байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулан батлуулж, хэрэгжилтийг хангаж ажиллахаар төлөвлөж байна.

Дорноговь аймгийн Мандах сумын нутагт орших “Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордыг ил уурхайн аргаар ашиглах төслийн ТЭЗҮ, 2022 оны уулын ажлын төлөвлөгөө, Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээнд үндэслэн БОАЖ-ийн сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 19ны өдрийн А/618 дугаар тушаалаар батласан Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журамын дагуу “Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордыг ил аргаар ашиглах” төслийн үйл ажиллагааны явцад баримтлах байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулав.

Шинэчлэн батлагдсан хуульд Байгаль орчин, Аялал жуулчлалын яам /БОАЖЯ/ тухайн төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг батлан, төсөл хэрэгжүүлэх зөвшөөрлийг олгох, жил бүрийн хэрэгжилтийн тайланг хянаж дараа жилийн төлөвлөгөөг батлах замаар уг төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн хянахаар зохицуулагдсан байна.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь байгаль хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр гэсэн хоёр үндсэн хэсгээс бүрдэх бөгөөд байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөнд байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллийг багасгах, арилгах арга хэмжээ, орчны тохижилт, нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө тэдгээрийг хэрэгжүүлэх хугацаа, шаардагдах хөрөнгө зардлыг тусгасан байхаар, орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрт төслийн үйл ажиллагааны улмаас байгаль орчны төлөв байдалд үзүүлж байгаа өөрчлөлтийг хянах, шинжилгээ хийх, үр дүнг тайлагнах, түүнийг хэрэгжүүлэх арга хэлбэр, шаардагдах хөрөнгө, зардал, хугацааг тодорхойлон тусгахаар хуульчлагдсаныг баримтлан БОМТ, ОХШХ-ийг боловсруулав.

4.1 ДОВЦОГ ХУДАГ УУРХАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ, ҮНДСЭН ҮР ДҮН

Дорноговь аймгийн Мандах сумаас урагш 30км зайд байрлалтай Довцог худаг чулуун нүүрсний ордын, Байгаль орчин менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг боловсруулахдаа БОАЖЯ-ны сайдын 2019 оны 10 сарын 29-ны өдрийн А/618 тушаалаар батлагдсан “Байгаль орчин менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”-ыг баримталсан бөгөөд тухайн жилийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлуудын биелэлтийн байдлыг нэг бүрчлэн тодорхойлж, шаардагдсан хөрөнгө зардлыг тооцсон бөгөөд орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөрийн биелэлтийн хэсэг хяналт шинжилгээний ажлын үр дүнг дэлгэрэнгүй хэлбэрээр тусгасан болно.

Довцог худаг уурхайн төсөл нь 2022 оны 4 улиралд буюу 10 сарын 01 өдрөөс үйл ажиллагааг эхэлсэн болно.

Байгаль орчны менежмент төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлууд түүний биелэлтийн тоон үзүүлэлтийг дараах хүснэгтэнд нэгтгэн илэрхийлэв.

№	Байгаль орчны хамгаалах арга хэмжээний төрөл	Төлөвлөсөн ажлын тоо хэмжээ	Гүйцэтгэсэн ажлын тоо	Хийгдэж буй болон хойшлогдсон ажлын тоо
1	Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, тоосжилтыг багасгах чиглэлээр	6	6	-
2	Гадаргын ба газрын доорх усны нөөцийн бохирдлыг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр	10	10	-
3	Хөрсөн бүрхэвчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр	5	5	-
4	Газрын хэвлийд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр	1	1	-
5	Ургамлан нөмрөгт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр	2	2	-
6	Амьтны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр	6	5	1
7	Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө	3	3	-
8	Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	3	3	-
9	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	1	1	-
10	Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	2	2	-

11	Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	16	16	-
12	Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	7	7	-
Нийт		61		

5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

5.1 Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тоосжилтыг багасгах чиглэлээр

№	Байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Ажлын гүйцэтгэл	Нийт зардал мян.төг	Биелэлтийн шалгуур
1	Уурхайн олборлолтын ажлын үед олборлолтын мөргөцөг, дотоод зам талбайг тогтмол услаж тоосжилтыг бууруулах.	Уурхайн ойр орчинд	Уурхайн технологийн замаас үүсэх тоосжилтыг бууруулахаар шүүрлийн ус ашиглан 18 тоннын зориулалтын шүршдэг усны машинаар өдөр бүрд 61,6 м ² талбайд зам усалгааг тогтмол хийдэг хийсэн.	Үйлдвэрийн зардлаар	Өдөр тутамд
2	13 м/с-ээс дээш хурдтай салхитай үед газар шорооны ажил хийж байгаа ажилтан хөдөлмөрийн аюулгүй байдлыг ханган хамгаалтын шил зүүх.	Уурхайн ойр орчны агаарын чанар, уурхайн ажилчид	Уурхайн орчинд хөдөлмөр хамгааллын аюулгүй байдлыг сайтар хангаж хөдөлмөрийн аюулгүй байдлаас урьдчилан сэргийлэх сургалт, мэдээлэл өгснөөр ажилд гаргадаг журмыг мөрдөж ажиллаж байна		ТОГТМОЛ

3	Тэсэлгээний байгууллагатай хийх гэрээнд агаарын чанартай холбоотой заалтыг тодорхой тусгах, тэсэлгээний бодис, агуулах, талбайд үзлэг хийх, ослын үед авах арга хэмжээний төлөвлөгөө, биелэлтийг давхар шалгах.	Уурхайн ойр орчны агаар, ажилчдын эрүүл мэнд	Уурхайн орчны агаар бохирдуулагч суурин эх үүсвэрийн нарийвчилсан судалгааг явуулж нийт 35 суурин эх үүсвэрийг бүртгэл хамруулаа. Дээрх эх үүсвэр жилд 21.2 тн мод, 66.8 тн нүүрс хэрэглэдэг судалгаа гарсан байна. Холбогдох хуулийн хяналт шалгалтыг Уурхайн даргын 2022.11.20-ны өдрийн 22/01 тоот удирдамжаар томилогдсон ажлын хэсэг 1 удаагийн шалгалтыг зохион байгуулж зөвлөмж өгч ажиллалаа.		Жилд 1 удаа
4	Тоос барьцалдуулагч бодис ашиглаж тоосыг дарж байх.	Уурхайн дотоод, гадаад тээврийн зам	2022.10.14-ний өдрөөс эхлэн 18 тоннын зориулалтын шүршдэг усны машинаар өдөр бүрд 61,6 м ² талбайд зам усалгааг тогтмол хийж хэвшил болгосон.		Тогтмол

5	Уурхайн дотоод, гадаад замыг тогтмол засаж сайжруулж байх.	Уурхайн дотоод, гадаад тээврийн зам	Тээврийн хэрэгслийн хурдыг дотоод журмын дагуу технологийн замд 40км\ц, налуу замд 30км\ц, отвол дээр 30км\ц, нүүрсний овоолго дээр 10км\ц, засварын талбайд 10 км\ц байхаар зааж хурд хэмжилтийг хийж, 61,6 м ² талбайд зам усалгааг тогтмол явуулж, уурхайн шимт болон хөрсний овоолго, карьер, паркийн талбай зэрэг 4,5 тууш авто замыг сэргээн засварлан тэгшлэх, техникээр нягтаршуулж, тоосжилтоос сэргийлэн ажиллаж байна. Мөн Уурхайд ажлын байрны үзлэгийг тогтмол хийж технологийн замд эвдрэл, гэмтэл гарах тухай бүрд туслах техник ашиглаж засвар үйлчилгээг хийж тоосжилтын хэмжээг бууруулсан.		40км/ц
6	Уурхайд ажиллаж буй машин, техник тоног төхөөрөмжийн засвар үйлчилгээ тохиргоог тогтмол хийх, хяналт тавих.	Төслийн үйл ажиллагаанд ашиглаж буй бүх тээврийн хэрэгслүүд	Тус уурхайн нийт 55 тээврийн хэрэгслийг бүртгэлд хамруулан үйл ажиллагаанд өдрийн 24 цагаар тогтмол хяналт тавин ажиллаж байна.		Цаг/м
7	Уурхай тэсэлгээ хийх үед их хэмжээгээр тоосжилт үүсэх нөхцөлд тоосжилт дарах буу ашиглах	Уурхайн орчин	Тэсэлгээ хийгдэж дууссаны дараагаар нийт зам талбайг услан, усалгааны техник бүрэн гүйцэт явсаны дараагаар ажлыг эхлүүлдэг. Усалгаа хийгдэхээс		Тогтмол

			өмнө автогрейдер техникээр зам дээр цацарч цацагдсан сул хөрс, бул, овор мэтийг холдуулан усалгаа хийх боломжит нөхцлийг нь бүрдүүлнэ.		
--	--	--	--	--	--

5.1 агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр

Тоосжилтыг бууруулах зорилгоор усны машин болох автомат насосоор шүршдэг HOWO маркын 3 ширхэг техникээр өдрийн дундаж усалгаа нь 24 цагийн байдлаар 240тнн. Эдгээр ус нь уурхайн шүүрлийн уснаас гарсан усыг ашигласан болно.

№	Улсын дугаар	Арлын дугаар\Парк дугаар	Хэмжих нэгж	Өдрийн дундаж усны зарцуулалт
1	08-39 УБӨ	FNC10057	Тнн\18	80тнн
2	15-82 УНВ	WT-115	Тнн\18	80тнн
3	42-80УНЕ	LGAX2B136EL000374	Тнн\18	80тнн

“Довцог Худаг” Төслийн Байгаль орчны менежментийн 2023 оны төлөвлөгөөний
биелэлтийн тайлан

5.1.2 13м\с-ээс дээш хурдтай салхитай үед газар шорооны ажил хийж байгаа ажилтан ХАБ-г ханган хамгаалалтын шил зүүх

Уурхайн орчинд хөдөлмөр хамгааллын аюулгүй байдлыг сайтар хангаж хөдөлмөрийн аюулгүй байдлаас урьдчилан сэргийлэх сургалт, мэдээлэл өгснөөр ажилд гаргадаг журмыг мөрдөж ажиллаж байна. Нийт техник ашиглаж буй операторуудад шар шил, Засвар үйлчилгээний ажилчдад цагаан өнгийн шил гэх мэт тухайн ажлын байрны онцлогт уялдуулан тохирох хамгаалалтын шилийг олгосон.

НЭГ БҮРИЙН ХАМГААЛАХ ХЭРГЭСЭЛ ОЛГОСОН ХҮСНЭГ

Хүний нэр	Ажлын байр	Шар шил	Цагаан шил	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдлыг хангах үйлчилгээний ажилтан	Уурхайн орчинд ажилладаг журмыг мөрдөж ажиллаж байна
1	Батбаяр	✓	✓	✓	✓
2	Цэнхэр	✓	✓	✓	✓
3	Дорж	✓	✓	✓	✓
4	Мөнх	✓	✓	✓	✓
5	Оюун	✓	✓	✓	✓
6	Төгс	✓	✓	✓	✓
7	Эрдэнэ	✓	✓	✓	✓
8	Батзориг	✓	✓	✓	✓
9	Хангал	✓	✓	✓	✓
10	Энх	✓	✓	✓	✓
11	Мөнх	✓	✓	✓	✓
12	Хангал	✓	✓	✓	✓
13	Төгс	✓	✓	✓	✓
14	Хангал	✓	✓	✓	✓
15	Хангал	✓	✓	✓	✓
16	Хангал	✓	✓	✓	✓
17	Хангал	✓	✓	✓	✓
18	Хангал	✓	✓	✓	✓
19	Хангал	✓	✓	✓	✓
20	Хангал	✓	✓	✓	✓
21	Хангал	✓	✓	✓	✓
22	Хангал	✓	✓	✓	✓
23	Хангал	✓	✓	✓	✓
24	Хангал	✓	✓	✓	✓
25	Хангал	✓	✓	✓	✓
26	Хангал	✓	✓	✓	✓
27	Хангал	✓	✓	✓	✓
28	Хангал	✓	✓	✓	✓

АЖИЛЧДЫН АЖЛЫН ХУВЦАС ГУТЛЫН ХЭМЖЭЭ

№	Овог	Нэр	Албан тушаал	2023 он		
				Хувцасны хэмжээ	Гутлын хэмжээ - овог	Гутлын хэмжээ - зун
1	Баярсайхан	Чинзориг	Уурхайн дарга			
2	Доржсүрэн	Батболд	Ерөнхий инженер	52	42	42
3	Цэнгэл	Мөнх-Эрдэнэ	Төлөвлөлтийн инженер	52	41	41
4	Амгалан	Олзмонх	Төлөвлөлтийн инженер	48	40	40
5	Батжаргал	Баярмагнай	Тэслэгээний инженер	50	41	41
6	Бат-оргил	Тэгш-оргил	Тэслэгээний инженер	52	41	41
7	Эрдэнэбилэг	Ханжаргал	Маркшейдер инженер	48	41	41
8	Ганбаяр	Оюунбаяр	БО мэргэжилтэн	52	43	42
9	Тогмид	Ганмөнх	БО мэргэжилтэн	50	41	41
10	Баатарсүрэн	Наранхүү	Орон нутаг хариуцсан ажилтан	52	42	42
11	Норов	Баясгалан	Геологич	48	37	37
12	Чойжамц	Мөнхзул	Санхүү эрхэлсэн дэд захирал	48	37	37
13	Баттулга	Сарантуяа	Үйл ажиллагаа хариуцсан дэд захирал	42	36	35
14	Нямтайван	Оргил	Борлуулалт хөрөнгө оруулалт хариуцсан дэд захирал	52	42	42
15	Баатархүү	Маналсүрэн	Стратеги, төлөвлөлтийн албаны дарга	48	41	41
16	Мягмарсүрэн	Отгонгэмүүлэл	Төслийн инженер / менежер	52	43	43
17	Сандагдорж	Батсүх	Тээвэр хариуцсан менежер	58	43	43
18	Зоригоо	Сарнай	Хүний нөөцийн менежер	44	37	36
19	Баянбат	Батзоригт	Тээвэр хариуцсан менежер	52	42	42
20	Батгөр	Батбилэг	IT инженер	52	43	42.5
21	Отгондэмбэрэл	Пүрэвзагд	Диспетчер	44	37	37
22	Ванчин	Батжаргал	Хуулийн зөвлөх	52	42	42
23	Энхбат	Энхсайхан	Эдийн засагч, төслийн шинжээч	50	43	43
24	Цүй	Тинг	Орчуулагч	42	37	37
25	Гарав	Дэлгэр	Уулын ашиглалтын инженер	52	42	42
26	Тулга	Ууганбаяр	Геологич	50	41	40
27	Батсүх	Уртнасан	ҮХБМХариуцсан нягтлан бодогч	44	37	36
28	Төсөрхуяг	Төрбаяр	Диспетчер	50	41	41

5.1.3 Тэсэлгээний байгууллага болох “БЛАСТ” ХХК-н ослын үед авах арга хэмжээний төлөвлөгөө

Тэсэлгээ хариуцан хийх компани болох “Бласт” ХХК “Түмэн айл инвест” ХХК хоорондын хамтын ажлын гэрээнд заагдсаны дагуу гамшгаас хамгаалах төлөвлөгөөг давхар даган мөрдөж ажилладаг.

ГАМШГААС ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНД ТОДОТГОЛ ХИЙСЭН ТУХАЙ
ТЭМДЭГЛЭЛ

Д/д	Төлөвлөгөөг тодотгосон албан тушаалтан, өвөг нэр	Тодотгол хийсэн он, сар, өдөр	Хуудасны дугаар	Мөрийн дугаар	Тодотгол хийсэн товч утга

“БЛАСТ”ХХК -ийн “НАРИЙНСУХАЙТ” САЛБАРЫН ГАМШГААС
ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ АГУУЛГА

БҮЛЭГ	АГУУЛГА	ХУУДАС
НЭГ	НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ	4
ХОЁР	ТАНИЛЦУУЛГА	8
ГУРАВ	ГАМШГААС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ, ЭРСДЭЛИЙГ БУУРУУЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	24
ДӨРӨВ	АЮУЛТ ҮЗЭГДЭЛ, ГАМШИГ, ОСЛЫН ҮЕД ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ХАРИУ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	32
ТАВ	АЮУЛГҮЙ ЦЭГТ ЦУГЛАРАХ, НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	47
ЗУРГАА	ХАВСРАЛТ	51

“Довцог Худаг” Төслийн Байгаль орчны менежментийн 2023 оны төлөвлөгөөний
биелэлтийн тайлан

3.3. Гамшгийн эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээ

ГЭМШГИЙН ӨМНӨ	ХУГАЦАА	ХАРИУЦАХ АЖИЛТАН
Зарлан мэдээлэх долоогоор ажиглах аргад ажиглан албан хаагчдыг сургаж дэлгэжүүлэх /Ажлын цагт 10-15 минут, ажлын бус цагт 45-60 минут/	Улирал бүр	Орлогч бөгөөд Сургалт, судалгаа хариуцсан ажилтан
Гал түймэрээ урьдчилан сэргийлэх, сэргээжүүлэх ноцд ажлыг зохион байгуулах, хэвийн ажиллагаанд хяналт тавих /утас мэдрэгч, галын хор, гал унтраах хэрэгсэл/	Жил бүр	Байр ашиглалт хариуцсан менежер
Барилга объектын аюулгүй гари, схем зураглалыг үйлдвэр, хотхоны давхар бүрд байрлуулах, ажиглан албан хаагчдад таниулах	Жил бүр	Байр ашиглалт хариуцсан менежер
Цахилгаанаар тэжээгддэг тоног төхөөрөмжтэй харьцдаг албан хаагчдад галын аюулгүй ажиллагааны зааварчилгааг тухай бүрд өгөх, галын аюулгүй байдлыг хангуулах үүрэг даалгавар өгөх	Улирал бүр	Салбар
Гарах хаалга, ноцд гаригч чөлөөлөх, яаралтай үед гарах нөхцөлийг бүрдүүлсэн байх талаар үүрэг өгч, биелэлтэд хяналт тавих	Улирал бүр	Байр ашиглалт хариуцсан менежер
Гал унтраах багаж, техник хэрэгсэлийг бэлтгэн, засвар үйлчилгээ, шаардлагатай техникруулагчид тухайн иж /шаартай хийх	Хатас жилд	Байр ашиглалт хариуцсан менежер
Жил бүр шаардлагатай хөрөнгийг галын аюулын эрсдэлийг бууруулахад төлөвлөж, зарцуулах	Жилд	Мэргэжлийн ангийн дарга
Ажиглан албан хаагчдад гал унтраах анхан шатны багаж хэрэгсэлийг ашиглаж сургах, улирал бүр дадлага сургууль явуулах	жилд	Орлогч бөгөөд Сургалт, судалгаа хариуцсан ажилтан
ГЭМШГИЙН ҮЕД		
Гал түймрийн талаарх мэдээ мэдээллийг шуурхай хүлээн авах, мэргэжлийн байгууллагад дамжуулах	2-3 минут	Орлогч бөгөөд Сургалт, судалгаа хариуцсан ажилтан
Штабын яаралтай үүрэгжүүлэх, гал түймрийг таслах, хягаарлах цаашид дэлгэрүүлэхгүй байх арга хэмжээ авах	10 минут	Орлогч бөгөөд Сургалт, судалгаа хариуцсан ажилтан

Мэргэжлийн гал унтраах хүч хэрэгсэлтэй хамтран гал түймэр унтраах ажлыг зохион байгуулах	3-30 минут	Аврах, гал унтраах бүлэг
Гал түймрийн голомтоос ажигчдыг аюулгүй зурааст гаргах ажлыг зохион байгуулах	5-10 минут	Аврах, гал унтраах бүлэг
Гал түймэрт нэрвэгдсэн хүнд анхны тусламж үзүүлж эмсэлгийг байгууллагад шилжүүлэх	20 минут	Хүн эмсэлгийн үйлчилгээ хариуцсан ажилтан
Цахилгаан шугам сүлжээ, уур усны хоолойн хөзбөгдөх хэсгийг хаах, салгах арга хэмжээ авах	10-20 минут	Цахилгааны инженер, цахилгаанчид
ХНИГ ДЭХ АЖИЛ	ХУГАЦАА	ХАРИУЦАХ АЖИЛТАН
Гал унтраах ажлын явц, нөхцөл байдлын мэдээг удирдлага болон бусад талуудад дамжуулах	30 минут	Орлогч бөгөөд Сургалт, судалгаа хариуцсан ажилтан
Үйлдвэр, хотхоны барилгын схем зураг, яаралтын зам гарц, цахилгааны боолом усны эх үүсвэрүүдийн мэдээллийг гаргаж өгөх	5 минут	Орлогч бөгөөд Сургалт, судалгаа хариуцсан ажилтан
ГЭМШГИЙН ДАРАА		
Гал түймэр гарсан шалтгаан нөхцөлийг тодруулж, ослын шалтгааныг арилгах	2 цагаас	Мэргэжлийн ангийн дарга
Гал түймрийн хохирлын тооцох, үйлдвэр, хотхоны хэвийн үйл ажиллагааг хангахад шаардлагатай засвар үйлчилгээг хийх	24 цагаас	Орлогч бөгөөд Сургалт, судалгаа хариуцсан ажилтан
Үүссэн нөхцөл байдал, авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний талаарх мэдээллийг аймгийн Онцгой байдлын газарт мэдэгдэх	30 минутаас	Мэргэжлийн ангийн дарга

9	Мэргэжлийн ангийн бүрэлдэхүүнийг шаардлагатай үед үүрэг гүйцэтгүүлэхээр бэлэн байдалд оруулах	Ч+45 -аас																		Мэргэжлийн ангийн дарга
10	Мэргэжлийн ангийн гамшгийн голомтонд үүрэг гүйцэтгүүлэх	Ч+1 -3 цаг																		Аврах гал унтраах бүлэг
11	Мэдээ мэдээллийг дараалал харгалзахгүй хүлээн авах, дамжуулах	Ч+13 цагаас																		Холбоо зарлан мэдээлэх бүлэг
12	Шаардлагатай хоол хүнс, идэвч усны нөөцийг татан авах ажлыг зохион байгуулах	Ч+6,45																		Эд хөрөнгө хамгаалах, хэв журам сахихаа бат хариуцсан бүлэг
13	Дулаан хувцас, хөндлөх, гулдасын нөөцийг татан авах	Ч+12,45																		Хариуцсан бүлэг

4.6 Хүчтэй шороон болон цасан шуурганы аюул тулгарсан үед:

№	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Багтаамж	Минут		Цаг												Хонго	Хариуцах албан тушаалтан			
			1	5	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12					
1	Дохно хүлээн авмагц тогтоодог албаны даргад яаралтай мэдэгдэх	Ч+15																			Мэргэжлийн ангийн дарга
2	Ажиглан албан хаагчдад хүчтэй шороон болон цасан шуурганы аюулын тухай зарлан мэдээлэх хүргэх /ажлын цагаар/	Ч+30																			Холбоо зарлан мэдээлэх бүлэг

1. Гал түймрийн талаарх мэдээ мэдээллийг шуурхай хүлээн авах, мэргэжлийн байгууллагад дамжуулах.	
2. Удирдлагын байр, харилцаа холбоо, мэдээллийн хэрэгсэлийг байнгын бэлэн байдалд ажиллуулах.	
3. Ой хээрний түймэр гарсан цагийн байдлын үед 20-30 хүний бүрэлдэхүүнтэй бүлгийг зохион байгуулж багаж хэрэгсэл, хоол хүнс, дулаан хувцсаар хангах.	
4. Объектийн гал түймэр гарсан үед яаралтай мэргэжлийн байгууллагад мэдэгдэх, харуул хамгаалахтай шуурхай нөвтрүүлэх арга хэмжээ авах, усны эх үүсвэрийг нээлттэй байлгах, гал гарсан объектын цахилгааны холбоотыг салгах.	
5. Хүн ам, эд хөрөнгийг хамгаалах, шаардлагатай үед нүүдэлн шилжүүлэх арга хэмжээ авах.	
6. Гал түймэрт нэрвэгдсэн хүнд анхны тусламж үзүүлж эмсэлгийг байгууллагад шилжүүлэх.	
7. Гал түймрийн гамшгийн үед ажилал	
асан бүрэлдэхүүний хоолны асуудлыг шийдвэрлэх.	
8. Объектийн гал түймрийн эзэн шалтгааны тогтооход мэргэжлийн байгууллагад туслалцаа үзүүлэх.	
9. Гамшгийн нөхцөл байдлын талаар хөзбөгдөх байгууллагад тогтмол мэдэгдэх.	
10. Гамшгийн голомтонд холбоо зохион байгуулах.	
Хүн, мал, амьтны гон халдварт өвчний аюул:	
1. Хүн, мал, амьтны гон халдварт өвчний талаарх нөхцөл байдлыг хүн ам, ажилтан албан хаагчдад зарлан мэдэгдэх.	
2. Өвчний сэжигтэй хүн, мал, амьтныг тусгаарлах, дэж авч лабораторийн шинжилгээнд явуулах, эмчилгээ хийх, өвчтөг тогтоох, хорно цэврийн дэглэм тогтоом эрэгт мэргэжлийн байгууллагад туслалцаа үзүүлэх.	
3. Харуул хамгаалахтай чангатгаж хэв журам сахуулах ажлыг зохион байгуулах.	
4. Хүн ам, ажилтан албан хаагчдыг урьдчилан сэргийлэх тарилагд хамруулах.	
5. Өвчлөсөн мал амьтныг устгах, заваран дигуу буцлах ажлыг зохион байгуулахад туслалцаа үзүүлэх.	
6. Өвчнийг хявцруулах тогтооход мэргэжлийн байгууллагад туслалцаа үзүүлэх.	
7. Хүнс, идэвч усны хангалтыг зохион байгуулах.	
8. Шаардлагатай хүн хүч, машин техниконийг гаргаж ажиллуулах.	
9. Гамшгийн голомтонд холбоо зохион байгуулах.	
10. Өвчнөөр нас барсан хүнийг мэргэжлийн байгууллагатай хамтран оршуулах ажлыг зохион байгуулах.	
11. Ажиглан албан хаагчдыг хамгаалах хэрэгсэл /маск/, ариунтаа халдваргүйтгэлийн бодисоор хангах арга хэмжээ авах.	
Тэсрэлт, дэлбэрэлтийн аюул:	

5.1.4 Тоос барьцалдуулагч бодис ашиглан тоосыг дарж байх

“Довцог худаг” төслийн хүрээнд зам арчилгааг биологийн болон техникийн гэх 2 арга замаар хийж байгаа.

Уг биологийн арга зам гэх нь: Усалгаа хийх, туурвин хусах, цаг агаарын байдлаас хамааран салхины хурд 12м\с дээш гаран үзэгдэх орчин хязгаарлагдмал болсон тохиолдолд уурхай түр зогсолт хийх гэх мэт.

Техникийн арга зам нь: Автогрейдэр ашиглан өдөр тутамд замыг сул туурвинг хусах, нийт техникүүдийн хурдыг 40км\ц тогтмол барих, мөн уурхайд ашиглагдаж буй техникүүдийн засвар үйлчилгээг тогтмол хийн хяналт хийх гэх мэт арга замууд ашиглаж байна.

Тоос дарагч бодис болох **VITANOX RZ, ECO SOIL** гэх мэт бодисуудыг ашиглахаар судалсан байгаа. Гэвч манай төслийн замын төлөвлөлт нь тухайн уурхай тэлэх, өргөжих болгонд өөрчлөлт орж байгаа тул дээр дурдсан 2 технологийг ашиглан тоосыг дарж байгаа тул 2023 ондоо тоос дарах бодисыг ашиглах шаардлагагүй гэж үзэж байна.

Компаны нэр	Спецпродукт Монгол
Бүтээгдэхүүний нэр	Bitanox RZ
Зориулалт	Уул уурхайн үйлдвэрлэл, хучилтгүй замын тоосжилтыг бууруулах зорилготой
Ашиглалт	“ECO SOIL”-ыг шүршихэд нарийн тоосонцорууд хоорондоо нийлж, улам хүнд жинтэй болж нарийн тоосонцоруудын агаарт дэгдэх дэгдэлтийг хэд дахин бууруулдаг
Тайлбар	“ECO SOIL”-ийг хучилтгүй автозамын тоосжилтыг “ECO SOIL” тусгайлан нүүрсний тоосжилтыг дарах зориулалтаар үйлдвэрлэсэн.
Нэмэлт мэдээлэл	Орос улсын бүх нүүрсний уурхайд ашиглаж байгаа одоо үйл ажиллагаагаа тэлж Монголд үйл ажиллагааг явуулж эхэлж байгаа
Хэрэглэх арга, хэмжээ, үнэ өртөг	
Компаны хаяг байршил	7712-0555

МАЙНИНГ ТЕХНОЛОГИ ЭНД ЭКУИПМЕНТ ХХК

MTEE – Mining Technology and Equipment

2019 оноос эхлэн замын тоосжилтыг бууруулах бүтээгдэхүүнийг зах зээлд нийлүүлэхээр судалгаа болон лабораторийн шинжилгээнүүдийг явуулсан. Тус компани нь 2020 онд эхний туршилтын бүтээгдэхүүнийг импортлон оруулж ирж уул уурхайн компаниудтай хамтран тодорхой хэсэг замууд дээр туршсан ба туршилтын үр дүн шаардлага хангахуйц гарсан.

Энэхүү бүтээгдэхүүн маань байгаль орчинд хоргүй, модноос гаралтай байгалийн барьцалдуулагч бүтээгдэхүүн тул бүх төрлийн хөрс, гадаргууд үр дүнтэй байна. Тэжэйн бүтээгдэхүүн нь замын тоос тоосонцорыг барьцалдуулах замаар хатуурч давхарга үүсгэснээр тоос босох хөдөлгөөнийг тогтворжуулж дардаг.

МТЭЭ ХХК нь бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний нэр төрлийг нэмэгдүүлэх, чанарыг сайжруулах, бүтээгдэхүүний өртөгийг бууруулах тал дээр энэ чиглэлийн туршлагатай дотоодын болон гадны компаниудтай хамтран ажиллаж байна. Бид цаашид бүтээгдэхүүний ашиглалттай холбогдох дагалдах тоноглол, үйлчилгээг мөн зах зээлд нийлүүлэхээр зорьж байна.

Доорхи зургаас уул уурхайн тээвэрлэлтийн замын тоосыг бууруулсан байдалтай танилцана уу.

Биелэлтийн тайлан

Натрийн лигносульфонат Хулсан нухаш шахах процессын хандыг баяжуулсан хувиргах урвал ба шүршиж хатаах замаар хийдэг. Бүтээгдэхүүн нь усанд амархан уусдаг, химийн шинж чанараараа тогтвортой, задралгүй удаан хугацаанд битүүмжилсэн, цайвар шар (хүрэн) нунтаг юм. Лигнин цуврал бүтээгдэхүүн нь давирхай, резин, будагч бодис, пестицид, керамик, бетон, асфальт, тэжээл, ус цэвэршүүлэх, нүүрсний усны зутан, бетон зэрэгт голчлон ашигладаг олон төрлийн бүтээгдэхүүнийг өөрчлөх, боловсруулах, үйлдвэрлэх аргаар гадаргуугийн идэвхтэй бодис юм. Галд тэсвэртэй материал, газрын тосны талбайн өрөмдлөг, нийлмэл бордоо, хайлуулах, цутгах, цавуу. Лигнин сульфонат нь цөлжилтөөс урьдчилан сэргийлэх маш үр дүнтэй бөгөөд цөлийн элсийг тогтоогч бодис болгон ашиглаж болох нь туршилтаар батлагдсан.

Гүйцэтгэл:

1.Бетон ус багасгах бодис: энэ нь анионы гадаргууд идэвхтэй бодист хамаарах нунтаг, агаар багатай ус багасгах бодис юм.Энэ нь цементийг шингээж, тарааж, бетоны янз бүрийн физик шинж чанарыг сайжруулж чаддаг. Усны хэмжээг 13%-иас дээш бууруулж, бетоны ажиллах чадварыг сайжруулж, цементийн чийгшүүлэх дулааны анхны чийгшлийг эрс бууруулж, эрт бат бэх, удаашруулагч, хөлдөлтөөс хамгаалах бодис, шахуургын бодис гэх мэт, нафталины цувралын өндөр үр ашигтай бодис болгон нэгтгэж болно.

2.Нүүрсний усны зутан нэмэлт: энэ бүтээгдэхүүнийг нүүрсний усны зутан бэлтгэх явцад нэмж, тээрмийн гарцыг нэмэгдүүлэх, эрчим хүчний хэрэглээг хэвийн хэмжээнд байлгах, нухаш шахах системийн байдлыг бууруулах, нүүрс усны зутангийн концентрацийг сайжруулах, хийжүүлэх, хүчилтөрөгч хэрэглээ, нүүрсний хэрэглээ буурч, хүйтэн хийн үр ашиг буурч, нүүрсний усны зутангийн зуурамтгай чанарыг бууруулж, тодорхой тогтвортой байдал, хөрвөх чадвартай болно.

3.Галд тэсвэртэй материал ба керамик их биений арматур: том хэмжээтэй хананы хавтан, галд тэсвэртэй тоосго үйлдвэрлэх явцад биеийн түүхий эдийн хэсгүүдийг нягт холбож, хуурай бэлдэцийн бат бөх чанарыг 20-60% -иар нэмэгдүүлэх боломжтой.

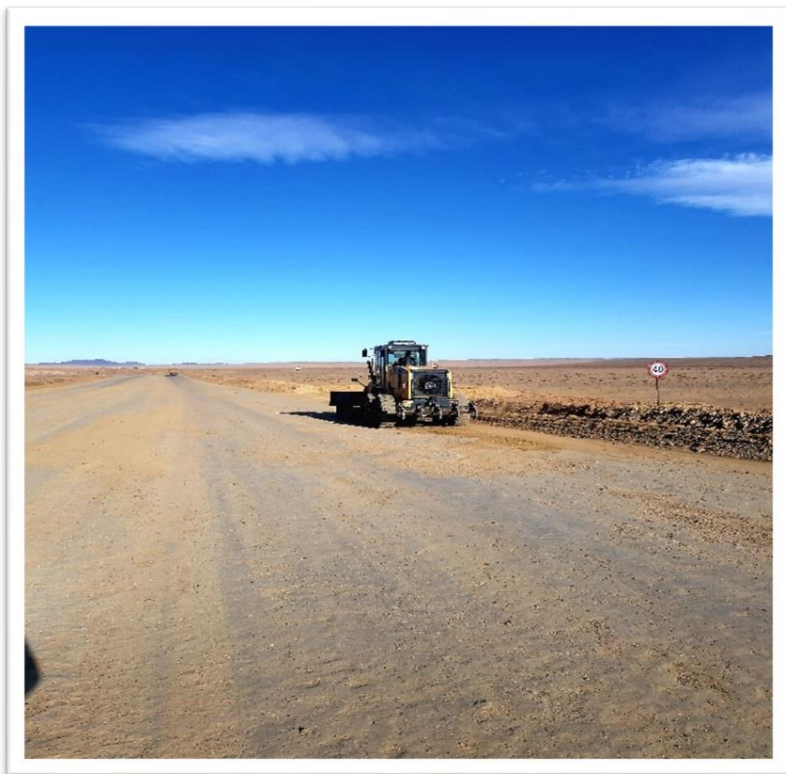
Компаны нэр	MTEE – Mining Technology and Equipment “Майнинг технологи энд экүймент”
Бүтээгдэхүүний нэр	Лигносульфонат
Зориулалт	Барьцалдуулагч бодис
Ашиглалт	Тоос дарах усалгаанд, тээвэрлэлт хадгалалтын онцгой горим шаардахгүй
Тайлбар	Энэхүү бүтээгдэхүүн байгаль орчинд хоргүй, модноос гаралтай байгалийн барьцалдуулагч бүтээгдэхүүн тул бүх төрлийн хөрс, гадаргууд үр дүнтэй байна.
Нэмэлт мэдээлэл	Цаашид бүтээгдэхүүний ашиглалттай холбогдох дагалдах тоноглол, үйлчилгээг мөн зах зээлд нийлүүлэхээр зорьж байна.
Хэрэглэх арга, хэмжээ, үнэ өртөг	Зам усалгаанд ашиглаж байгаа усанд нэмэлтээр хийж ашиглана, усанд уусах чадвар сайн нэг улаа хэрэглэхэд 3-6 сарын хугацаанд чанараа хадгална. Үнэ өртөг болон бусад нарийн мэдээллийг утсаар холбогдож авах
Компаны хаяг байршил	Өмнөговь аймаг, Ханбогд сум, Жавхлант 3-р баг, Оюу толгой төслийн зүүн хэсэгт үйлдвэрийн байр info@mte.mn 77660151, 72130949 УБ, Баянгол дүүрэг, 4-р хороо, Газар бизнес төв, 2-р давхар, 209 тоот

5.1.5 Уурхайн дотоод гадаад замыг тогтмол засаж сайжруулах

Уурхайн ажлын байрны үзлэгийг 7 хоног тутамд тогтмол зохион байгуулан технологийн замд эвдрэл гарах тухай бүрт туслах техник ашиглаж засвар үйлчилгээг хийж тоосжилтын хэмжээг бууруулж байгаа байдал.

Зураг

5.2 Гадаргын ба газар доорхи усны нөөцийг бууруулах, бохирдуулах нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр ажлын биелэлт

№	Байгаль орчинг хамгаалах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Ажлын гүйцэтгэл	Нийт зардал мян\төг	Биелэлтийн шалгуур
1	ШТМ-г стандартын шаардлага хангасан, зориулалтын сав, агуулахад хадгалах: ШТМ-н агуулахын доорхи газрыг хатуу хучилттай болгох	ШТМ	ШТМ-ын түр байрлуулах цэгийг онцгой байдлын ерөнхий газраар батлуулан стандарт хэмжил зүйн газраар батлуулсан зориулалтын тоолууртай ёмкост штм-г хадгалдаг.	Бүтээн байгуулалтын зардлаар	2023 онд
2	Ус ашиглах дүгнэлтийг усны газраас авах	Төслийн хэмжээнд	Ус ашиглах дүгнэлтийг Усны газраас аван дүгнэлтэнд заагдсан хэмжээнд хэрэглээг тохируулан хэрэглэж байна	300	Жил бүр
3	Ус ашиглах зөвшөөрлийг Галба-Өөш Долоодын говийн сав газрын захиргаанаас авах	Төслийн хэмжээнд	Ус ашиглах зөвшөөрлийг Галба-Өөш Долоодын говийн сав газрын захиргаанаас А\28 тоот тушаалаар гаргуулан авсан	300	Жил бүр
4	Ус ашиглах гэрээг Дорноговь аймгийн байгаль орчны газартай хийх	Төслийн хэмжээнд	Ус ашиглах гэрээг Галба-Өөш Долоодын говийн сав газрын захиргааны Газрын доорх усны нөөц, ашиглалтын асуудал хариуцсан ахлах мэргэжилтэнтэй байгуулсан.	300	Жил бүр
5	Ус ашиглах гэрээг дүгнэсэн акт, ус ашиглалтын тайланг холбогдох газруудад тайлагнах		Ус ашиглах гэрээг дүгнэсэн актийг Галба-Өөш долоодын говийн сав газрын захиргааны дарга болон Усны	300	Жил бүр

			барилга байгууламж, үйлдвэр хөдөө аж ахуйн ус ашиглалтын асуудал хариуцсан мэргэжилтэнтэй хамтад нь дүгнүүлсэн		
6	Ус ашиглах эх үүсвэр бүрийг тоолууржуулна		Уурхайн шүүрлийн ус болон, Унд ахуйд хэрэглэгдэж буй усны эх үүсвэр болгоныг тоолууржуулан ашиглаж байна	1000	Тогтмол
7	Уурхайн ойролцоо орших малчдын худаг уст цэгт хяналтын худаг байршуулах		Төслийн бүсэд унд ахуйн хэрэгцээг хангадаг ТАНГ-1 нэршилтэй гүний худгаас усны хэрэгцээг бүрэн хангаж ажиллаж байна.	Үйлдвэрийн зардлаар	Тогтмол
8	Малчдын гар худгаас ус авч ашиглахгүй байх		Уурхайн ойр орчмын нөлөөллийн бүсээс унд ахуйн ус болон, бусад ямар нэгэн үйл ажиллагаанд зориулагдан ус авч ашиглахгүй байх тал дээр тогтмол анхааран ажиллаж байгаа	Үйлдвэрийн зардлаар	Тогтмол
9	Ус ашиглах боломжит нөөцийн дүгнэлтээс хэтрүүлэн ус ашиглахыг хориглоно. Хэтрүүлэн ашигласан тохиолдолд усны нөөцөд учирсан хохирлыг нөхөн төлнө.		Ус ашиглах боломжит нөөцийн дүгнэлтийг Усны газраас 01\930 тоотгоор гаргуулсан		Тогтмол хянах
10	Усны нөөцийг хэмнэлттэй зарцуулах сургалт явуулах		Төслийн хэмжээнд нийт ажиллаж буй ажилчдад болон удирдлагуудад усны	Үйлдвэрийн зардлаар	Тогтмол

			нөөцийн талаарх сургалтыг явуулж мэдлэг мэдээллээр хангасан		
11	Уурхайн шүүрлийн усан сангийн байгууламжийн зураг төслийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх			4000	Жилд 1 удаа
					6,200

5.2.1 ШТМ стандартын шаардлага хангасан, зориулалтын сав

ШТМ-ын түр байрлуулах цэгийг онцгой байдлын ерөнхий газраар батлуулан стандарт хэмжил зүйн газраар батлуулсан зориулалтын тоолууртай ёмкост штм-г хадгалдаг. Уг штс-н байрлаж буй байршил нь түр хугацаанд ашиглагдахаар төлөвлөн байрлуулсан тул үүнийг түр штс гэж нэрлэн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлдэг.

СТАНДАРТ, ХЭМЖИЛ ЗҮЙН ГАЗАР
ЭЗЭЛХҮҮН, ЗАРЦУУЛАЛТЫН ХЭМЖИХ ХЭРЭГСЛИЙН
БАТАЛГААЖУУЛАЛТЫН ГЭРЧИЛГЭЭ

№ 00938338

Түмэн айл инвест ХХК

Эзлэхүүн байгаа: ТУАС-МБН21 эзлэхүүн 100 л

Хэмжих хэлэгдэл: № 5 АТХ 68

№ 112 2023 оны 01-р сарын 07-нд өдөр жургал улсын баталгаажуулалтын гэрмэлээ олгог.

Шалгалтын дараах заалт: Усныг чийгшгэж авсан үеэс, тэмдэг

Лабораторийн тэмдэг: 2023 оны 07-р сарын 31-ны өдөр

СТАНДАРТ, ХЭМЖИЛ ЗҮЙН ГАЗАР
ЭЗЭЛХҮҮН, ЗАРЦУУЛАЛТЫН ХЭМЖИХ ХЭРЭГСЛИЙН
БАТАЛГААЖУУЛАЛТЫН ГЭРЧИЛГЭЭ

№ 00938337

Түмэн айл инвест ХХК

Эзлэхүүн байгаа: СУ-1528 200 А эзлэхүүн 50 л

Хэмжих хэлэгдэл: № 03 9001 4038

№ 112 2023 оны 01-р сарын 07-нд өдөр жургал улсын баталгаажуулалтын гэрмэлээ олгог.

Шалгалтын дараах заалт: Усныг чийгшгэж авсан үеэс, тэмдэг

Лабораторийн тэмдэг: 2023 оны 07-р сарын 31-ны өдөр

5.2.2 Ус ашиглах дүгнэлтийг усны газраас авах

Ус ашиглах дүгнэлтийг усны газраас аван заагдсан хэмжээнээс хэтрүүлэхгүй байхаар тогтмол хянаж, тоолуур болон усны машины рейсээр нийт усны тнн зарцуулалтыг хянадаг.

УС АШИГЛУУЛАХ ДҮГНЭЛТ

2023 оны 08 дугаар сарын 11-ний өдөр Улаанбаатар хот
Утас: 51-265530

1. Аж ахуйн нэгж байгууллага, захирлын нэр, хаяг, утас, факс, улсын бүртгэлийн болон регистрийн дугаар:
“Түмэн айл инвест” ХХК, гүйцэтгэх захирал Б.Болор-Эрдэнэ, Улаанбаатар хот, Хан-Уул дүүрэг, 15-р хороо, Махатма гандигийн гудамж, MSN билдинг 505 тоот, Утас: 93100100, улсын бүртгэлийн дугаар: 9011652139, регистрийн дугаар: 5874963.

2. Төслийн нэр, байршил:
Түмэн айл нэртэй чулуун нүүрсний орд нь Улаанбаатар хотоос зүүн урагш 484 км, Сайншанд хотоос баруун урагш 200 км, Монгол-Хятадын хилийн Ханги боомтоос баруун хойш 235 км, Дорноговь аймгийн Мандах сумын төвөөс урагш 30 км зайд байрлана. Галба-Өөш Долоодын говийн сав газарт хамаарагдана.

3. Төсөл хэрэгжүүлэгч: “Түмэн айл инвест” ХХК

4. Тусгай зөвшөөрлийн дугаар болон талбайн координат (X,Y):
Тусгай зөвшөөрлийн дугаар: MV-021530, талбайн хэмжээ: 2617.58 га

№	Уртраг	Өргөрөг	№	Уртраг	Өргөрөг
1	108° 19' 14.11"	44° 10' 46.83"	4	108° 16' 50.13"	44° 09' 20.35"
2	108° 19' 14.11"	44° 07' 28.47"	5	108° 14' 59.22"	44° 09' 20.35"
3	108° 16' 50.13"	44° 07' 28.47"	6	108° 14' 59.22"	44° 10' 46.83"

5. Үйлдвэрлэл, үйлчилгээний нэр төрөл зориулалт:

Ил аргаар нүүрс олборлон, экспортлох.

6. Үйлдвэрийн техник, технологи /ажиллах горим, хүчин чадал/

Уурхайн олборлолт, тээвэрлэлтэд ажиллуулах машин техник:	
DOOSAN 800LCA маркийн эксковатор 3 ш	Белаз 75473 маркийн автосамосвал 1 ш
CAT390D маркийн эксковатор 2 ш	CAT D8 маркийн бульдозер 1 ш
DOOSAN 520LCA маркийн эксковатор 2 ш	ZL-50 маркийн ачич 2 ш
LIUGONG MT86 маркийн автосамосвал 27 ш	TIANGONG PY220M Автогрейдер 1 ш
SWD 250 C маркийн өрмийн машин 2 ш	Dongfeng маркийн усалгаа, цэнэглэгч машин 3 ш

Уурхай хоногт 2 ээлжээр 12 цаг, нийт 160 хүн 300 хоног ажиллана.

7. Үйлдвэрлэх, боловсруулах бүтээгдэхүүний хэмжээ

2023 онд 9,682,800.0 м³ хөрс хуулж, 3,616,720.0 тн нүүрс олборлон экспортод гаргана. Биологийн нөхөн сэргээлтийг 3.025 га-д, уурхайг тохижуулах, тосгон орчим хийгдэх нөхөн сэргээлт 0.5 га, дүйцүүлэн хамгаалах нөхөн сэргээлт 21.23 га-д хийгдэнэ. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд 21,000 ширхэг мод тарина.

8. Усны эх үүсвэр, нөөц, чанар, хоногт ашиглах хэмжээ /шоо.метрээр/

Унд ахуйн усыг “Блу голд” ХХК-тай 2021 оны 08 дугаар сарын 25-ны өдөр байгуулсан гэрээний дагуу зөвөөр хангана. Өрөмдлөг, зам талбайн тоосжилт дарах, ногоон байгууламжийн усалгаанд шүүрлийн усыг ашиглана.

Усны газрын 2021 оны 04/790 дугаартай усны ашиглах боломжит нөөцийн дүгнэлтэд өрөмдлөгийн ажил, зам талбайн тоосжилт, нөхөн сэргээлтэд ашиглах усыг уурхайн шүүрлийн усаар хангахад усны боломжит нөөц хүрэлцээтэй гэсэн байна. Унд ахуйд хоногт 24.0 м³/хон ус хэрэглэнэ.

9. Усны барилга байгууламжууд: /нэр, хүчин чадал, хэмжээ, хийц, дамжуулах шугам сүлжээний урт, диаметр/

Уурхайн шүүрлийн усыг зумпфэнд хуримтлуулж Grundfos SP5A-60 маркийн 2 ширхэг насосоор шавхан зайлуула. Шүүрлийн ус шавхан зайлуулах 200 мм голчтой, 3000.0 м урттай хуванцар хоолойтой.

10. Худаг, өргөлтийн станцууд, усны тоолуур /насосын хүчин чадал, марк/

Байршил	Насосны марк	Ундарга	Тоолуурын марк
1. 108°17'06.0 5"	SEAR-NR-152-C/10	2.0 л/с	LXSGR-40

Шавхан зайлуулах газрын доорх усны нөөц ашигласны төлбөр:

1м³ газрын доорх усны үнэ 3,996.0 төг х 0.15 х 1.2 = 719.3 төг/м³

3,996.0 төг – Галба-Өөш Долоодын говийн сав газарт тогтоосон газрын доорх усны экологи, эдийн засгийн суурь үнэлгээ;

15% – Засгийн газрын 2013 оны 326-р тогтоолын дагуу батлагдсан 7(в)-д газрын доорх усыг шавхан зайлуулсныг тооцох төлбөрийн хувь, хэмжээ;

1.2 – Газрын доорх усыг шавхан зайлуулсныг тооцох итгэлцүүр;

449,280.0м³ х 719.3 төг/м³ = 323,167,104.0 төг

/Гурван зуун хорин гурван сая нэг зуун жаран долоон мянга нэг зуун дөрвөн төгрөг/

15. Үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд усны нөөцийг хэмнэх, эргүүлж ашиглах даалгавар:

- Шүүрлийн усыг биологийн нөхөн сэргээлт, мод усалгаанд эргүүлэн ашиглах;

16. Тавих шаардлага, цаашид авах арга хэмжээ, зөвлөмж:

- Усны тухай хуулийн 28.6 заалтыг үндэслэн Галба-Өөш Долоодын говийн сав газрын захиргаанаас ус ашиглах зөвшөөрөл авч, зохих журмын дагуу гэрээ байгуулж ажиллах

- Усны тухай хуулийн 30.1.4 заалтын дагуу ундны усны эх үүсвэрийн гүний худаг, эргэлтийн усны шугамыг тоолууржуулан баталгаажуулж, тоолуурын заалтаар ус ашигласны төлбөрийг тооцож орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлэх.

- Усны тухай хуулийн 28.18-д зааснаар ус ашиглуулах дүгнэлт, холбогдох зөвшөөрөлгүйгээр ус ашиглахгүй байх.

- Жил бүрийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн төлөвлөгөөг үндэслэлтэй, үнэн зөв гаргаж байх;

- Хаягдал усны дүгнэлтийг дараа жилийн эхний улиралд багтаан гаргуулах;

- **456,480.0 м³/жил хэмжээнээс илүү ус ашиглалал Засгийн газрын 2018 оны 391 дүгээр тогтоолоор баталсан журмын дагуу усны нөөц ашигласны төлбөрийг шатлан өсгөж тооцохыг анхаарах;**

- Үйл ажиллагаа нь зогсох, тасалдах нөхцөл байдал үүссэн үед Сав газрын захиргаа болон холбогдох төрийн захиргааны байгууллагуудад даруй мэдэгдэж, тухайн оны ус ашиглалтын тайланд тусгаж ирүүлэх;

- Усны тухай хуулийн 7.5-д заасны дагуу улсын усны мэдээллийн сан бүрдүүлэхэд шаардлагатай мэдээ тайлан, газрын доорх усны хяналт шинжилгээний мэдээ, ус ашиглах зөвшөөрөл, гэрээ, гэрээ дүгнэсэн акт, усны нөөц ашигласны төлбөрийн баримт, ус ашиглалтын тоо, хэмжээг 2023 оны 12 дугаар сарын 20-ны дотор “Усны газар”-т office@water.gov.mn цахим хаягаар болон холбогдох газруудад хүргүүлж ажиллах.

УС АШИГЛАЛТЫН ХЭЛТСИЙН
МЭРГЭЖИЛТЭН

Б.БОЛОР-ЭРДЭНЭ

5.2.3 Ус ашиглах зөвшөөрлийг Галба-Өөш Долоодын говийн сав газрын захиргаанаас авах

Усны газарт “Түмэн айл” ХХК-н зүгээс хүсэлтийн хамтаар бусад шаардлагатай хавсралт материалыг хүргүүлсний үндсэн дээр ус ашиглах дүгнэлтийг үндэслэн Дорноговь аймаг дахь “Галба өөш долоодын говийн сав газрын захиргаа”-ны газраас А\28 тоот тушаалаар усны зөвшөөрлийг гаргуулан хамтран ажиллаж байна.

БАЙГАЛЬ ОРЧИН, АЯЛАЛ ЖУУРЧИЛЫН ЯАМ
ГАЛБА-ӨӨШ-ДОЛООДЫН ГОВИЙН
САВ ГАЗРЫН ЗАХИРГААНЫ ДАРГЫН
ТУШААЛ

2023 оны 08 сарын 18 өдөр

Дугаар А/28

Сайншанд сум

Зөвшөөрөл олгох тухай

Монгол Улсын Усны тухай хуулийн 17 дугаар зүйлийн 17.1.14, 28 дугаар зүйлийн 28.6, 28.8 дахь заалт, Зөвшөөрлийн тухай хуулийн 2.2 дугаар зүйлийн 2, 8.1 дүгээр зүйлийн 1.28 дахь заалт, Улсын тэмдэгтийн хураамжийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1.20 дахь заалт, Засгийн газрын 2011 оны 06 дугаар сарын 29-ний өдрийн “Улсын тэмдэгтийн хураамжийн хувь, хэмжээг тогтоох тухай” 199 дүгээр тогтоолын 11.1.19 дэх заалт, Усны газрын 2023 оны 08 дугаар сарын 11-ний өдрийн 173 дугаартай ус ашиглуулах дүгнэлтийг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Дорноговь аймгийн Мандах сумын нутагт Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордыг ил аргаар ашиглах төсөл хэрэгжүүлэгч “Түмэн айл инвест” ХХК-нд дүгнэлтэд заасан эх үүсвэрээс 1 жилийн хугацаатай ус ашиглахыг зөвшөөрсүгэй.

2. Ус ашиглах зөвшөөрлийн Улсын тэмдэгтийн хураамж 200,000 (Хоёр зуун мянга) төгрөгийг орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлэх, ус ашиглах дүгнэлтийг үндэслэн жил бүр гэрээ байгуулах, ус ашиглагчийн үүрэг, ус ашиглагчид тавих шаардлагыг ханган ажиллаж, усны мэдээллийн сан бүрдүүлэхтэй холбогдсон мэдээ, тайланг жил бүрийн 12 дугаар сарын 30-ны дотор ирүүлэхийг “Түмэн айл инвест” ХХК-ийн гүйцэтгэх захирал (Б.Болор-Эрдэнэ)-д үүрэг болгосугай.

3. Усны ашиглах боломжит нөөц, ус ашиглалтын байдалд байнгын хяналт тавьж, ус ашиглагчтай гэрээ байгуулж, гэрээний биелэлтийг дараа оны 01 дүгээр сард багтаан дүгнэж байхыг Газрын доорх усны нөөц, ашиглалтын асуудал хариуцсан ахлах мэргэжилтэн (Э.Ундрахгэрэл)-д даалгасугай.

ДАРГА

Б.ЯЛАЛТБАЯР

5.2.4 Ус ашиглах гэрээг Дорноговь аймгийн байгаль орчны газартай хийх

Ус ашиглах гэрээг Галба-Өөш Долоодын говийн сав газрын захиргааны Газрын доорх усны нөөц, ашиглалтын асуудал хариуцсан ахлах мэргэжилтэнтэй байгуулсан. Мөн ус ашиглах дүгнэлтийг гаргуулсны дараагаар гэрээ байгуулах ажилбар хийгдсэн.

БАТЛАВ
ГАЛБА-ӨӨШ-ДОЛООДЫН ГОВИЙН
САВ ГАЗРЫН ЗАХИРГААНЫ ДАРГА

БАТЛАВ
“ТҮМЭН АЙЛ ИНВЕСТ” ХХК –ИЙН
ГҮЙЦЭТГЭХ ЗАХИРАЛ

Б.ЯЛАЛТБАЯР

Б.БОЛОР-ЭРДЭНЭ

УС АШИГЛАХ ГЭРЭЭ

2023 оны 08 сарын 28-ний өдөр Дугаар 2023/16 Сайншанд хот

Нэг. Ерөнхий зүйл

Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.4, 28.6, 28.7, 29 дүгээр зүйлийн 29.1-д заасны дагуу Усны газрын 2023 оны 08 дугаар сарын 11-ний өдрийн 173 дугаар ус ашиглуулах дүгнэлт, Галба-Өөш-Долоодын говийн сав газрын захиргааны даргын 2023 оны 08 дугаар сарын 18-ны өдрийн А/28 дугаар тушаалыг тус тус үндэслэн:

Ус ашиглуулагч /цаашид “Захиргаа” гэх/-ийг төлөөлж Галба-Өөш-Долоодын говийн сав газрын захиргааны Газрын доорх усны нөөц, ашиглалтын асуудал хариуцсан ахлах мэргэжилтэн Э.Ундрахгэрэл нөгөө талаас ус ашиглагч /цаашид “Ус ашиглагч” гэх/-ийг төлөөлж Улаанбаатар хот, Хан-Уул дүүрэг, 15-р хороо, Махатма гандигийн гудамж, Төв цэнгэлдэх хүрээлэнгийн 301 тоот, “Түмэн айл инвест” ХХК /улсын бүртгэлийн дугаар 9011652139, регистрийн дугаар 5874963/-ний Төслийн Үйл ажиллагаа хариуцсан дэд захирал албан тушаалтай Баттулга овогтой Сарантуяа нар ус ашиглах талаар тохиролцон энэхүү гэрээг 2023 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс 2023 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдөр хүртэл хугацаагаар байгуулав.

Хоёр. Гэрээний гол нөхцөл

- 2.1. Ус ашиглах зориулалт:
  - 2.1.1. Унд ахуйд
  - 2.1.2. Зам талбайн тоосжилт дарах ус
  - 2.1.3. Өрөмдлөгийн ажлын ус
  - 2.1.4. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд мод услах ус
  - 2.1.5. Шүүрлийн ус
- 2.2. Ашиглах усны хэмжээ:
  - 2.2.1. Унд ахуйн усны хэмжээ – 7,200.0 м³/жил

- 4.1. Гэрээ нь талууд гарын үсэг зурж, тамга, тэмдэг дарж баталгаажуулсан өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр болно.
- 4.2. Ус ашиглуулах дүгнэлт, ус ашиглах зөвшөөрөл нь гэрээний салшгүй хэсэг байна.
- 4.3. Энэхүү гэрээний биелэлтийг 2023 оны 12 дугаар сарын 30-ны дотор Захиргаанд хүргүүлэх бөгөөд талууд 2024 оны 01 дүгээр сард багтаан гэрээний хэрэгжилтийг дүгнэнэ.
- 4.4. Талуудын тохиролцооноор гэрээнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж болох ба бичгээр үйлдэнэ.
- 4.5. Гэрээг дор дурдсан үндэслэлээр хугацаанаас нь өмнө цуцалж болно.
  - 4.5.1. Ашиглаж байгаа усны эх үүсвэр тусгай хэрэгцээнд шилжсэн;
  - 4.5.2. Аль нэг тал татан буугдсан;
  - 4.5.3. Гэрээний үүргийг ноцтойгоор зөрчсөн бол
  - 4.5.4. Ус ашиглах зөвшөөрөл цуцлагдсан
- 4.6. Талуудын хооронд үүссэн маргааныг эвийн журмаар шийдвэрлэхийг эрхэмлэх бөгөөд эс зөвшөөрвөл холбогдох шатны шүүхээр шийдвэрлүүлнэ.

ГЭРЭЭ БАЙГУУЛСАН:

Ус ашиглуулагчийг төлөөлж:
Галба-Өөш-Долоодын говийн сав газрын захиргааны Газрын доорх усны нөөц, ашиглалтын асуудал хариуцсан ахлах мэргэжилтэн

Э.Ундрахгэрэл

Хаяг: Дорноговь аймаг, Сайншанд сум, 6-р баг, Амгалан төв, 4 давхар
Харилцах утас: (976) 91973377

Ус ашиглагчийг төлөөлж:
“Түмэн айл инвест” ХХК-ийн Үйл ажиллагаа хариуцсан дэд захирал ажилтай

Б.Сарантуяа

Хаяг: Улаанбаатар хот, Хан-Уул дүүрэг, 15-р хороо, Махатма гандигийн гудамж, Төв цэнгэлдэх хүрээлэнгийн 301 тоот,

5.2.5 Ус ашиглах гэрээг дүгнэсэн акт, ус ашиглалтын тайланг холбогдох газруудад тайлагнах

Ус ашиглах гэрээг дүгнэсэн актийг Галба-Өөш долоодын говийн сав газрын захиргааны дарга болон Усны барилга байгууламж, үйлдвэр хөдөө аж ахуйн ус ашиглалтын асуудал хариуцсан мэргэжилтэнтэй хамтад нь дүгнүүлсэн

УС АШИГЛАХ ГЭРЭЭ ДҮГНЭХ АКТ

Ус ашиглах гэрээний дугаар, гэрээ байгуулсан он сар өдөр	2022/12 2022 оны 06 дугаар сарын 14-ний өдөр	
Төслийн нэр	Түмэн айл нэртэй чулуун нүүрсний орд	
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн нэр	“Түмэн айл инвест” ХХК	
Регистрийн дугаар	6874963	
Тусгай зөвшөөрлийн дугаар	MV-021530	
Төслийн байршил	Дорноговь аймгийн Мандах сум	
Гэрээ дүгнэсэн он сар өдөр	2023 оны 04 дүгээр сарын 03-ны өдөр	
Гэрээний биелэлт		
№	Гэрээний гол нөхцөл	Гүйцэтгэл /тоон болон хувиар илэрхийлнэ/
1	Усны эх үүсвэр - Унд, ахуйн (Гүний худаг, зөвөөрөөр) - Технологи (Шүүрлийн ус, гадаргын ус, газрын доорх ус) - Зам талбайн тоосжилт - Ногоон байгууламжийн усалгаа	Гүйцэтгэл /тоон болон хувиар илэрхийлнэ/ Унд ахуй, зам талбайн тоосжилт дарахад TANG-01-р худагас хангасан.
2	Ашиглах усны хэмжээ, (м³) 2.1.1. Унд ахуйн хэрэгцээнд ашиглах ус – 8,760.0 м³/жил 2.1.2. Зам, талбайн тоосжилт дарахад ашиглах ус – 90,540.0 м³/жил 2.1.3. Өрөмдлөг хийх зориулалтаар – 18.07 м³/жил 2.1.4. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд мод услахад ашиглах ус – 450.0 м³/жил 2.1.5. Шүүрлийн усны хэмжээ – 646,624 м³/жил Нийт – 646,392.07 м³	Ашигласан усны хэмжээ тоолуурын заалтаар: 2.1.1. Унд, ахуйн хэрэгцээнд ашигласан ус – 2,19 м³ 2.1.2. Зам, талбайн тоосжилт дарахад ашигласан ус – 22,635.0 м³/жил 2.1.3. Шүүрлийн ус – 136,656 м³/жил 2022 оны 10 дугаар сарын 01-нээс үйл ажиллагаа эхлүүлсэн. Нийт – 159,293.19 м³
3	3.1. Усны чанар найрлага	Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг Усны газрын хяналтын төв лабораториор 2022 оны 11 дүгээр сарын 14-ны өдөр гүний худагас дээж авч шинжилгээ хийлгэсэн.
4	4.1. Усны эх үүсвэрийг хамгаалах усны нөөц хомсдох бохирдохоос сэргийлэх арга хэмжээ, түүнд зарцуулах хөрөнгийн хэмжээг төлөвлөж ирүүлэх. 4.1.1. Дэлхийн усны өдөр болон байгаль хамгаалах өдрүүдийг захиргаатай хамтран зохион байгуулах 4.1.2. Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хуулийн дагуу хаягдал усны дүгнэлтийг хөвдугаар улиралд багтаан холбогдох байгууллагаар гаргуулж зөвшөөрөл авч, гэрээ байгуулах	Сумын Засаг даргын 2022 оны 11 дүгээр сарын 29-ний өдрийн А/127 дугаар захирамжаар TANG-01 дугаар усан хангамжийн эх үүсвэрийн орчинд эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүс тогтоолсон хамгаалалтын дэглэмийг мөрдөн ажиллаж байна. Мөн сумын төвөөс 20 км-т орших Шавартын булгийн эхийг бохирдлоос хамгаалах зорилгоор булгийн эхийг лайдяж цэвэрлэх орчныг ариусгах ажлыг зохион байгуулсан. Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1-д заасны дагуу хаягдал усны дүгнэлт гаргуулан гэрээ байгуулж, ус бохирдуулсны төлбөр төлөх зэрэг ажлыг 2023 оны 05 дугаар сард багтаан зохион байгуулахаар төлөвлөгдсөн. Мөн усны асуудал хариуцсан ажилтан, албан тушаалтан мэргэжлийн боловсон

4.1.3. Усны асуудал хариуцсан мэргэжилтэнтэй болох	хүчинг 2023 оны эхний хагас жилд багтаан ажиллуулахаар төлөвлөвд байна. 2023 онд усны чанар, түвшин хэмжих, ерөнхий хими, микроэлементийн шинжилгээ явуулах зорилгоор 4.1.4. Усны чанар, түвшин хэмжих зорилгоор мониторингийн цэг байгуулах
4.1.5. Шүүрлийн усанд тоолуур суурилуулах	4.1.5. Шүүрлийн усанд тоолуур суурилуулах
5 5.1. Усны тоолуур	хүчинг 2023 оны эхний хагас жилд багтаан ажиллуулахаар төлөвлөвд байна. 2023 онд усны чанар, түвшин хэмжих, ерөнхий хими, микроэлементийн шинжилгээ явуулах зорилгоор 4.1.4. Усны чанар, түвшин хэмжих зорилгоор мониторингийн цэг байгуулах
6 6.1. Усны нөөц ашигласны төлбөрийн хэмжээ, (мнч төг)	хүчинг 2023 оны эхний хагас жилд багтаан ажиллуулахаар төлөвлөвд байна. 2023 онд усны чанар, түвшин хэмжих, ерөнхий хими, микроэлементийн шинжилгээ явуулах зорилгоор 4.1.4. Усны чанар, түвшин хэмжих зорилгоор мониторингийн цэг байгуулах
7 7.1. Тухайн жилийн ус ашиглалтын тайланг хүлээн авах	хүчинг 2023 оны эхний хагас жилд багтаан ажиллуулахаар төлөвлөвд байна. 2023 онд усны чанар, түвшин хэмжих, ерөнхий хими, микроэлементийн шинжилгээ явуулах зорилгоор 4.1.4. Усны чанар, түвшин хэмжих зорилгоор мониторингийн цэг байгуулах

Дүгнэлт: 2022 оны ус ашиглалтын тайлан болон бусад баримтыг үндэслэн дээрх төсөлд ус ашиглуулах нөхцөл бүрдэж байна.

Гэрээ дүгнэсэн:

Ус ашиглуулагч:

Галба-Өөш-Долоодын говийн сав газрын захиргааны дарга

Б.Ялалтбаяр
Б.Ялалтбаяр

Ус ашиглагч:

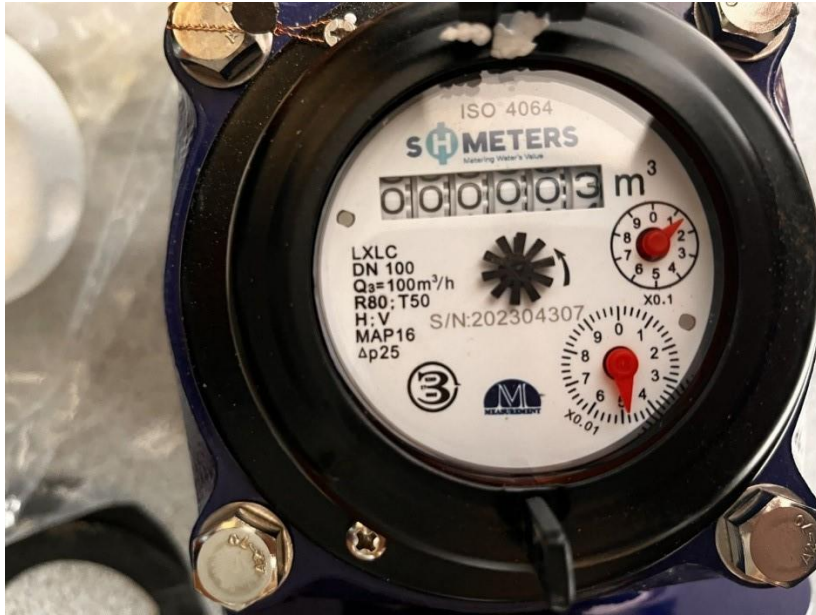
“Түмэн айл инвест” ХХК-ийн захирал

Б.Болор-Эрдэнэ
Б.Болор-Эрдэнэ

5.2.6 Ус ашиглах эх үүсвэр бүрийг тоолууржуулна

Уурхайн шүүрлийн ус болон, Унд ахуйд хэрэглэгдэж буй усны эх үүсвэр болгоныг тоолууржуулан лац үйлдэн үйлдсэн лацандаа акт бичин баталгаажуулан ашиглаж байна

**ТҮМЭН АЙЛ ИНВЕСТ ХХК-НИЙ УУРХАЙН ДОТООД ШҮҮРЛИЙН УСНЫ
ТООЛУУРЫН ЛАЦЫГ ХӨНДСӨН БОЛОН АХИН ЛАЦ ТАВЬСАН ТУХАЙ АКТ**

2023.07.06 №... Алхан тээг

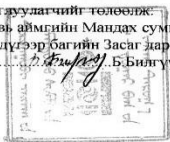
- Байгаль орчин аялал жуулчлалын сайдын 2013 оны А-156 тоот тушаалаар батлагдсан “Ус ашиглалт, хэрэглээг тоолууржуулах журам”, Дорноговь аймаг дахь Галба-Өөн-Долоолын сав газрын даргын 2022 оны 06 сарын 04-ний өдрийн 23 дугаар тушаал, 2022 оны 05 дугаар сарын 04-ний өдрийн 80 тоот дүгээлт, 2022 оны 06 сарын 14-ний өдрийн 2022/12 тоот ус ашиглах гэрээ зэргийг үндэслэл болгон Мандах сумын “Хошуун хонд” нэртэй Түмэн айл ХХК-ний ашиглалтын чулуун нүүрсний нл уурхайн олборлолтын уурхайн дотоод шүүрлийн усны эх үүсвэрт SH-MECH тоот марктай тоолуурыг 2023 оны 04 дугаар сарын 20-ны өдрийн 15.30 цагт суурилуулан хүлээлгэн өгсөн боловч 2023 оны 07 сарын 01 өдөр 15:44 минутас тоолуур нь эргэхээ больсон тул Дорноговь аймгийн “Галба Өөн Долоолын Сав Газрын Захиргаанаас зөвшөөрөл авал “Мандах” сумас тоололол болгон 2-р багийн дарга болох Б. Билүүнийг хамтад нь байган лацыг хөндөж, тоолуурын голд орон гаахсан чулууг авч, тоолуурыг ажилд оруулан эргүүлэн лавшсан.
- Байршил: Уурхайн гүнд ба “ТАНГ-1” дугаар бүхий худгаас хойш 500 метрт байршигтай. Үйл ажиллагааны явдал тавигдах шаардлага, дарааллын дагуу хийгдсэн. Үүнд:
1. Тоолуур тавих шугамын усыг хааж шавхааж бэлтгэсэн.
  2. Тоолуур суурилуулах хэмжээсийг тооцож шугам хоолойг огтгоож бэлтгэж бэлэн болгосон.
  3. Тоолуурын чөлөг болон дамрыг шугамд бэхлэн.
  4. Тоолуурын хангай байгаа сумны шилжлийг усны урсгалынх нь дагуу тавьж тоолуурын заалтыг унших бүрэн боловцоотойгоор суурилуулж боосон.
  5. Тоолуур тавьсан үйл ажиллагааг сайтар хянасны дараа шилжлийг зөвлөн нээж тоолуурыг усаар оуурэнэ. Усыг огцом хүчтэй нээсэн үед шилжний цохилт огч тоолуурт гэмтэл өгөх магадлал их байхыг тооцоолсон.
  6. Тоолуур тавьсан эд ангиар ус алдахгүй байгаа нөхцөлд тоолуур ажиллаж байгаа эсэхийг тоологчоор нь шилгасаны дараа шугамын лац тавьсан болно.

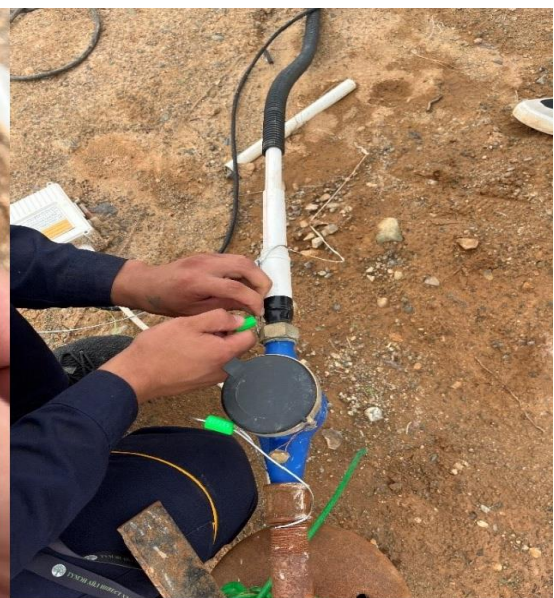
Жич: Тоолуурын лац хөндсөн болон суурилуулах үеийг баримт, фото зургаар баталгаажуулж хавсаргав.

**ТООЛУУРЫН ЛАЦ СУУРИЛУУЛАН БАТАЛГААЖУУЛЖ
ХҮЛЭЭЛЦСЭН:**

Ус ашиглагчийг төлөөлж:
Түмэн айл инвест ХХК-ний
1. Уурхайн хангайг хөндсөн дарга
..... (Б. Чинзориг)
2. Түмэн айл инвест ХХК-ний
Ерөнхий инженер
..... (З. Галхүү)
3. Байгаль орчин, орон нутаг хариуцсан
мэргэжилтэн
..... (Г. Оюунбаяр)

Ус ашигуулагчийг төлөөлж:
1. Дорноговь аймгийн Мандах сумын
2 дүгээр багийн Засгч дарга,
..... (Б. Билүүн) Б.Билүүн

5.2.7 Уурхайн ойролцоо орших малчдын худаг уст цэгт хяналтын худаг байршуулах

Уурхайн нөлөөллийн бүсэд байрлах малчдын худагнуудаас нэг худгийг сонгон авч түүнийг мониторингийн цэг болгон 14 хоногт тутамд хэмжилт хийн гүн үнэр амтыг нь шалгадаг.

Хошуу хондын худаг координат: 44,12,11,N, 108,15,33,E

Он сар: 2023.01.06		Солбицол: 44° 12' 11" N, 108° 15' 33" E							
Мониторингийн худагын нэр, байршил: Дорноговь аймаг, Мандах сум, 1-р баг, “Түмэн айл инвест” ХХК Довцог худаг уурхайгаас хойд зүгт 6,5 км-д байрлах Шаварт худаг									
Худгийн ерөнхий байдал, ашиглалт: Худгийн гадна битүүмж сайн, доторлосон /цагираг/ малчдын унд ахуй, малын усалгаанд ашигладаг									
Судалгаа хийсэн: Байгаль орчин орон нутаг хариуцсан мэргэжилтэн Г.Оюунбаяр									
Усны ундрата	Усны түвшин худгийн амсраас ёроол хүртэл	Усны түвшин устай хэсгээс ёроол хүртэл	Газар дээр нь шалгах үзүүлэлт						
Сайн	5,2 метр	3,1 метр	<table border="1"> <tr> <td>Өнгө</td> <td>Амт</td> <td>Физик бохирдол</td> </tr> <tr> <td>Өнгөлгүй</td> <td>Бага зэрэг хужирлаг амттай</td> <td>Бохирдолгүй тунгалаг</td> </tr> </table>	Өнгө	Амт	Физик бохирдол	Өнгөлгүй	Бага зэрэг хужирлаг амттай	Бохирдолгүй тунгалаг
Өнгө	Амт	Физик бохирдол							
Өнгөлгүй	Бага зэрэг хужирлаг амттай	Бохирдолгүй тунгалаг							

Судалгаа хийсэн: БО,ОН Хариуцсан мэргэжилтэн: Г.Оюунбаяр /...../

Он сар: 2023.02.04		Солбицол: 44° 12' 11" N, 108° 15' 33" E							
Мониторингийн худагын нэр, байршил: Дорноговь аймаг, Мандах сум, 1-р баг, “Түмэн айл инвест” ХХК Довцог худаг уурхайгаас хойд зүгт 6,5 км-д байрлах Шаварт худаг									
Худгийн ерөнхий байдал, ашиглалт: Худгийн гадна битүүмж сайн, доторлосон /цагираг/ малчдын унд ахуй, малын усалгаанд ашигладаг									
Судалгаа хийсэн: Байгаль орчин орон нутаг хариуцсан мэргэжилтэн Г.Оюунбаяр									
Усны ундрата	Усны түвшин худгийн амсраас ёроол хүртэл	Усны түвшин устай хэсгээс ёроол хүртэл	Газар дээр нь шалгах үзүүлэлт						
Сайн	5,2 метр	2,5 метр	<table border="1"> <tr> <td>Өнгө</td> <td>Амт</td> <td>Физик бохирдол</td> </tr> <tr> <td>Өнгөлгүй</td> <td>Бага зэрэг хужирлаг амттай</td> <td>Бохирдолгүй тунгалаг</td> </tr> </table>	Өнгө	Амт	Физик бохирдол	Өнгөлгүй	Бага зэрэг хужирлаг амттай	Бохирдолгүй тунгалаг
Өнгө	Амт	Физик бохирдол							
Өнгөлгүй	Бага зэрэг хужирлаг амттай	Бохирдолгүй тунгалаг							

Судалгаа хийсэн: БО,ОН Хариуцсан мэргэжилтэн: Г.Оюунбаяр /...../

Он сар: 2023.03.06		Солбицол: 44° 12' 11" N, 108° 15' 33" E							
Мониторингийн худагын нэр, байршил: Дорноговь аймаг, Мандах сум, 1-р баг, “Түмэн айл инвест” ХХК Довцог худаг уурхайгаас хойд зүгт 6,5 км-д байрлах Шаварт худаг									
Худгийн ерөнхий байдал, ашиглалт: Худгийн гадна битүүмж сайн, доторлосон /цагираг/ малчдын унд ахуй, малын усалгаанд ашигладаг									
Судалгаа хийсэн: Байгаль орчин орон нутаг хариуцсан мэргэжилтэн Г.Оюунбаяр									
Усны ундрата	Усны түвшин худгийн амсраас ёроол хүртэл	Усны түвшин устай хэсгээс ёроол хүртэл	Газар дээр нь шалгах үзүүлэлт						
Сайн	5,2 метр	2,6 метр	<table border="1"> <tr> <td>Өнгө</td> <td>Амт</td> <td>Физик бохирдол</td> </tr> <tr> <td>Өнгөлгүй</td> <td>Бага зэрэг хужирлаг амттай</td> <td>Бохирдолгүй тунгалаг</td> </tr> </table>	Өнгө	Амт	Физик бохирдол	Өнгөлгүй	Бага зэрэг хужирлаг амттай	Бохирдолгүй тунгалаг
Өнгө	Амт	Физик бохирдол							
Өнгөлгүй	Бага зэрэг хужирлаг амттай	Бохирдолгүй тунгалаг							

Судалгаа хийсэн: БО,ОН Хариуцсан мэргэжилтэн: Г.Оюунбаяр /...../

5.2.8 Малчдын гар худгаас ус авч ашиглахгүй байх

Уурхай дотор ТАНГ-1 нэртэй бүхий гүний усны худагтай. Түүгээр ажилчдын ахуйн хэрэгцээний усыг хангадаг. Мөн орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт тусгагдсан шинжилгээний ажлууд хийх явцад усны ундаргийг хэмжин ойр орчны цэвэрлэгээний ажлыг давхар хийн гүйцэтгэдэг.

**ОРОН НУТГИЙН ХУДАГ ОРЧМЫН ЦЭВЭРЛЭГЭЭНИЙ
ТАЙЛАН**

2023 оны 10-р сарын 22-ны өдөр Хишигт Эрдэс компанийн кэмпээс баруун хойш 5 орчим км-д байрлах, ундны усны худгийн ойр орчмын 100 м газарт цэвэрлэгээ хийв.

Цэвэрлэгээний ажлыг кэмгийн аж ахуйн туслах, галч, 3-н жолооч, Кэмп менежер гэсэн 5 хүний бүрэлдэхүүнтэй 16:00 цагаас 18:25 цагийн хугацаанд хийж гүйцэтгэсэн болно.

Тайлан бичсэн: Кэмп менежер *Ночирсигт* М.Мөнхтулга

ӨМНӨ

5.2.9 Ус ашиглах боломжит нөөцийн дүгнэлтээс хэтрүүлэн ус ашиглахыг хориглоно. Хэтрүүлэн ашигласан тохиолдолд усны нөөцөд учирсан хохирлыг нөхөн төлнө.

Ус ашиглах боломжит нөөцийн дүгнэлтийг Усны газраас 01\930 тоот тушаалаар гаргуулан дүгнэлтэнд тусгасан усны хэрэглээг багтаан ажиллаж байна.

УС АШИГЛУУЛАХ ДҮГНЭЛТ

2023 оны 08 дугаар сарын 11-ний өдөр	Дугаар-	Улаанбаатар хот Утас: 51-265530																								
<p>1. Аж ахуйн нэгж байгууллага, захирлын нэр, хаяг, утас, факс, улсын бүртгэлийн болон регистрийн дугаар: “Түмэн айл инвест” ХХК, гүйцэтгэх захирал Б.Болор-Эрдэнэ, Улаанбаатар хот, Хан-Уул дүүрэг, 15-р хороо, Махатма гандигийн гудамж, MSN билдинг 505 тоот, Утас: 93100100, улсын бүртгэлийн дугаар: 9011652139, регистрийн дугаар: 5874963.</p> <p>2. Төслийн нэр, байршил: Түмэн айл нэртэй чулуун нүүрсний орд нь Улаанбаатар хотоос зүүн урагш 484 км, Сайншанд хотоос баруун урагш 200 км, Монгол-Хятадын хилийн Ханги боомтоос баруун хойш 235 км, Дорноговь аймгийн Мандах сумын төвөөс урагш 30 км зайд байрлана. Галба-Өөш Долоодын говийн сав газарт хамаарагдана.</p> <p>3. Төсөл хэрэгжүүлэгч: “Түмэн айл инвест” ХХК</p> <p>4. Тусгай зөвшөөрлийн дугаар болон талбайн координат /X,Y/: Тусгай зөвшөөрлийн дугаар: MV-021530, талбайн хэмжээ: 2617.58 га</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>№</th> <th>Уртраг</th> <th>Өргөрөг</th> <th>№</th> <th>Уртраг</th> <th>Өргөрөг</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>108° 19' 14.11"</td> <td>44° 10' 46.83"</td> <td>4</td> <td>108° 16' 50.13"</td> <td>44° 09' 20.35"</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>108° 19' 14.11"</td> <td>44° 07' 28.47"</td> <td>5</td> <td>108° 14' 59.22"</td> <td>44° 09' 20.35"</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>108° 16' 50.13"</td> <td>44° 07' 28.47"</td> <td>6</td> <td>108° 14' 59.22"</td> <td>44° 10' 46.83"</td> </tr> </tbody> </table>			№	Уртраг	Өргөрөг	№	Уртраг	Өргөрөг	1	108° 19' 14.11"	44° 10' 46.83"	4	108° 16' 50.13"	44° 09' 20.35"	2	108° 19' 14.11"	44° 07' 28.47"	5	108° 14' 59.22"	44° 09' 20.35"	3	108° 16' 50.13"	44° 07' 28.47"	6	108° 14' 59.22"	44° 10' 46.83"
№	Уртраг	Өргөрөг	№	Уртраг	Өргөрөг																					
1	108° 19' 14.11"	44° 10' 46.83"	4	108° 16' 50.13"	44° 09' 20.35"																					
2	108° 19' 14.11"	44° 07' 28.47"	5	108° 14' 59.22"	44° 09' 20.35"																					
3	108° 16' 50.13"	44° 07' 28.47"	6	108° 14' 59.22"	44° 10' 46.83"																					
<p>5. Үйлдвэрлэл, үйлчилгээний нэр төрөл зориулалт: Ил аргаар нүүрс олборлон, экспортлох.</p> <p>6. Үйлдвэрийн техник, технологи /ажиллах эврийн, хүчин чадал/ Уурхайн олборлолт, тээвэрлэлтэд ажиллуулах машин техник: DOOSAN 800LCA маркийн экскаватор 3 ш Белаа 75473 маркийн автосамосвал 1 ш CAT390D маркийн экскаватор 2 ш CAT D8 маркийн бульдзөр 1 ш DOOSAN 520LCA маркийн экскаватор 2 ш ZL-50 маркийн ачигч 2 ш LIUGONG MT86 маркийн автосамосвал 27 ш TIANGONG PY220M Автогрейдер 1 ш SVD 250 C маркийн өрмийн машин 2 ш Dongfeng маркийн усалгаа, цэнэглэгч машин 3 ш</p> <p>Уурхай хоногт 2 ээлжээр 12 цаг, нийт 160 хүн 300 хоног ажиллана.</p> <p>7. Үйлдвэрлэх, боловсруулах бүтээгдэхүүний хэмжээ 2023 онд 9,682,800.0 м³ хөрс хуулж, 3,616,720.0 тн нүүрс олборлон экспортод гаргана. Биологийн нөхөн сэргээлтийг 3.025 га-д, уурхайг тохижуулах, тосгон орчим хийгдэх нөхөн сэргээлт 0.5 га, дүйцүүлэн хамгаалах нөхөн сэргээлт 21.23 га-д хийгдэнэ. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд 21,000 ширхэг мод тарина.</p> <p>8. Усны эх үүсвэр, нөөц, чанар, хонот ашиглах хэмжээ /шоо,мөтөрээр/ Унд ахуйн усыг “Блу гоулд” ХХК-тай 2021 оны 08 дугаар сарын 25-ны өдөр байгуулсан гэрээний дагуу зөвөөр хангана. Өрөмдлөг, зам талбайн тоосжилт дарах, ногоон байгууламжийн усалгаанд шүүрлийн усыг ашиглана. Усны газрын 2021 оны 04/790 дугаартай усны ашиглах боломжит нөөцийн дүгнэлтэд өрөмдлөгийн ажил, зам талбайн тоосжилт, нөхөн сэргээлтэд ашиглах усыг уурхайн шүүрлийн усаар хангахад усны боломжит нөөц хүрэлцээтэй гэсэн байна. Унд ахуйд хоногт 24.0 м³/хон ус хэрэглэнэ.</p> <p>9. Усны барилга байгууламжууд: /нэр, хүчин чадал, хэмжээ, хийц, дамжуулах шугам сүлжээний урт, диаметр/ Уурхайн шүүрлийн усыг зумпфанд хуримтлуулж Grundfos SP5А-60 маркийн 2 ширхэг насосоор шавхан зайлуулах. Шүүрлийн ус шавхан зайлуулах 200 мм голчтой, 3000.0 м урттай хуванцар хоолойтой.</p> <p>10. Худаг, өргөлтийн станцууд, усны тоолуур /насосын хүчин чадал, марк/</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Байршил</th> <th>Насосын марк</th> <th>Ундарга</th> <th>Тоолуурын марк</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1. 108°17'06.0 5"</td> <td>44°08'41.73"</td> <td>SEAR-NR-152-C/10</td> <td>2.0 л/с LXSGR-40</td> </tr> </tbody> </table>			Байршил	Насосын марк	Ундарга	Тоолуурын марк	1. 108°17'06.0 5"	44°08'41.73"	SEAR-NR-152-C/10	2.0 л/с LXSGR-40																
Байршил	Насосын марк	Ундарга	Тоолуурын марк																							
1. 108°17'06.0 5"	44°08'41.73"	SEAR-NR-152-C/10	2.0 л/с LXSGR-40																							

<p>11. Байгаль орчны үнэлгээ, нөхцөл: “Түмэн айл инвест” ХХК-ийн Дорноговь аймгийн Мандах сумын нутагт хэрэгжих “Түмэн айлын чулуун нүүрсний орд” ил аргаар ашиглах” төслийн Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээний тайланг 2021 онд “Мейк грийн” ХХК хийж гүйцэтгэсэн.</p> <p>12. Онцгой нөхцөл</p> <ul style="list-style-type: none"> - Улирал бүр хоёроос доошгүй удаа хаягдал усны холимог сорьц авч, байгаль орчны итгэмжлэгдсэн лабораториор шинжилгээ хийлгэж, хариу дүнг улирал бүрийн сүүлийн сарын 15-ны дотор Усны газарт ирүүлэхийг анхаарах; - Шар усны болон гэнэтийн үерийн ус уурхайн ухлагад буюу ашиглалт явуулж буй талбайд орохоос сэргийлж, зохих арга хэмжээ авах; - Гидрогеологийн судалгааны ажлыг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж, шүүрлийн усны тооцоог ашиглалтын жилүүдээр хийлгэх; - Цэвэр усан сан, эргэлтийн сангийн ажлын зураг төслийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж, зураг төслийн дүгнэлтийг “Усны газар”-аар 2023 онд багтаан гаргуулах; <p>13. Холбогдох хууль, дүрэм, журам, норм, стандарт, баримт бичгийн дагуу усны зарцуулалтыг тооцоход Байгаль орчин аялал жуулчлалын сайдын 2015 оны А/301 дүгээр тушаалаар баталсан “Нэгж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, ажил гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлэхэд зарцуулах усны хэрэглээний норм”-ын дагуу тооцоход: 2023 оны ил ажиллаааны төлөвлөгөөгөөр тооцоход: 180.7 т.м x 10 м³:100 м³ = 18.07 м³/хон 18.07 м³/хон x 300 хон = 5,421.0 м³/жил 251,500.0 м³ x 2л/м² x 180 хон = 90,540.0 м³/жил 21,000.0 ш x 50 л x 18 удаа = 18,900.0 м³ 30,250.0 м³ x 4 л/м² x 5 удаа = 605.0 м³ 5,000.0 м³ x 4 л/м² x 5 удаа = 100.0 м³</p>	
212,300.0 м ³ x 4л/м ² x 5 удаа = 4,246.0 м ³	- Дүйцүүлэн хамгаалах нөхөн сэргээлтэд ашиглах усны хэмжээ (2023 оны УАТ-ний Маягт-10)
1,497.6 м ³ /хон x 300 хон = 449,280.0 м ³ /жил	-Шүүрлийн усны хэмжээ (БОННУ-ний 44-р хуудас), (Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордод 2015-2017 онд гүйцэтгэсэн эрэл, хайгуулын ажлын үр дүнгийн тайлангийн 12-р хуудас) /гэсэлгээний өрөмдлөг, зам талбайн тоосжилт дарах, мод тарих, биологийн нөхөн сэргээлтэд шүүрлийн усыг ашиглана./
160 хүн x 150 л/хон x 300 хон = 7,200.0м ³ /жил	-жилийн унд ахуйн нийт усны хэмжээ
<p>14. Холбогдох хууль, тогтоол шийдвэрийн дагуу төлбөр оногдуулах усны хэмжээ Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийн 20.1.1 дэх заалтын дагуу ажилчдын унд ахуйн зориулалтаар ашиглах 7,200.0 м³ газрын доорх усыг төлбөрөөс чөлөөлнө. Уурхайн ухлагаас шавхан зайлуулах 449,280.0м³ газрын доорх усны нөөц ашигласны төлбөрийн хэмжээг Засгийн газрын 2011 оны 302 дугаар тогтоолд заасан суурь үнэлгээ, 2013 оны 326, 327 дугаар тогтоолд заасан ашиглалтын зориулалтыг тооцож итгэлцүүр, усны нөөц ашигласны төлбөрийн хувь хэмжээг тус тус үндэслэн урьдчилсан байдлаар тооцвол:</p>	

5.2.10 Усны нөөцийг хэмнэлттэй зарцуулах сургалт явуулах

Төслийн хэмжээнд нийт ажиллаж буй ажилчдад болон удирдлагуудад усны нөөцийн талаарх сургалтыг явуулж мэдлэг мэдээллээр хангасан.

PENG CHUAN LLC

ПЕНГ ЧУАН" ХХК –ИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН БАГ

Цэвэр усны зөв зохистой хэрэглээ

Дэлхийн гадаргын 71%-ыг ус эзэлдэг . Үүнээс зөвхөн 2,5%-ыг цэвэр ус эзэлдэг Хүний өдөр тутамын амьдралын зайлшгүй хэрэгцээт зүйлийн нэг бол ус юм. Хүн хүнс идэхгүй 7 хонож чадах бол ус уухгүй 5 -аас илүү хонож чадахгүй . Сүүлийн үед Уур амьсгалын өөрчлөлт, уул уурхайн нөлөөгөөр усны нөөц хомсдож буй учир цэвэр усаа хэмнэх нь хамгийн чухал болоод байна . Усны тухай хуулийн 30.1.2-г зааснаар хоногт 50 шоо метрээс их ус ашиглагч Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 31.7-д заасны дагуу үйл ажиллагааг явуулах үүрэгтэй .

Гадаргын болон гүний ус нь хур тунадас (цас, бороо), цэвдгийн гэсэлтийн усаар нөхөн төлжиж байдаг

- Гүний ус хур тунадасын нэвчилт, гадаргын усны нэвчилт шүүрэлт, хажуугийн урсацын нөлөөгөөр тэжээгдэн, нөхөн сэргэж байдаг. Үүнийг гүний усны сэргээгдэх нөөц гэнэ.
- Хөрсний гүний үе давхаргуудад хур тунадасын нэвчилт, хажуугийн урсацаас тэжээгдэх боломжгүй гүний усыг дарагдмал ус буюу үл сэргээгдэх нөөц гэнэ.

Монгол орны хувьд усны хэрэглээний 90 гаруй хувийг нийт усны нөөцийн өчүүхэн хэсгийг (~2%) эзэлдэг гүний уснаас авдаг.

- Үүнээс 55 гаруй хувь нь уул уурхай, үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашиглагдаж байна (Усны Ассоциаци, 2015). Усны нөөцийн дийлэнх (98 хувь) хувийг эзлэх гадаргын ус нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд харилцан адилгүй тархан байдал, ус хадгалах, түгээх дэд бүтцийн хөгжил сул зэргээс шалтгаалан ашиглагдах боломж хязгаарлагдмал. Иймд цэвэр усны зөв зохистой хэрэглээнд анхаарал хандуулах хэрэгтэй.

№		Хоногт хэрэглэх ус	Жилд хэрэглэх ус
1	Шүд угаахад	5-10 литр	1823-3650л
	Шүд угаахдаа стаканд хийж угаавал	250-500 гр	91.25-182.5л

2	Усанд орлоо	15 минут шуруулт орхол:	150-180 литр	Биеэ савандаж байхдаа усаа хааж хэвшвэл 2 дахин бага буюу 100-125 литр ус хэмнэнэ.
3	Аяга угаах	Аяга тавга 15 минут угаахад:	68.2 литр	<ul style="list-style-type: none"> • Өдөрт 3 удаа угаавал-204,6литр • Сард: 6138л • Жилд: 73,620 л
		2 тосгууртай крантад угаахад:	Нэгдүгээр тосгуурт- угаалгын шингэн Хоёрдугаар тосгуурт- цэвэр ус хийж угаавал усны зарцуулалтыг 2 дахин хэмнэнэ.	
		Бохир аяга таваг угаахад:	10 мин - 43.4 литр	Угаалгын шингэнээр угаахдаа крантаа хааж угаавал 25 литр орчим ус хэмнэнэ.
	Гар угаах	Нэг удаа гар Угаахад	3-5л	Өдөрт 9-15л Сард 270-450л Жилд 3240-5400л
		Мэдрэгчтэй холигч крант суурилуулвал 2 дахин бага ус зарцуулах боломжтой		

Иймд:

- Монгол хүн бүр 1 хоногт 1л ус хэрэглэвэл:
- Хоногт 2,5сая литр ус
- Сард 75сая литр ус
- Жилд 900 мянган тонн усыг хэрэглэх бөгөөд Улаанбаатар хотын 6 хоногийн хэрэглээг хэмнэж чадна. Усгүй бол амьдрал үгүй чандмань эрдэнэ болсон усаа хайрлаж хэмнэе.

Ундны усны эрүүл ахуй, зохистой хэрэглээ

Ус нь хүний үйл ажиллагаа болон байгалийн хүчин зүйлийн нөлөөгөөр бохирддог. Ус бохирдсноор хүрээлэн буй орчинд төдийгүй ургамал, амьтан ба хүний биед сөргөөр нөлөөлдөг.

Усны бохирдол нь:

- Гол мөрөн, нуурын экосистемийн тэнцвэрт байдал алдагдах
- Ундны зориулалтаар ашиглагдаж байгалийн усны чанар муудах
- Хүнс тэжээл бохирдох
- Бусад сөрөг нөлөөллүүдийг дагуулдаг.

“Довцог Худаг” Төслийн Байгаль орчны менежментийн 2023 оны төлөвлөгөөний
биелэлтийн тайлан

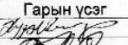
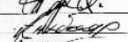

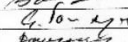
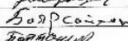
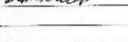

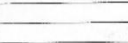
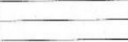

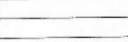
СУРГАЛТЫН БҮРТГЭЛ

Сэдэв: Цэвэр усны зөв зохистой хэрэглээ

Онгоо: 2023-07-16

Хугацаа: 30 мин

Хаана: "Пенг Чуан" ХХК
office

№	Овог, нэр	Албан тушаал	Гарын үсэг	Тайлбар
1	Хүрэлбаатар			Пенг Чуан
2	Төндөгсх			Пенг Чуан
3	Анхбаяр			Пенг Чуан
4	Гантулга			Пенг Чуан
5	Энхтүвшинт			Пенг Чуан
6	Баянцэцэг			Пенг Чуан
7	Мягмаржав			Пенг Чуан
8	Лавдорч			Пенг Чуан
9	С.Баянх			Пенг Чуан
10	О.Бадварцог			Пенг Чуан
11	Баярсайхан			Пенг Чуан
12	Хүндийн			Пенг Чуан

Сургалт орсон: Д. Сэлэр
М. Ол Сагдууян
/Овог, нэр/

"Пенг-Чуан" ХХК - ХАБ.И.
Пенг Чуан
/Албан тушаал/

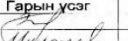
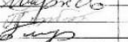
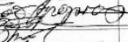

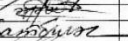
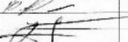
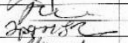
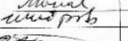

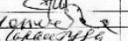
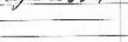
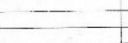
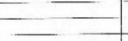
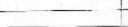
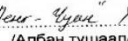
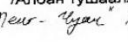

СУРГАЛТЫН БҮРТГЭЛ

Сэдэв: Цэвэр усны зөв зохистой хэрэглээ

Онгоо: 2023-07-15

Хугацаа: 20

Хаана: Нал

№	Овог, нэр	Албан тушаал	Гарын үсэг	Тайлбар
1	С. Бор	АЛБАНТУШААЛ		Пенг Чуан
2	У. Минжид	ЭХС		Пенг Чуан
3	Д. Төрбат	ЦЭЦЭМ		Пенг Чуан
4	Д. Дорнод	МЭДЭЭ		Пенг Чуан
5	Б. Бадарцаг	ЖСМБТ		Пенг Чуан
6	С. Дорнод	УЛАВС		Пенг Чуан
7	С. Дорнод	МЭРЭГЛЭГ		Пенг Чуан
8	С. Дорнод	ЖСМБТ		Пенг Чуан
9	Х. Мунхсайхан	ЭВЭЛЭГ		Пенг Чуан
10	Т. Орхонбаяр	ЖСМБТ		Пенг Чуан
11	Б. Орхонбаяр	СЭРГЭЭГ		Пенг Чуан
12	У. Манжийн	ЭХС / ОРХОН		Пенг Чуан
13	Б. Манжийн	ЖСМБТ		Пенг Чуан
14	А. Дамдин	Оператор		Пенг Чуан
15	Б. Дорнод	МЭДЭЭ		Пенг Чуан
16	У. Дорнод	ЖСМБТ		Пенг Чуан
17	Д. Дорнод	ДЭМН		Пенг Чуан
18	О. Бадварцог	ДЭМН		Пенг Чуан
19	У. Манжийн	ДЭМН		Пенг Чуан
20	Мунхсайхан	ДЭМН		Пенг Чуан
21	Мунхсайхан	ДЭМН		Пенг Чуан
22	Д. Дорнод	ДЭМН		Пенг Чуан
23	Д. Дорнод	ДЭМН		Пенг Чуан
24	Б. Бадарцаг	ДЭМН		Пенг Чуан
25	А. Цогтнам	ХАБЭА		Пенг Чуан
26	С. ЖАНСӨГӨ	ДЭМН		Пенг Чуан
27	У. Манжийн	ДЭМН		Пенг Чуан

Сургалт орсон: М. Ол Сагдууян
/Овог, нэр/
Д. Сэлэр

"Пенг-Чуан" ХХК - ИТ АНУ
/Албан тушаал/
"Пенг-Чуан" ХХК-ИТ ХАБ.И.

5.2.11 Уурхайн шүүрлийн усан сангийн байгууламжийн зураг төслийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх

Уурхайн шүүрлийн ус цуглуулах сангийн зураг төслийг, Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, Байгаль орчны нарийвчилсан үнэлгээ, Уулын ажлын төлөвлөгөө, Техник эдийн засгийн үнэлгээ гэх материалуудыг үндэслэн мэргэжлийн байгууллагаар зураг төслийг хийлгэн батлуулсан.

УБ-2
Монгол Улсын Засгийн газрын
2004 оны 26 дугаар тогтоолоор баталсан

МОНГОЛ УЛС
УЛСЫН БҮРТГЭЛИЙН ГЭРЧИЛГЭЭ
0000101579

2015.05.22 /Бүртгэсэн өдөр/ 9011554019 /Улсын бүртгэлийн дугаар/
5969352 /Регистрийн дугаар/

Гидро осорунжигч Хягааралгагдмал харууцлагатай компани
/Хуулийн этгээдийн нэр, харууцлагын хэлбэр/

Дүрэм
/Үүсэн байгуулах баримт бичиг/

Тогтоол 01 2015.05.21
/Хийгээрийн нэр/ /Дугаар/ /Он, сар, өдөр/

4610 /Тусгай гүйцэтгэл/ Гаднаас худалдвал
/Урьдчилсан үйл ажиллагааны чөлөөт/

Хугацаагүй 3 20.00
/Хугацаа/ /Хуулийн тоо/ /Өөрийн хөрөнгийн хэмжээ, мянган тэдгээгээр/

Улаанбаатар, Баянгол, В-р хороо, 4 хороолол, ард өвчүү, 11-р байр 303 тоот, Утас1: 99271777, Утас2: . Факс:
/Хуулийн этгээдийн албан ёсны хаяг/

Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын Бүртгэлийн газар
/Бүртгэсэн байгууламжийн нэр/

Хариццх дансны бүртгэл

Хариццхч банкны нэр	Дансны төрөл	Дансны дугаар	Бүртгэсэн ажилтан тэмдэг
Голголт банк	Төвлөлийн	1805104669	

Хуулийн этгээдийн үүсгэн байгуулах баримт бичигт оруулсан нэмэлт өөрчлөлтийн бүртгэл

Д/д	Нэмэлт өөрчлөлтийн агуулга	Бүртгэсэн	
		Огноо	Ажилтан тэмдэг
1	Гүрсэл өвөртэй Нэнсалмаа-4 Губдгатаа Зөвхдөг төсвийнхэнэ бүртгэж	2015.05.22	Б.Энхбаяр
4	Хувьцаа эзэмшдэгч 1 хэсэвдэж хувьцаа эзэмшдэгчид тус нийт 1 болж өөрчлөхдөгчид бүртгэж.	2020.05.20	С.Мөнхсанчир
5	Засгийн амчлалч 1 иргэн бүртгэж.	2020.05.20	С.Мөнхсанчир
6	4610 Гаднаас худалдвал үйл ажиллагааг хэсэвдэгч бүртгэж.	2020.05.20	С.Мөнхсанчир
7	Хувьцаа эзэмшдэгч 1 хэсэвдэж 2 хэсэвдэж хувьцаа эзэмшдэгчид тус нийт 1 болж өөрчлөхдөгчид бүртгэж.	2020.05.20	С.Мөнхсанчир

Энэхүү гэрчилгээг хуурамчаар үйлдсэн этгээдэд Монгол Улсын хуулийн дагуу харууцлага хүлээхгэнэ.
Улсын бүртгэлийн гэрчилгээ засвартай бол хуучингүй.

0004684

БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТЫН ЯАМ
ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРӨЛ

Дугаар... ЗТ16-1473/18

“Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай” Монгол Улсын хуулийг үндэслэн ..... Улаанбаатар, ... аймаг/нийслэлийн
..... Сүхбаатар ..... сум/дүүргийн
..... “Гидро сооружение” ХХК ..... -д
..... 9011554018 5969352
Улсын бүртгэлийн дугаар/ ..... *регистрийн дугаар/*
..... ЗТ-2.2, ЗТ-3.2, ЗТ-3.4, ЗТ-4.4, ЗТ-11.2 заалтын дагуу
.....
..... ажил, үйлчилгээ эрхлэх тусгай зөвшөөрлийг 2018 оны 12 -р сарын 06 -ны өдрөөс таван жилийн хугацаатай олгов.

Тусгай зөвшөөрөл нь хавсралт болон гэрээний хамт хүчинтэй.

БАРИЛГА, ХОТ БАЙГУУЛАЛТЫН САЙД Х.БАДЕЛХАН

2018 он 12 сар 06 өдөр
Улаанбаатар хот

5.3 Хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр

№	Байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Ажлын гүйцэтгэл	Нийт зардал мян\төг	Биелэлтийн шалгуур
1	Ил уурхай болон газар эвдрэлд орох бусад үйл ажиллагааг эхлүүлэхийн өмнө өнгөн хөрсийг хуулан авч үржил шимт хөрсний овоолгийг байгуулж зүлэгжүүлж үржил шимийг хадгалах	Төслийн нийт эвдрэлд өртөх талбайн хэмжээнд	Төслийн нийт талбайд газар хөндөх, зам талбай өргөсгөх, ахилт хийх зэргээр газартай холбоотой ажилбар хийгдэх тоолонд газар хөндөх зөвшөөрлийн хуудсыг холбогдох алба нэгж тус бүрээр батлуулан ажилбар эхэлдэг	Үйлдвэрийн зардлаар	Тогтмол хянах
2	Хөрс хуулалтийн зузаан, технологийг хөрсний шинж чанарын онцлогтой уялдуулан хэсэгчлэн тогтоох	Шимт хөрс хуулах нийт талбай	Тухайн газрын онцлогоос хамааран шимт хөрсний зузааныг 20см багагүйгээр тогтоон өгдөг	Үйлдвэрийн зардлаар	Тогтмол хянах
3	Уурхайн орчинд олон салаа зам гаргахаас сэргийлж, замын хөдөлгөөн, машины хурдыг хязгаарлах, замыг тэмдэгжүүлж, тэмдгийг шинэчилж байх	Уурхайн гадаад, дотоод тээврийн замууд	Хурдны хязгаарын тэмдгийг 40км цагаар тогтоон техникийн хурдыг тогтмол хянан, маршрутын дагуу батлагдсан замаар хөдөлгөөнд оролцуулдаг	Үйлдвэрийн зардлаар	Тогтмол шинэчилж байх
4	Нүүрс тээвэрлэлтийн зам дагуу машины зогсоол, бие засах газрыг байгуулан сайжруулж байх	Гадаад тээвэрлэлтийн зам дагуу	Ил задгай хог хаягдал үүсгэхгүйгээр, мөн салхинд хийсэж, бороо цасанд дарагдахгүй байлгахаар шийдэн, төмөр саваар шийдэж хог хаягдлын	Үйлдвэрийн зардлаар	Тогтмол хянах

			савыг байршуулахаас гадна, олон хаалгат 00 суурьлуулж өгсөн		
5	Зам дагуу унасан нүүрсний хаягдал болон ахуйн хаягдлыг цэвэрлэх	Уурхайн эдэлбэр талбай	Уурхайн даргын тушаалаар батлагдсан сар болгоны 5 болон 25нд хийгдэх нийтийн их цэвэрлэгээний өдрөөр тогтмол цэвэрлэгээ хийгддэг. Мөн ачилт хийж тээвэрлэлт явах үед зам дагуу унасан, асгарсан тохиолдолд уулын мастерт мэдэгдэн туслах техник гаргуулан цэвэрлүүлдэг	Үйлдвэрийн зардлаар	Өдөр тутам
6	Ажилчдын тосгонд явган хүний замыг тохижуулах	Ажилчдын тосгонд	Ажилчдын амрах байранд тоос шороо босохгүй байлгах үүднээс голын сайрыг нимгэн хучиж дэвссэн.	Үйлдвэрийн зардлаар	Жилд 1 удаа

5.3.1 Ил уурхай болон газар эвдрэлд орох бусад үйл ажиллагааг эхлүүлэхийн өмнө өнгөн хөрсийг хуулан авч үржил шимт хөрсний овоолгийг байгуулж зүлэгжүүлж үржил шимийг хадгалах

Төслийн нийт талбайд газар хөндөх, зам талбай өргөсгөх, ахилт хийх зэргээр газартай холбоотой ажилбар хийгдэх тоолонд газар хөндөх зөвшөөрлийн хуудсыг холбогдох алба нэгж тус бүрээр батлуулан ажилбар эхэлдэг. Уг ажлын хийгдэх м2, м3 тухайн газрын тогтоцоос хамааран хуулах шимт хөрсний зузааныг 20см доошгүйгээр хуулахаар зааж өгдөг.

УХААГ МАЛУГАЛТ БА ГАЗАР ХӨНДӨХ АЖЛЫГ ГҮЙНДГҮХ ЗӨВШӨӨРЛИЙН ХУУДС

1. Ерөнхий мэдээлэл
(Ажлын гүйцэтгэх арга нэгж бөглөнө)
Гүйцэтгэх ажил:

*Сүхбаатар нийслэл, шилэнцүүлж цур
айлын зурвас зурвас*

Ажлын гүйцэтгэх шаардлага:
Зөвшөөрөл олгосон агаартай агаар тусгал, тусгал үзэг
2021-2023 оны дундаж дүнгээр авч үзсэн үзэг

Ажлын үржээний үзүүлэлт:
2023.08.23-с 3 жилийн дараа

Ажлын хариуцаж гүйцэтгэх арга:
*Калибр бүрэн шилэнцүүлж авч
ашиглах*

Ажлын гүйцэтгэх байршил:
**Дорноговь аймгийн Мандаг сум Түмэн айм инвест
ХХК**

Ажлын хэмжээ: *6 000 м³*

Ажлын эрэг: *Улаанбаатар хотын
Ажлын хариуцаж хийх ажлын: *Монгол улс**

2. Зөвшөөрлийн баталгаажуулалт
(Холбогдох алба хаагчид бөглөнө) Дүн бүтэйн арга
Тайлбар: шаардлага зөвөлж

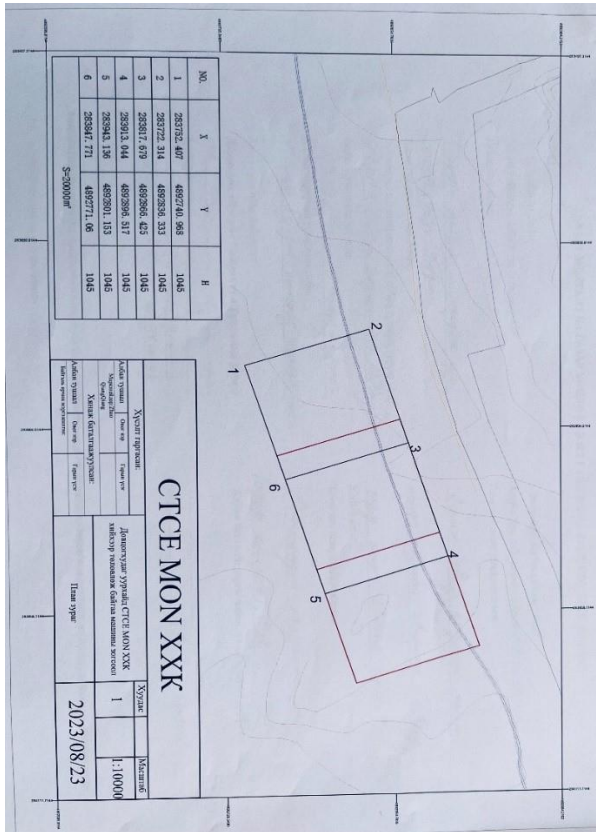
*Ажлын эхлэл дараах ажил
шилэнцүүлж авч
ашиглах*

*Ажлын эхлэл дараах ажил
шилэнцүүлж авч
ашиглах*

*Ажлын эхлэл дараах ажил
шилэнцүүлж авч
ашиглах*

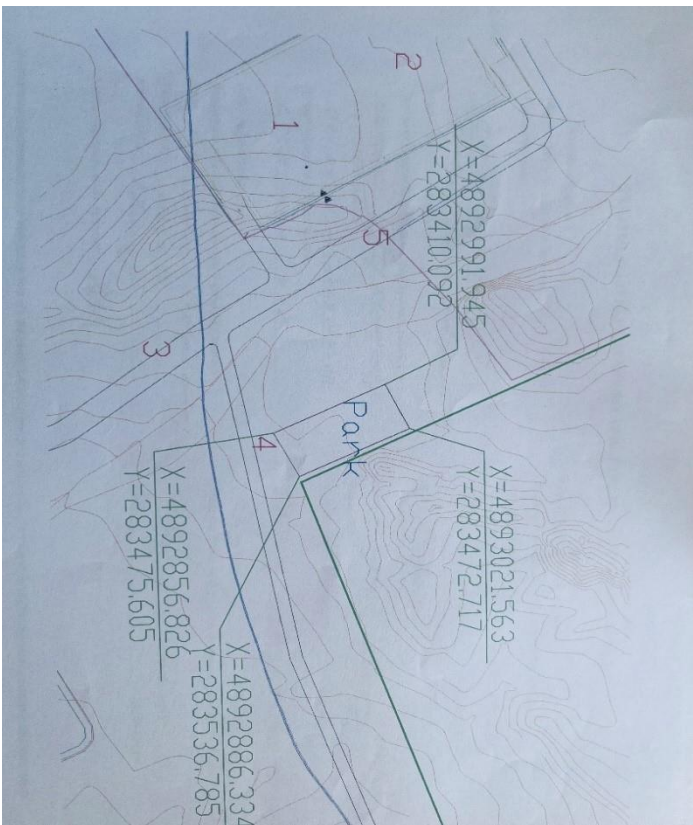
Ерөнхий менежер:
[Signature] Д.Батбаяр

1

5.3.2 Хөрс хуулалтийн зузаан, технологийг хөрсний шинж чанарын онцлогтой уялдуулан хэсэгчлэн тогтоох

“Довцог худаг төслийн хэмжээнд одоогийн байдлаар нийт 65,728м³ шимт хөрс хуулан, шимт хөрсний отвоолд хадгалсан байдалтай байгаа бөгөөд ажил хийгдэх тухайн үед газар хөндөх зөвшөөрөл олгоходоо тухайн газрын шимт хөрсийг харгалзан үзэж 20-30см зузаантайгаар хуулуулж, энэ ажил дууссаны дараагаар маршрутын заагдсан технологийн замаар тээвэрлүүлэн нэгдсэн отвоолд буулгасны дараагаар ажлыг нь эхлүүлдэг.

Т.А. 1-ийн үндсэн мэдээллийн өгөгдөл, гүйцэтгэлийн ажлын дүгнэлт

1. Ерөнхий мэдээлэл
(Ажлын гүйцэтгэх аймаг нэгж бөглөнө)
Гүйцэтгэх ажил: СТЕ МОН

2. Зөвшөөрлийн баталгаажуулалт
(Холбогдох аймаг хэлтэст бөглөнө) Дэд бүтцийн аймаг
Тангилгах шаардлага, зөвшөөлж
Төр хойд инженерийн чиглэл
Эрх зүй байр зүй түү үндэс байдал
ХА-н аймаг Хүний нөөц Ажлын үнэмлэхүй Ажлын үнэмлэхүй
ХА-н аймаг Хүний нөөц Ажлын үнэмлэхүй Ажлын үнэмлэхүй

Ажлын гүйцэтгэх ширдэгч
Зөвшөөрөл олгосон байгууллага/аймгаар гүйцэтгэх, гүйцэтгэх үйлчилгээний үйлдвэр
Ажлын гүйцэтгэх үйлчилгээний үйлдвэр: СТЕ МОН Урьдчилсан
Ажлын үнэмлэхүй: 2023.07.15
Ажлын үнэмлэхүй: 2023.07.15

Ажлын гүйцэтгэх байршил:
Дорнод аймагийн Мандах сум Түвшин аймгийн нийслэл
ХХК Хөрсний шинж чанарын онцлогтой уялдуулан хэсэгчлэн тогтоох
Ажлын үнэмлэхүй: Хөрсний шинж чанарын онцлогтой уялдуулан хэсэгчлэн тогтоох
Ажлын үнэмлэхүй: Хөрсний шинж чанарын онцлогтой уялдуулан хэсэгчлэн тогтоох

Ерөнхий инженер
Д/Батболд

5.3.3 Уурхайн орчинд олон салаа зам гаргахаас сэргийлж, замын хөдөлгөөн, машины хурдыг хязгаарлах, замыг тэмдэгжүүлж, тэмдгийг шинэчилж байх

Хурдны хязгаарын тэмдгийг технологийн замд 40км овоолгоруу 20км ажилчдын тосгон болон, штс талбайруу 5км цагын хурдтай байхаар тус тус тогтоон техникийн хурдыг тогтмол хянан, маршрутын дагуу батлагдсан замаар хөдөлгөөнд оролцуулдаг бөгөөд тогтмол арчин цэвэрлэж, шаардлагатай тэмдэг тэмдэглэлийг нэмэн цаг тухай бүрт нь шийдвэрлэдэг.

5.3.4 Нүүрс тээвэрлэлтийн зам дагуу машины зогсоол, бие засах газрыг байгуулан сайжруулж байх

Нүүрс тээврийн зам дагуу тээврийн жолооч нарын тав тух болон орчны цэвэр цэвэрхэн байдлыг хадгалахын тулд хог хаягдлын зориулалтын савыг мөн олон хаалгат 00 байрлуулан өгсөн.

5.3.5 Зам дагуу унасан нүүрсний хаягдал болон ахуйн хаягдлыг цэвэрлэх

Уурхайн даргын тушаалаар батлагдсан сар болгоны 5 болон 25нд хийгдэх нийтийн их цэвэрлэгээний өдрөөр тогтмол цэвэрлэгээ хийгддэг. Мөн ачилт хийж тээвэрлэлт явах үед зам дагуу унасан, асгарсан тохиолдолд уулын мастерт мэдэгдэн туслах техник гаргуулан цэвэрлүүлдэг.

5.3.6 Ажилчдын тосгонд явган хүний замыг тохижуулах

Ажилчдын амрах байранд тоос шороо босохгүй байлгах үүднээс голын сайрыг нимгэн хучиж дэвссэн. Голын сайрыг ойролцоогоор 15см зузаантайгаар нимгэн хусаж бөөгнүүлэн авто самосвал техникээр ачилт хийн 31,712м² талбайг дунджаар 5 орчим см зузаантайгаар хучин ургамлан нөмрөг болон нарийн ширхэгт тоосонцроос хамгаалах арга хэмжээ авсан.

“Довцог Худаг” Төслийн Байгаль орчны менежментийн 2023 оны төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан

Ажилчдын амрах байранд хийгдсэн зам ажлын тайлан

2023 оны 01-р сарын 03

2023 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан кемпийн ойр орчмыг хатуу хучилттай болгох, Уурхайн даргын №22/02 удирдамжид тусгагдсан ажлыг 2022 оны 12 сарын 29 өдрөөс эхлэн 2023 оны 01 сарын 03-ны өдөр хүртэлх нийт 6 өдөр, өглөө 8-10 цагийн хооронд, оройд 17-19 цагийн хоорондох боломжит үеийг ашиглан нийт 3500м² талбайг дунджаар 05-20см зузаантайгаар 104м³ голын хайрга ашиглан дэвсдэгт хийсэн.

Ашигласан техник, багаж

- Норд 1 ширхэг \парк дугаар 20\
- Дугуйт ачигч 1 ширхэг \ парк дугаар 2\
- грейдер 1 ширхэг

Нийт ажилласан цаг, дунджаар:

- Норд \парк дугаар 20\ 3цаг
- Дугуйт ачигч \парк дугаар\ 3цаг
- Грейдер 6цаг

Нийт: техникүүдийн ажилласан цагийн нийлбэр 12цаг

Замын урт, дунджаар :

- Норд \парк дугаар 20\ 24км
- грейдер 1,5км
- Дугуйт ачигч \парк дугаар 2\ 4км

Нийт: замын урт дунджаар 29,5 км

Зарцуулсан түлш, км\цаг дунджаар:

- Норд \парк дугаар 20\ 15л
- Дугуйт ачигч \парк дугаар 2\ 20л
- грейдер 20л

Нийт: 1 цагт дунджаар 55л түлш зарцуулагдсан.

5.4 Газрын хэвлийд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр

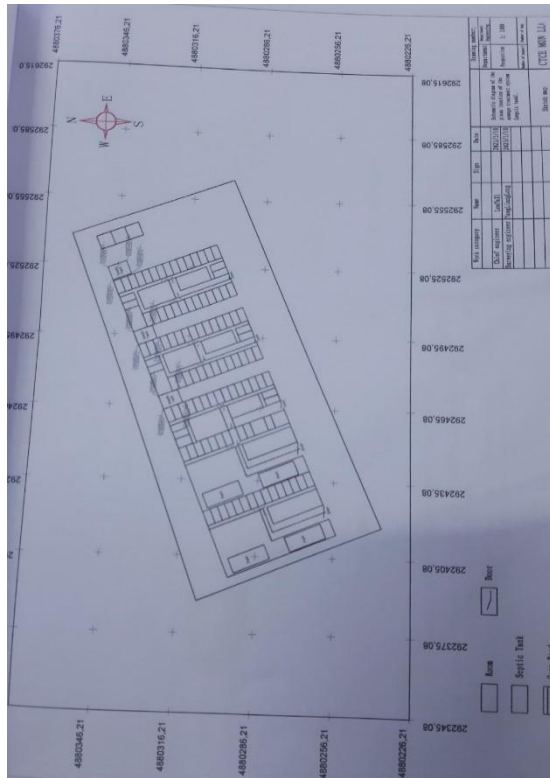
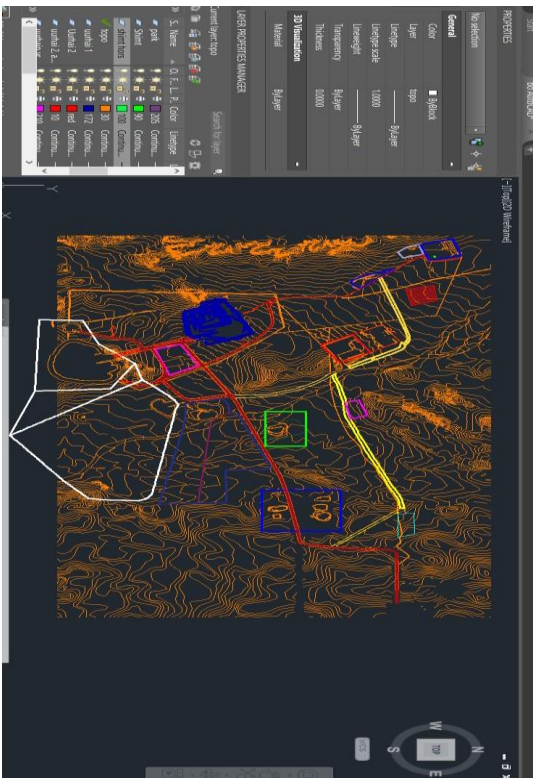
№	Байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Ажлын гүйцэтгэл	Нийт зардал мян\төг	Биелэлтийн шалгуур
1	Төслийн үйл ажиллагаа дууссаны дараа барилга байгууламжийг нураан, тоног төхөөрөмжийг зөөн газрыг чөлөөлж техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх	Төслийн барилга байгууламж, шугам сүлжээнд өртөх бүх талбай	Довцог худаг төслийн хугацаа нь 30 орчим жил үргэлжлэх тул одоогоор үйл ажиллагаа дуусаагүй байгаа тул тухайн ажил төлөвлөгөө батлагдан хийгдээгүй	Үйлдвэрийн зардлаар	Биологийн болон техникийн нөхөн сэргээлт
2	Уурхайн ахилт болон уурхайн бүсэд хийгдэх инженерийн ажлын үед газар хөндөх бүртгэлийг хөтлөн архивлах	Уурхайн ашиглалтын талбай, Уурхайн бүс орчимд	Төслийн талбайд газар шороотой холбоотой, түүгээр дамжуулан газар хөндөх тэлэх талаар ажилбар хийгдэх болгонд газар хөндөх зөвшөөрөл авсаны дараагаар ажилбар хийгдэнэ	Үйлдвэрийн зардлаар	Тогтмол

5.4.1 Төслийн үйл ажиллагаа дууссаны дараа барилга байгууламжийг нураан, тоног төхөөрөмжийг зөөн газрыг чөлөөлж техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх

Довцог худаг төслийн хугацаа нь 30 орчим жил үргэлжлэх тул одоогоор үйл ажиллагаа дуусаагүй байгаа тул тухайн ажил төлөвлөгөө батлагдан хийгдээгүй

5.4.2 Уурхайн ахилт болон уурхайн бүсэд хийгдэх инженерийн ажлын үед газар хөндөх бүртгэлийг хөтлөн архивлах

Төслийн талбайд газар шороотой холбоотой, түүгээр дамжуулан газар хөндөх тэлэх талаар ажилбар хийгдэх болгонд газар хөндөх зөвшөөрөл авсаны дараагаар ажилбар хийгдэнэ. Мөн тухайн хөндөгдсөн газрыг давхцан өгөхгүй үүднээс автокад файлаар давхар хадгалагддаг.

УХАЛГ МАНГАЛГ БА ГАЗАР ХӨНДӨХ АЖИЛ ГҮЙЦЭГТЭХ ЗӨВШӨӨРӨЛИЙН ХУҮЛАС

1. Ерөнхий мэдээлэл
(Ажил гүйцэтгэх аймаг, нэгж, бөгөөд)
Гүйцэтгэх ажил: _____
Сүхбаатар нийслэл шилүүрчлөх үүд
ийдэм зэвсэж зурвалж
Энгийн зураг, олоон ажлын тусгай зураг, зураг, зураг
2023.08.24-с 3.2023.08.24-с
Ажил гүйцэтгэх утга: _____
ХАК-ийн
Ажлын зарцуулах гүйцэтгэх аймаг: _____
Сүхбаатар нийслэл шилүүрчлөх аймаг

Ажлын гүйцэтгэх байршил:
Дорооговь аймгийн Мандал сум Түрэг айл нийслэл
ХХК _____
Ажлын хэргийг: _____
Улаанбаатар хотын захирал
Ажил зарцуулах аймаг: _____
Сүхбаатар нийслэл шилүүрчлөх аймаг

2. Зөвшөөрлийн баталгаажуулалт
(Хэргийг хийх аймаг, нэгж, бөгөөд) Дээд түвшний аймаг
Тангалах ширээний зураг, зураг
Хүний зурвас зурвалж
ийдэм зурвалж, олоон ажлын тусгай зураг
Хүний зурвас зураг, зураг
ХАК-ийн
Тангалах ширээний зураг, зураг
Сүхбаатар нийслэл шилүүрчлөх аймаг

Бүтээгч: _____
Улаанбаатар хотын захирал
Хүний зурвас зураг, зураг
ХАК-ийн
Тангалах ширээний зураг, зураг
Сүхбаатар нийслэл шилүүрчлөх аймаг

1

5.5 Ургамлан нөмрөгт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр

№	Байгаль орчинг хамгаалах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Ажлын гүйцэтгэл	Нийт зардал мян\төг	Биелэлтийн шалгуур
1	Төслийн үйл ажиллагааны явцад Арваннайман Богд уул УТХГН-т биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгааллын ажлыг хэрэгжүүлэх	Дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөөгөөр сонгосон талбай	Арваннайман Богд уул тусгай хамгаалалттай газарт мод үржүүлгийн талбай хийхээр төлөвлөсөн боловч уг сумын засаг даргийн хүсэлтээр ажилчдын хотхонд үржүүлгийн талбай байгуулан ургуулж, ургалт нь тогтон арчилгаа авахад хэвийн болсон үед шилжүүлий гэсэн хүсэлтийн дагуу ажилчдын амрах байранд бий болгосон	7500	Жилд 4000 ширхэг мод тариалахаар төлөвлөсөн бөгөөд хавар 1500 ширхэг намар 2500 ширхэг
2	Уурхайн нөлөөлөлд өртөх талбайд тэмдэглэгдсэн ховор ургамлуудын судалгааг нарийвчлан хийж, тэдгээрийн үрийн фондыг үүсгэх	Төсөл хэрэгжих талбайн хэмжээнд	Уурхайн нөлөөллийн бүсэд багтсан ховор болон нэн ховор ургамлуудын судалгааг хийж баримтжуулсан	Үйлдвэрийн зардлаар	Жилд 1 удаа
3	Уурхайн гадаад овоолго үүсэх 1105,3 га талбайд уурхайн ашиглалтын явцад үе шаттайгаар биологийн нөхөн сэргээлт хийх	Гадаад овоолгын талбай	Биологийн нөхөн сэргээлтэнд техникийн болон биологийн гэж 2 ангилан тодорхой хэмжээний	Үйлдвэрийн зардлаар	Тогтмол

			нөхөн сэргээлтийг тогтмол хийж байна.		
4	Төслийн талбайн орчны ургамлан нөмөргийн мониторингийг хийж, нөлөөлөл үзүүлж буй эсэх, нөлөөллийн эрчим хэр зэрэг байгааг тогтоох, хянах	Ил уурхайн нөлөөллийн бүсийн хэмжээнд	Уг төслийн талбайд ургамлан нөмөргийн мониторингийг 4 цэгт байгуулан тэдгээрт үзүүлж буй нөлөөллийг хянах зорилгоор хэмжилт хийдэг	Үйлдвэрийн зардлаар	Жилд 1 удаа
					7500

5.5.1 Төслийн үйл ажиллагааны явцад Арваннайман Богд уул УТХГН-т биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгааллын ажлыг хэрэгжүүлэх

Арваннайман Богд уул тусгай хамгаалалттай газарт мод үржүүлгийн талбай хийхээр төлөвлөсөн боловч уг сумын засаг даргийн хүсэлтээр ажилчдын хотхонд үржүүлгийн талбай байгуулан ургуулж, ургалт нь тогтон арчилгаа авахад хэвийн болсон үед шилжүүлий гэсэн хүсэлтийн дагуу ажилчдын амрах байранд бий болгосон.

5.5.2 Уурхайн нөлөөлөлд өртөх талбайд тэмдэглэгдсэн ховор ургамлуудын судалгааг нарийвчлан хийж, тэдгээрийн үрийн фондыг үүсгэх

Уурхайн нөлөөлөлд хамаарах талбай бүхий нөлөөллийн бүсэд буй талбайгаас тодорхой хэмжээний зайнд дээж талбайг сонгон авч тухайн талбайг 1:100 харьцуулан тооцон судалгааг хийсэн.

Ургамалжилтын бичиглэлийн хүснэгт №1

Он сар: 2023.09.17 Солбицол: 108°16'15" 44°09'54"

Судалгааны талбай түүний байршил: Дорнод, сум, Шувал сум, Андам тэрг. 3 баг Дорнод сум, Дорнод сум, Дорнод сум, Дорнод сум, Дорнод сум

Газрын гадаргын хэв шинж: Маш уулын баг, хоргон

Хөрсний хэв шинж: Зөвхөөрч чан бүрэн төгсгөлөөр үүснэгтэй гилбэр бор сүлж

Бичиглэл хийсэн: Фэйгань орчин, орчин дунд зөрүүлсэн нугарууцсан

№	Эүйл	Эхэллийн цаг		15 м		30 м		Тайлбар
		Бурхалц(%)	Өндөр(м)	Бурхалц(%)	Өндөр(м)	Бурхалц(%)	Өндөр(м)	
1	Maobasis bweicholia	10%	0.055м	10%	0.09 м	10%	0.085 м	Чандынш үржлийн үе
2	Saxsida passetika	10%	0.11 м	10%	0.22 м			Чандынш үржлийн үе
3	Alvion rotulizum	5%	0.13 м	10%	0.16 м	10%	0.075 м	Чандынш үржлийн үе
4	Рета гиня мандука	5%	0.1 м	10%	0.18 м	10%	0.19 м	Чандынш үржлийн үе
5	Зурвандууцан хөдөөгийн мачин			70%	0.4 м			Чандынш үржлийн үе

Ургамалжилтын бичиглэлийн хүснэгт №3

Он сар: 2023.09.20 Солбицол: 108°18'20" 44°08'49"

Судалгааны талбай түүний байршил: Дорнод, сум, Шувал сум, Андам тэрг. 3 баг Дорнод сум, Дорнод сум, Дорнод сум, Дорнод сум, Дорнод сум

Газрын гадаргын хэв шинж: Дорнод сум, Шувал сум, Андам тэрг. 3 баг Дорнод сум, Дорнод сум, Дорнод сум, Дорнод сум, Дорнод сум

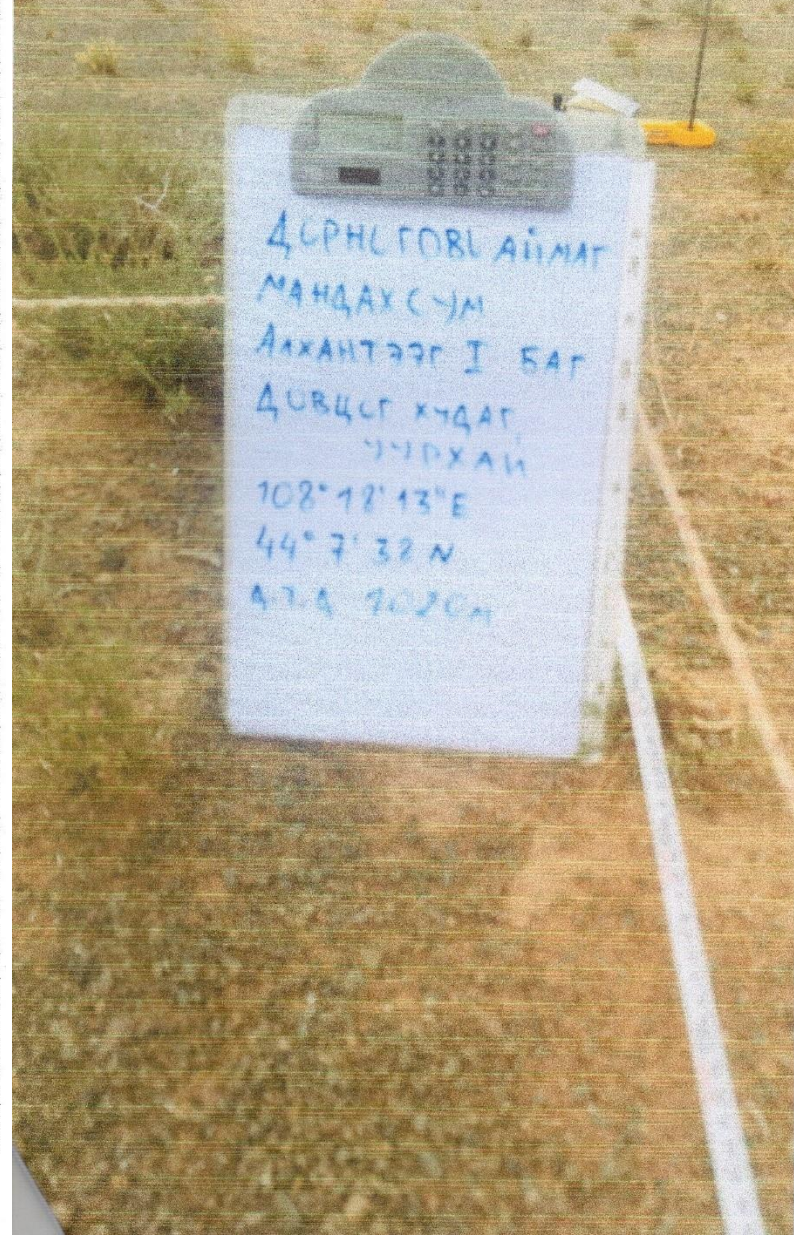
Хөрсний хэв шинж: Дорнод сум, Шувал сум, Андам тэрг. 3 баг Дорнод сум, Дорнод сум, Дорнод сум, Дорнод сум, Дорнод сум

Бичиглэл хийсэн: Маш уулын баг, хоргон

№	Эүйл	Эхэллийн цаг		15 м		30 м		Тайлбар
		Бурхалц(%)	Өндөр(м)	Бурхалц(%)	Өндөр(м)	Бурхалц(%)	Өндөр(м)	
1	Maobasis bweicholia	5%	5 см					
2	Saxsida passetika	3%	5 см	4%	5 см	2%	6 см	
3	Alvion rotulizum		12 см					
4	Saxsida passetika	5%	6 см	5%	17 см	10%	24 см	
5	Saxsida passetika			3%	8 см	3%	7 см	
6	Селенитэс сонгогча							
7	Bassia lasiocarpa			3%	6 см			

Ургамалжилтын бичиглэлийн хүснэгт № 4

Он сар: 2023.09.20		Солбицол: 108°18'13"E 44°7'38"N		4.Т.41020М					
Судалгааны талбай түүний байршил: Дорноговь, Мандал, Мянхотт I баг, Довцог худаг уурхай									
Газрын гадаргын хэв шинж: Үлс талын тундургаа хамуу									
Хөрсний хэв шинж: Мылдрын элс, гуурман зүтэстэй говийн бая харс									
Бичиглэл хийсэн: АООН Төрийн ухааны мэдээллийн системийн А.Аюулзон.									
№	Зүйл	Эхлэлийн цэг		15 м		30 м		Тайлбар	
		Бурхэц(%)	Өндөр(м)	Бурхэц(%)	Өндөр(м)	Бурхэц(%)	Өндөр(м)	Өндөр(м)	Өндөр(м)
1.	<i>Nitrospira sibirica</i>	35%	20см						
2.	<i>Stipa glaberrima</i>	5%	5см	4%	7см	2%	6см		
3.	<i>Stipa glaberrima</i>			2%	6см				
4.	<i>Stipa glaberrima</i>			2%	8см				
5.	<i>Salsola passerina</i>					3%	11см		

5.5.3 Уурхайн гадаад овоолго үүсэх 1105,3 га талбайд уурхайн ашиглалтын явцад үе шаттайгаар биологийн нөхөн сэргээлт хийх

Уурхайн төсөл бүрэн дуусах хугацааны сүүлийн 5 жилд тухайн уурхайн ашигласан талбайн нөхөн сэргээлт хийгдэхээр төлөвлөгддөг боловч бид одооноос тодорхой хэмжээний техникийн нөхөн сэргээлт болон биологийн нөхөн сэргээлтийг бага багаар тогтмол хийж гүйцэтгэсээр байна.

5.5.4 Төслийн талбайн орчны ургамлан нөмөргийн мониторингийг хийж, нөлөөлөл үзүүлж буй эсэх, нөлөөллийн эрчим хэр зэрэг байгааг тогтоох, хянах

Төслийн талбайд 4 мониторингийн цэгийг байгуулан тухай бүрт 1:100 харьцуулалтаар талбайг сонгон тухайн сонгосон дээж талбай дотроо ургамлан мониторингийн судалгааг хийж бүртгэдэг.

5.6 Амьтны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр

№	Байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Ажлын гүйцэтгэл	Нийт зардал мян\төг	Биелэлтийн шалгуур
1	Төслийн ашиглалтын талбай, ажилчдын суурин болон түүний эргэн тойронд зэрлэг ан амьтдын мониторингийн судалгааг хийж, амьтдын тоо толгой, хөдлөлзүйг хянах	Ил уурхайн эргэн тойрон 10км-с багагүй радиус дотор	Ил уурхайн эргэн тойрон 10км-с багагүй радиус дотор амьтны мониторингийг хийж нийт амьтдын тоо толгой мөн идэш тэжээлийн нөөц бололцоо болон хөдлөл зүй түүнийг нүүдлийг тодорхойлох зорилгоор судалгаа хийдэг.	Үйлдвэрийн зардлаар	Жил бүр
2	Зэрлэг ан амьтан хамгаалах биотехникийн арга хэмжээ авна \цаг агаар хүндэрсэн үед зэрлэг ан амьтдад өгөх өвс бэлтгэж нөөцлөх\	Төслийн талбайн ойр орчмын зэрлэг ан амьтад	Биотехникийн арга хэмжээнд зориулан 40 боодол тэжээл 10 шуудай хужир нөөцлөн бэлэн байдалд байна. Цаг агаарын нөхцөлөөс хамааран идэш ховордсон тохиолдолд зэрлэн ан амьтад ихээр нүүдэлдэг замыг дайруулан тавьж байршуулна	300	Жил бүр

3	Хөв цөөрөм байгуулж ан амьтдыг услах	Газрын байршлын судалгааны ажлын дүнд тодорхойлох	Төслийн үйл ажиллагаа эхэлсэн өдрөөс эхлэн уурхайн хаягдлын овоолгын баруун урд байрлахаар төлөвлөн түр усан санг бэлдсэн. Тэрхүү усан санг шүүрлийн усаар дүүргэн ан амьтад, зэрлэг амьтадыг тогтмол усаар ханган услаж байна.	Үйлдвэрийн зардлаар	Тогтмол
4	Уурхайн ажилчдад тухайн орчин бүс нутгийн ан амьтдын талаар болон амьтны тухай хууль эрхзүйн мэдлэг мэдээлэл өгөх, зурагт хуудас гарын авлага хийж тараах	Уурхайн бүх ажилчдад	“Довцог Худаг” төслийн хэмжээнд ажиллаж буй гэрээт болон түүний туслан гүйцэтгэх 4 компани тус бүрт нь хэвлэлээр өгөн мөн файлаар хүлээлгэн өгсөн.	Үйлдвэрийн зардлаар	Нийт ажилчдад мэдлэг мэдээлэл олгох зорилгоор
5	Суваг, шуудуу, уурхайн ухааш, нүх зэрэгт хашилт хийж хүн, мал орохоос сэргийлэх арга хэмжээ авах	Төслийн хүрээнд үүссэн нүх, ухааш бүхий талбай	Уурхайн эхний жилийн төлөвлөгөөгөөр ашиглагдах газар болох нийт 7 га газар талбайг суваг шуудуу ухан хамгаалсан	Үйлдвэрийн зардлаар	Тогтмол
6	Ан, амьтад ундаалдаг уст цэг болох гүний усны бүс, хуурай сайр зэргийг тодорхойлсон тэмдэглэл хийж, эдгээрийн ойролцоо зам, харгуй, дэд бүтэц байгуулах зэрэг үйл ажиллагаа явуулахаас татгалзах	Төслийн талбайн ойр орчинд байх уст цэг, сайр	Голын ай сав газар болон, голын эрэг сайр, гүний худаг, гэх зэрэг газарт тэмдэг тэмдэглэгээ хийж хашиж хамгаалсаны	Үйлдвэрийн зардлаар	Тогтмол

7	Уурхайн талбай, түүний орчинд хогийн цэг дээр амьтад тэжээл хайж ирэх, орогнох, үүрлэх нөхцөл үүсгэхгүй байх, ахуйн ба үйлдвэрийн хог хаягдлаас мал, амьтан хордох явдлаас сэргийлэх	Уурхайн хог хаягдлын цэг	Хог хаягдлыг ялган ангилах сав байршуулахаас гадна, хатуу хучилттай газарт, ус бороо, цас үл нэвчихээс хамгаалсан хатуулаг материалаар ахин ахуйн хог хаягдлыг хийх сав байршуулсан	Үйлдвэрийн зардлаар	Тогтмол
8	Уурхайн гадаад тээвэр замын чиглэл төлөвлөлтөд нүүдлийн амьтдын нүүдлийн замыг сайтар харгалзан үзэх, гарц гармыг амьтдын судалгаанд үндэслэн төлөвлөх	Уурхайн гадаад тээвэрлэлтийн замын төлөвлөлт, замын барилгын ажлын хүрээнд	Төслийн талбайгаас гарсан газарт мөн адил ан амьтан болон нутгийн иргэдийн мал амьтан гарах гарцыг зааж өгсөн тэмдэг тэмдэглэгээг байршуулсан	Үйлдвэрийн зардал	Тогтмол
300					

5.6.1 Төслийн ашиглалтын талбай, ажилчдын суурин болон түүний эргэн тойронд зэрлэг ан амьтдын мониторингийн судалгааг хийж, амьтдын тоо толгой, хөдлөлзүйг хянах

Ил уурхайн эргэн тойрон 10км-с багагүй радиус дотор амьтдын хөдлөл зүйг хянах зорилгоор амьтны мониторингийг хийж нийт амьтдын тоо толгой мөн идэш тэжээлийн нөөц бололцоо болон хөдлөл зүй түүнийг нүүдлийг тодорхойлох зорилгоор судалгаа хийдэг.

Зүүнгарын говь, Алтайн өвөр говь, Өмнөговь, Дорноговийн баруун хэсэг, Дундговийн өмнөд хэсэгт үлдсэн байв. Одоо Зүүнгарын говь, Өмнөговь аймгийн зүүн өмнө, Дорноговь аймгийн баруун өмнө болон Говь-Алтай, Баянхонгор аймгийн өмнө хэсэг буюу манай орны баруун өмнө, өмнө болон өмнөд хэсэгт 3 голомт нутагт идээшин байршиж байна. Цөл, цөлөрхөг хээрийн нам уулс, аараг толгод, тэдгээрийн завсрын уудам хөндий, хоолой, хотос, толгодын шил, билийн үетэн, шарилж, баглуур, бударгана, заг, харганат, элсэрхэг, хайрган болон дагжуур чулуурхаг газар нутаглана. Өвөл өвс сайтай бартаа нөмөртэй, ундлах цастай, зун, хавар, намар задгай ус бүхий бэлчээрт байршина. Сүүлийн 200 жилд хуурай хээрээс цөл рүү шилжин байршжээ.

03. Тоо Толгой, Тархац

04. Амьдралын онцлог

Зүүнгарын говьд ороо VIII, IX сард орж гүү хээлээ 11 сар гаруй тээж, V-VII сард унагална. Гүү 2-3 насандаа, азарга 3 насандаа бэлгэ боловсорч, 4-5 наснаас үржилд оролцоно. Хэдэн арав, заримдаа хэдэн зуугаараа сүрэглэнэ. Усанд өглөө, орой, шөнө ирнэ. Говь-

5.6.2 Зэрлэг ан амьтан хамгаалах биотехникийн арга хэмжээ авна\цаг агаар хүндэрсэн үед зэрлэг ан амьтад өгөх өвс бэлтгэж нөөцлөх

Биотехникийн арга хэмжээнд зориулан 40 боодол тэжээл 10 шуудай хужир нөөцлөн бэлэн байдалд байна. Цаг агаарын нөхцөлөөс хамааран идэш ховордсон тохиолдолд зэрлэг ан амьтад ихээр нүүдэлдэг замыг дайруулан тавьж байршуулна.

5.6.3 Хөв цөөрөм байгуулж ан амьтдыг услах

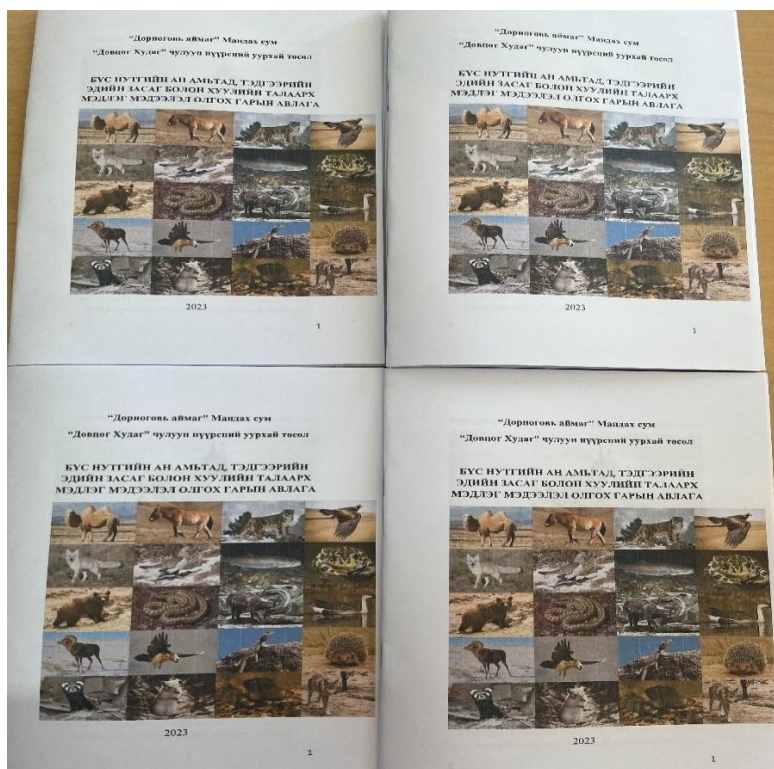
Төслийн үйл ажиллагаа эхэлсэн өдрөөс эхлэн уурхайн хаягдлын овоолгын баруун урд байрлахаар төлөвлөн түр усан санг бэлдсэн.

Тэрхүү усан санг шүүрлийн усаар дүүргэн ан амьтад, зэрлэг амьтадыг тогтмол усаар ханган услаж байна.

**5.6.4 Уурхайн ажилчдад тухайн орчин бүс нутгийн ан амьтдын талаар болон амьтны тухай хууль эрхзүйн мэдлэг мэдээлэл өгөх,
зурагт хуудас гарын авлага хийж тараах**

Уурхайн нийт ажилчид болон бүх шатны удирдлага албан тушаалтан бүрт гарын авлагийг хэвлэлээр болон файл хэлбэрээр өгч, мөн мэдээллийн самбарт тусган байршуулсан.

“Дорноговь аймаг” Мандах сум

“Довцог Худаг” чулуун нүүрсний уурхай төсөл

**БҮС НУТГИЙН АН АМЬТАД, ТЭДГЭЭРИЙН ЭДИЙН ЗАСАГ
БОЛОН ХУУЛИЙН ТАЛААРХ МЭДЛЭГ МЭДЭЭЛЭЛ ОЛГОХ
ГАРЫН АВЛАГА**

ХУЛАН

01.Таних шинж:

Биений урт 220 см, мундаагаараа 137 см өндөр, сүүл 49 см, жин 200 кг хүрнэ. Гэрийн адуутай харьцуулахад, толгой том, чих урт, сүүл зөвхөн үзүүрийн хэсэгтээ шингэхэн богино хялгастай. Ерөнхий зүс худ. Зун улаавтар, өвөл цайвар худ. Мундаанаас сүүлний уг хүртэл зоо нуруу дагуу нарийхан хүрэн бор судалтай. Дэл сүүлний хялгас бараан.

02. Байршил нутаг

Өнгөрсөн зууны дунд үе хүртэл Зүүнгарын говь, Алтайн өвөр говь, Өмнөговь, Дорноговь, Их нууруудын хотгор, Нууруудын хөндий, одоогийн Дундговь, Сүхбаатар аймгийн ихэнх цөлөрхөг хээр, зүүн тийшээ Буйр нуур хүртэл тархаж байв. Дорнод тал, Дорноговийн зүүн хэсэгт 1900-д оноос өмнө, Их нууруудын хотгор, Нууруудын хөндийд 1930-д он хүртэлх хугацаанд устжээ.

5.6.5 Суваг, шуудуу, уурхайн ухааш, нүх зэрэгт хашилт хийж хүн, мал орохоос сэргийлэх арга хэмжээ авах

Уурхайн эхний жилийн календарчлагдсан төлөвлөгөөгөөр ашиглагдах талбай болох 7 га газрыг мал амьтан орох, цаашлаад зөвшөөрөлгүй хүн нэвтрүүлэхгүй байхаар суваг шуудуу ухан эхний байдлаар хамгаалах арга хэмжээ авсан.

5.6.6 Ан, амьтад ундаалдаг уст цэг болох гүний усны бүс, хуурай сайр зэргийг тодорхойлсон тэмдэглэл хийж, эдгээрийн ойролцоо зам, харгуй, дэд бүтэц байгуулах зэрэг үйл ажиллагаа явуулахаас татгалзах

Уулын ажлын төлөвлөгөөнд уг газруудыг дайруулан биш тойруулан төлөвлөж үйл ажиллагаа болон байгалын ямар нэгэн эрсдэлд орохгүйгээр тооцоолон саадгүй ажилладаг. Мөн эдгээр газарт тэмдэг тэмдэглэгээ хийхийн зэрэгцээ хашин хамгаалан тусгайлах арга хэмжээ аван ажилладаг.

5.6.7 Уурхайн талбай, түүний орчинд хогийн цэг дээр амьтад тэжээл хайж ирэх, орогнох, үүрлэх нөхцөл үүсгэхгүй байх, ахуйн ба үйлдвэрийн хог хаягдлаас мал, амьтан хордох явдлаас сэргийлэх

Хог хаягдлыг ялган ангилах сав байршуулахаас гадна, хатуу хучилттай газарт, ус бороо, цас үл нэвчихээс хамгаалсан хатуулаг материалаар ахин ахуйн хог хаягдлыг хийх сав байршуулсан.

5.6.8 Уурхайн гадаад тээвэр замын чиглэл төлөвлөлтөд нүүдлийн амьтдын нүүдлийн замыг сайтар харгалзан үзэх, гарц гармыг амьтдын судалгаанд үндэслэн төлөвлөх

Төслийн талбай дотор 24 цагийн хамгаалалттай тул мал амьтан болон, зөвшөөрөлгүй иргэд орохоос сэргийлэх ажилбар тогтмол хийгддэг. Мөн уурхайн төлөвлөлт хийгдэхэд тухайн голын ай сав газар болон, нүүдлийн амьтдын амьдрах орчныг тооцон төлөвлөдөг учир төслийн талбайгаас гадна ч мөн адил ан амьтдын тэмдэг тэмдэглэгээг байршуулсан

“ТҮМЭН АЙЛ ИНВЕСТ” ХХК-ий байгаль орчин хариуцсан мэргэжилтэнгээс өгсөн үүргийн дагуу “ХИШИГТ ЭРДЭС” ХХК-ийн ХАБЭА-н ажилтан Ц. Адъяасүрэнгийн хийсэн ажлын тайлан.

“ТҮМЭН АЙЛ ИНВЕСТ” ХХК-ий Байгаль орчин хариуцсан мэргэжилтэн Н.Оюунбаяраас 2023.07.15-ны өдрийн дотор өгсөн үүргийн дагуу “ХИШИГТ ЭРДЭС” ХХК-ийн ХАБЭА-н ажилтан Ц. Адъяасүрэн 2023.07.13-ны дотор голын сайр, зумп, ан амьтан болон малын гарцын тэмдэг, тэмдэглэгээг өөрсдийн боломжит нөөц бололцоо, материалыг ашиглан гараар хийсэн. Зайлшгүй захиалах шаардлагатай самбарыг захиалгад оруулсан.

Дээрхи хийгдсэн тэмдэгийг зохих газруудад байршуулж, хаягжуулалт хийх ажлыг 2023.07.14-ны өглөө ээлжийн ажил хүлээлцэх үед ХАБЭА-н ажилтан Б.Баттөрд мэдэгдэж тухайн ХАБЭА-н ажилтан 2023.07.16-ны өдөр тэмдэгүүдийг зоож, хаягжуулан 2023.07.17-ны өдрийн зурагт мэдээнд оруулсан байна.

Гэвч энэхүү мэдээ нь зохих хариуцсан мэргэжилтэндээ хүрээгүй тул хийгдсэн ажлыг дахин илгээж байна. Цаашид мэдээ тайланг хугацаандаа хүргүүлж байх тал дээр анхаарч ажиллана./ Хийгдсэн ажлын зургийг 1 дүгээр хавсралтаар харуулав./ ХАБЭА-н шаардлагатай бараа материалыг 2023 оны 07 дугаар сарын 29-ны өдөр захиалсан./ Уг захиалгад байгаль орчинтой холбоотой самбарыг оруулсан./

Бусад. Кемп, гал тогоо, амрах байрууд засварын талбай зэрэг газруудад хяналт тавьж Засварын талбайн ажлын байрны эмх цэгцгийг сайжруулах зорилгоор хаягдал дугуйг хураалгасан. Хаягдал тосоо зориулалтын саванд хийж буй эсэх, тос болон тосолгооны шингэн асгаралтад хяналт тавьсан. Гэрээт компаниудын хаягдал тосыг нэгдсэн саванд хийлгэж байх цаашид дүүрвэл холбогдох гэрээт аж ахуй нэгжийг дуудаж ачуулах арга хэмжээ авч ажиллахаар төлөвлөн ажиллалаа. Хүрээлэн буй орчиноос цэвэр цэмцгэр байлгах үүднээс хог цэвэрлэгээнд 2 удаа гарч орчин тойрны хогоо цэвэрлэж, ачуулсан. Мод усалгааны хуваарын дагуу модыг услах ажил хийгдэж байна.

Хавсралт зураг 1

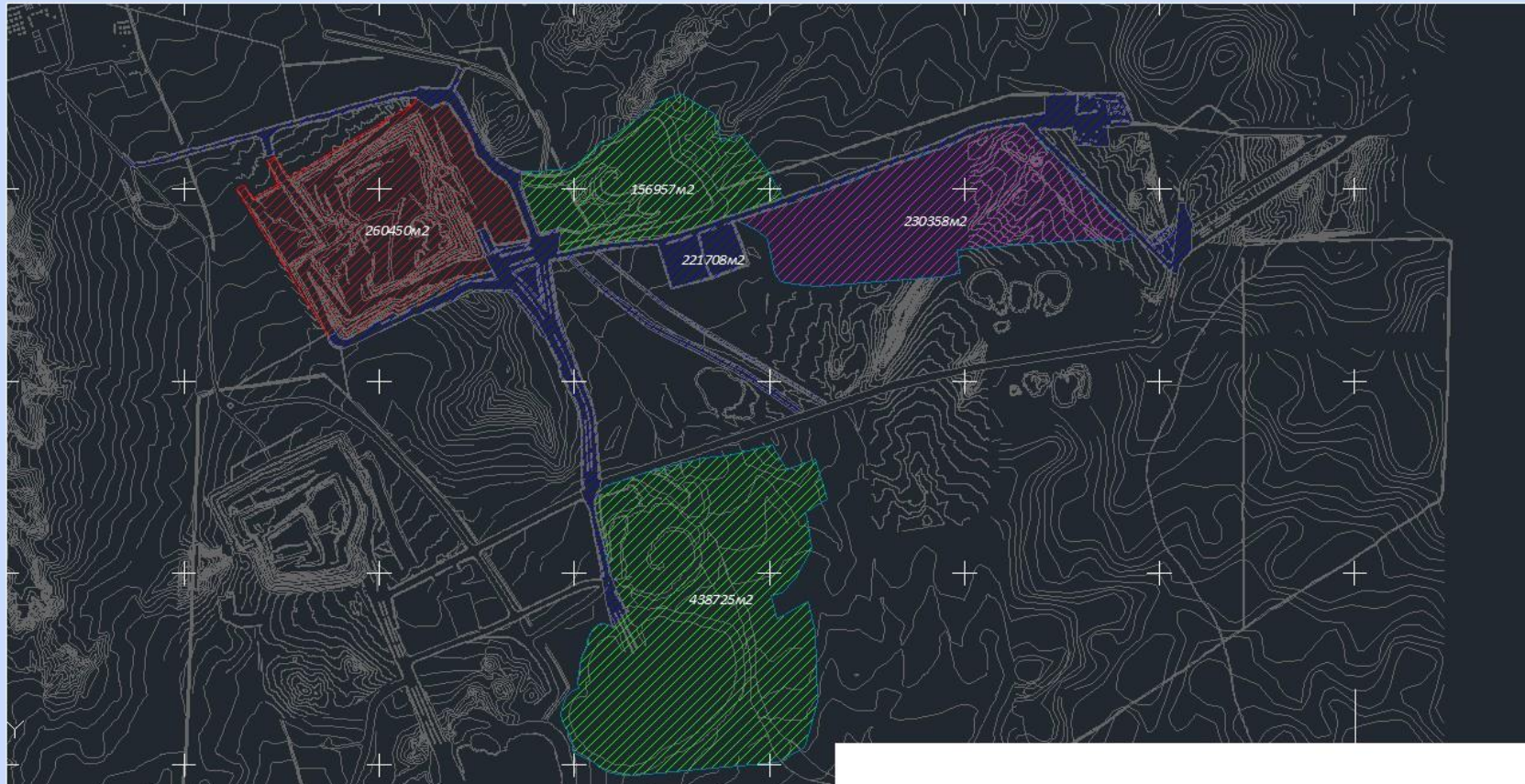

6 Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөний биелэлт

№	Байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Ажлын гүйцэтгэл	Нийт зардал мян\төг	Тоо хэмжээ
1	Үржил шимт хөрсийг хэлбэржүүлэх	Төслийн хэмжээнд	Шимт хөрсний овоолгийг тогтмол түрэн тэлж овоолго үүсгэн, дүүрсэн тохиолдолд ахин нэмж түрэн хэлбэржүүлдэг	Үйлдвэрийн зардлаар	65,700м ³
2	Биологийн нөхөн сэргээлтэнд ашиглах мод үржүүлгийн туршилт судалгааны талбай байгуулах	Үржүүлгийн талбай	Ажилчдын амрах байрны хүрээгээр зааглан мод бут сөөг тарин түүнийг мод үржүүлгийн судалгааны талбай болгон ашиглаж байна.	7500	1500
3	Техникийн нөхөн сэргээлт хийж гүйцэтгэн орон нутагт хүлээлгэн өгөх	Дүйцүүлэн хийх ажилбарт тусгагдсан	Хууль бус гар аргаар газрын баялаг болох алт олборлон эвдэгдсэн 4 га талбайг техникийн нөхөн сэргээлт хийн сум орон нутагт хүлээлгэн өгсөн	500	4га талбай
					8000

6.1 Үржил шимт хөрсийг хэлбэржүүлэх

Шимт хөрсний овоолгийг түрж хэлбэржүүлэн, дээрээс нь отвоолдох хэлбэрээр нэмэн өндөр нь 5м хүрсэн тохиолдолд нуруулдан салхи шуурганд хийсэхгүй байхаар тооцон ил задгай буулгасан шимтийг тогтмол хамж ахин овоолдох хэлбэрээр тогтмол хэлбэржүүлдэг.

6.2 Биологийн нөхөн сэргээлтэнд ашиглах мод үржүүлгийн туршилт судалгааны талбай байгуулах

Арваннайман Богд тусгай хамгаалалттай газарт байгуулахаар төлөвлөсөн ч “Мандах” сумын засаг даргын хүсэлтээр ажилчдын амрах байрын ойролцоо үржүүлгийн талбайг бэлтгэн байгуулж ойрын 3 жилдээ арчлан биеэ даах хэмжээнд хүртэл арчилгааг тогтмол хариуцаж товолсон хугацаа гүйцсэн даруйд Арваннайман Богд ууланд шилжүүлэн сулгахаар болсон.

6.3 Техникийн нөхөн сэргээлт хийж гүйцэтгэн орон нутагт хүлээлгэн өгөх

“Дорноговь аймгийн Мандах” сумын ойролцоо хууль бус аргаар аль олборлон эвдэгдэж, эзгүй орхигдсон талбай болох 4 га газрыг техникийн нөхөн сэргээлт хийн “Мандах” сумын удирдлагуудад хүлээлгэн өгсөн.

Байгаль орчин, Ногоон хөгжил, Аялал жуулчлалын сайдын
2015 оны 12 дугаар сарын 16-ны өдрийн А/419 тоот тушаалын
хавсралт

**БИЧИЛ УУРХАЙН ХУУЛЬ БУС ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ УЛМААС
ҮҮССЭН ТАЛБАЙН НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙГ
ХҮЛЭЭН АВСАН ТУХАЙ АКТ**

2022 оны 12 дугаар сарын 15 - ны өдөр

№	Асуулт	Хариулт
1	Байшил Аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг, баг, хороо, газрын нэр	Дорноговь аймаг Мандах сум 4-р баг
2	Аж ахуйн нэгжийн нэр: Хаяг, Аж ахуйн нэгжийн нэр, гэрчилгээний дугаар, Регистр	УБ хот Баянзүрх дүүрэг 14-р хороо, Монгол илүүдэл транс ХХК-ний багц, 9 тоот, 9011652139, РД:5874963
3	Тусгай зөвшөөрлийн дугаар:Талбайн хэмжээ	MV-021530, 2617.58 га
4	Нөхөн сэргээлт хүлээлгэн өгсөн албан тушаалтан, овог нэр	Уурхай харуусан дарга Б.Чинзориг 80370077
5	Нөхөн сэргээлтийн ажлыг газар дээр нь хэмжиж зураглал үйлдсэн мэргэжлийн байгууллагын нэр	Дорноговь Мандах сумын Засаг даргын Тамгын газар
6	Нөхөн сэргээлтийн ажлын хэмжээ, чанар, үр дүн	4.0 га газрын хорсиге сэргээж техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн байна.
7	Ирэх онд хийх нөхөн сэргээлтийн хэмжээ /га-аар/	4,0 га
8	Нөхөн сэргээсэн газрын солбицол	
9	Нэмэлт мэдээлэл	Батхгүй

Нөхөн сэргээлт хийсэн тухай: Дорноговь аймгийн Мандах сумын нутагт орших “Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордыг ил уурхайн аргаар ашиглах төслийг хэрэгжүүлэгчийн зүгээс Дорноговь аймгийн Мандах сумын 4 дүгээр багийн нутаг “Будар” хэмээх газарт хууль бус гар аргаар алт олборлосны улмаас эвдрэлд орсон 4 га талбайд техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг 2022 оны 11 дүгээр сарын 29 -ны өдрөөс эхэлж, 2022 оны 12 дугаар сарын 15 -ны өдөрт багтаан дуусгаж хүлээлгэж өгөх БО/2022/02 гэрээг байгуулж 2022 оны 12 дугаар сарын 15-ны өдөр хийж дуусгасан.

Хүлээн авсан тухай **ДҮГНЭЛТ:** “Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордыг ил уурхайн аргаар ашиглах төслийг хэрэгжүүлэгчийн зүгээс Дорноговь аймгийн Мандах сумын 4 дүгээр

**ДОРНОГОВЬ АЙМГИЙН МАНДАХ СУМЫН ХУУЛЬ БУС ГАР АРГААР
БАЙГАЛИЙН АЛТ ОЛБОРЛОСНЫ УЛМААС ЭВДРЭЛД ОРСОН 4 ГА ТАЛБАЙД
ТЕХНИКИЙН НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ ХИЙСЭН ТАЙЛАН.**

2022.12.15

Алхан тээг

Дорноговь аймгийн Мандах сумын нутагт орших “Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордыг ил уурхайн аргаар ашиглах төслийг хэрэгжүүлэгчийн зүгээс Дорноговь аймгийн Мандах сумын 4 дүгээр багийн нутаг “Будар” хэмээх газарт хууль бус гар аргаар алт олборлосны улмаас эвдрэлд орсон 4 га талбайд техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг 2022 оны 11 дүгээр сарын 29-ны өдрөөс эхэлж, 2022 оны 12 дугаар сарын 15 -ны өдөрт багтаан дуусгаж хүлээлгэж өгөх БО/2022/02 гэрээг байгуулж ажлын төлөвлөгөө зэргийг боловсруулан батлуулж хэрэгжилтийг бүрэн хангаж ажиллалаа. Байгаль орчны хамгаалах болон нийгмийн хариуцлагын хүрээнд дээрх ажлыг зохион байгуулахад Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд, Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн сайдын хамтарсан 2017 оны 8 дугаар сарын 17-ний өдрийн А/2269, А/182 тоот тушаалыг мөрдлөг болгон ажилласан. Тухайн нөхөн сэргээх газрын ажил эхлэхийн өмнөх үеийг фото зургаар баримтжуулав.

Зураг-1 (Нөхөн сэргээх газрын тухайн үеийн байдлаас)

7 Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт

№	Байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Ажлын гүйцэтгэл	Нийт зардал мян\төг	Биелэлтийн шалгуур
1	Арваннайман Богд уулын БНГ-т ногоон байгууламж бий болгох	Арваннайман Богд уулын БНГ	Арваннайман Богд тусгай хамгаалалттай газарт байгуулахаар төлөвлөсөн ч “Мандах” сумын засаг даргын хүсэлтээр ажилчдын амрах байрын ойролцоо үржүүлгийн талбайг бэлтгэн байгуулж ойрын 3 жилдээ арчлан биеэ даах хэмжээнд хүртэл арчилгааг тогтмол хариуцаж товолсон хугацаа гүйцсэн даруйд Арваннайман Богд ууланд шилжүүлэн сулгахаар болсон.	Үйлдвэрийн зардлаар	2023 онд
2	Мод арчилгаа	Мод тариалсан талбай	Өглөө оройны 07-08 цагийн хооронд 3 хоногийн хугацаатай усалгаа хийдэг бөгөөд, мөн гуминий бордоог ашиглан бордож амьдралтын үйл ажиллагааг дэмждэг	Үйлдвэрийн зардлаар	Тогтмол

3	Шавартын булгийн эхийг хашиж хамгаалах	Шавартын булгийн эх	328м2 талбайг хашин мал амьтан орохоос хамгаалсан	14000	2023 онд
4	Арваннайман Богд уулын БНГ орчмын бүс нутагт зэрлэг ан амьтдад	Био техникийн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх	Зэрлэг ан амьтдын амьдрах орчинд дэмжлэг болох үүднээс тэжээл болон өвс бэлдэж нөөцлөн цаг хэцүү, идэш тэжээл хомс болсон үед тавихаар нөөцлөн хадгалаж байна.	400	Жил бүр
					14400

7.1 Арваннайман Богд уулын БНГ-т ногоон байгууламж бий болгох

Арваннайман Богд тусгай хамгаалалттай газарт байгуулахаар төлөвлөсөн ч “Мандах” сумын засаг даргын хүсэлтээр ажилчдын амрах байрын ойролцоо үржүүлгийн талбайг бэлтгэн байгуулж ойрын 3 жилдээ арчлан биеэ даах хэмжээнд хүртэл арчилгааг тогтмол хариуцаж товолсон хугацаа гүйцсэн даруйд Арваннайман Богд ууланд шилжүүлэн сулгахаар болсон.

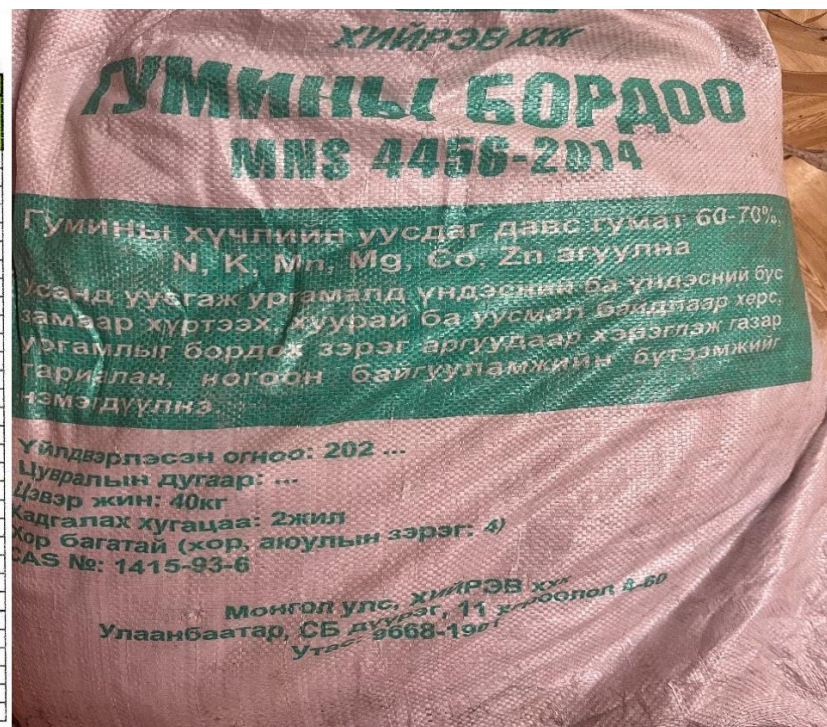

7.2 Мод арчилгаа

Өглөө оройны 07-08 цагийн хооронд 3 хоногийн хугацаатай усалгаа хийдэг бөгөөд, мөн гуминий бордоог ашиглан бордож амьдралтын үйл ажиллагааг дэмждэг. Усалгааны улмаас хашилт эвдрэх, хөрс хатуурах зэрэг эрсдэлийг тухай бүрт нь сэргээн засварлан ахин шинэчилж арчилгаа хийгддэг. Гуминий бордоог хэрэглэхдээ 1 тонн усанд 5-10кг хуурай бордоог найруулан 1 тогоонд 50 орчим л найруулсан бордоогоор 1 удаагийн давтамжтайгаар хийнэ.

 Мод усалгааны хуваарь 9-р сар 2023он

АУ	Байгуулагын нэр								Услах усалгааны		Бүртгэл	
	"Хшингт Эрдэс"		"Син рүүшэн"		"Нент Чувал" ХХК		"Аз Хээр" ХХК		Өглөө	Орой	Усалгаа хийсэн албан тушаалтан	Овог нэр (гарын үсэг)
	Өглөө 07-08	Орой 19-20	Өглөө 07-08	Орой 19-20	Өглөө 07-08	Орой 19-20	Өглөө 07-08	Орой 19-20				
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												
13												
14												
15												
16												
17												
18												
19												
20												
21												
22												
23												
24												
25												
26												
27												
28												
29												
30												
31												

7.3 Шавартын булгийн эхийг хашиж хамгаалах

Орон нутагтай байгуулсан хамтын ажлын гэрээнд тусгагдсаны дагуу булгийн эх үүсвэрийг хашин хамгаалах гэсэн ажлын хүрээнд “Шавартын булаг” нэртэй булгийн эх үүсвэр болох 328м² талбайг хашин хамгаалсан.

Булаг шанд хашаалсан тухай ажлын тайлан

2023 оны 08 сарын 31

“Дорноговь аймгийн “Мандах” суманд байрлалтай Алхан тээг 1-р багийн нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж буй “Довцог Худаг төсөл” болох MV021530 тусгай зөвшөөрөлтэй “Түмэн Айл Инвест” ХХК-н 2023 оны 08 сарын 30-31 болох хоёр өдрийн хугацаанд нутгийн ард иргэдээс ирсэн хүсэлтийн дагуу “Шавартын булаг” нэртэй 328м газарыг хашаалах ажлыг хийж гүйцэтгэлээ. Уг талбайг хашаалахад 2м урттай 200ш 32диаметртэй томор шон, 1,5м өндөртэй 50м урттай 7 боодол тор, Чансаа төмөр утас 10кг 2 ширхэг орсон болно.

Уг ажлыг хийж гүйцэтгэхэд :

“Аз хээр”

“Хишигт Эрдэс”

“Намо Бридж”

“Пеш Чуан”

“Түмэн Айл Инвест” гэх компаниуд хамтран оролцсон болно.

Ашигласан техник:

-Хөшгөн гэрэг 1

-Ачавны машин 1

7.4 Арваннайман Богд уулын БНГ орчмын бүс нутагт зэрлэг ан амьтад

Зэрлэг ан амьтдын амьдрах орчинд дэмжлэг болох үүднээс тэжээл болон өвс бэлдэж нөөцлөн цаг хэцүү, идэш тэжээл хомс болсон үед тавихаар нөөцлөн хадгалаж байна.

8 Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт

№	Байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Ажлын гүйцэтгэл	Нийт зардал мян\төг	Биелэлтийн шалгуур
---	---	--------------	-----------------	------------------------	-----------------------

Уг төслийн талбайд нүүлгэн шилжүүлэх айл өрх байхгүй тул энэ онд дээрх үйл ажиллагаатай холбоотой ажил уг төлөвлөгөөнд тусгагдаагүй болно

9 Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт

№	Байгаль орчинг хамгаалах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Ажлын гүйцэтгэл	Нийт зардал мян\төг	Биелэлтийн шалгуур
1	Түүх дурсгалд зүйлс болон соёлын олдвор олдсон тохиолдолд үйл ажиллагааг зогсоож “Соёлын өвийг хамгаалах хууль”-н дагуу сумын удирдлага цагдаагийн болон уг асуудлыг эрхэлсэн эрдэм шинжилгээний байгууллагад нэн даруй мэдэгдэж мэргэжлийн авран хамгаалах ажлыг зохион байгуулах	Тухайн ил уурхайн бүс нутагт	Төслийн талбайд түүхэн дурсгалт олворууд олдоогүй, мөн судалгаагаар байхгүй тул энэхүү ажилбар нь төлөвлөгдөөгүй	Үйлдвэрийн зардлаар	Төслийн хэмжээнд
2	Уурхайн олборлолтын ажлын үед занар, нүүрсний хурдсан дахь палеонтологийн олдворуудыг илрүүлэх судалгааны баг ажиллуулж Монгол орны эртний ургамал, нуур	Ил уурхайн бүс нутагт	Уурхайн олборлолтын үед археологи болон палеонтологийн олдвор болон ховор, нэн ховор ургамлууд олдоогүй тул тухайн энэ ажил төлөвлөгдөөгүй	Үйлдвэрийн зардлаар	Төслийн хэмжээнд

	усны амьтдын эталон \жишиг\ цуглуулгын сан хөмрөгийг бүрдүүлэх, нүүрсний тархалт онолын судалгааг өргөжүүлэхэд мэдээ мэдээллийг ашиглах				
--	---	--	--	--	--

9.1 – 9.2 2023 онд түүх соёлын өвийг хамгаалах чиглэлээр хийгдэх ажил үгүй бөгөөд цаашид илэрц гарч ирсэн тохиолдолд түүх соёлын өвийг хамгаалах чиглэлээр тухай бүрт шаардлагатай арга хэмжээг санаачлан зохион байгуулна.

10 Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт

№	Байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээ	Хамрах хүрээ	Ажлын гүйцэтгэл	Нийт зардал мян\төг	Биелэлтийн шалгуур
1	Ажилчдын дунд газар хөдлөлтийн аюулаас урьдчилан сэргийлэх болон гамшгийн үеийн авран хамгаалах сургалт зохион байгуулах, мэдээллийн самбар байршуулах	Нийт ажилчид	Төслийн хэмжээнд нийт ажилчдад газар хөдлөлтийн аюулаас урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр сургалт зохион байгуулан мэдлэг мэдээллээр хангасан	Үйлдвэрийн зардлаар	Төслийн хэмжээнд
2	Газар хөдлөлтийн гамшгийн үед ажиллах, аврах, хор уршгийг арилгах, сэргээн босгох үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулж, гамшгаас хамгаалах бэлэн байдлыг дээшлүүлэх	Төслийн хэмжээнд	Уурхайн нийт ажилчдын дунд газар хөдлөлтийн үед авах арга хэмжээ, түүний хорт уршигийн талаарх сургалтыг орон төслийн хэмжээнд удирдах удирдуулах нийт ажилчдыг хамруулсан	Үйлдвэрийн зардлаар	Төслийн хэмжээнд

3	Хог хаягдал хийсгэхгүй байх нөхцөлийг хангасан хогийн төвлөрсөн цэгийг байгуулах	Хогийн цэг	Нэгдсэн хог хаягдлын түр цэгийг байгуулах зөвшөөрлийг сумын засаг даргаар батлуулан заагдсан координатын дагуу хаалт хашилт тэмдэг тэмдэглэгээг байршуулан хэрэглэж байна.	Үйлдвэрийн зардлаар	Төслийн хэмжээнд
4	Үерийн ус тогтоох, хуримтлуулах цөөрөм байгуулах	Төслийн талбайд	Уурхайн хаягдлын овоолгын баруун талд үерийн ус болон, шүүрлийн усны усыг тогтоох цөөрөм байгуулан түүнд цуглуулан ажиллаж байна.	Үйлдвэрийн зардлаар	Төслийн хэмжээнд
5	Үерийн ус зайлуулах, хуримтлуулах байгууламжийн зураг төслийг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх	Төслийн хэмжээнд	2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөд тусгагдсаны дагуу мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэсэн.	49000	2023 онд
6	Уурхайн ам овоолго, барилга байгууламжийг үерийн усанд автахаас хамгаалах суваг шуудууг хур борооны эрчимшилтэй уялдуулан байгуулах	Уурхайн хэмжээнд	Уурхайн ойр орчим болон ажилчдын кемп бусад барилга байгууламжыг өндөрлөг түвшинд байрлуулан төлөвлөж түүний дагуу барилгын ажлыг хийж гүйцэтгэсэн	Үйлдвэрийн зардлаар	Төслийн хэмжээнд
7	Дуу цахилгаантай бороо орох үед ажилчид, техник хэрэгслийн үйл ажиллагааг түр зогсоох зэрэг	Нийт ажилчдад	Төслийн хэмжээнд ажиллаж буй нийт ажилчдад сургалт орон түүний дараа сургалтаа баталгаажуулан шалгалт авдаг	Үйлдвэрийн зардлаар	Тогтмол

	эрсдэлийн үед өөрийгөө хамгаалах талаар сургалт зохион байгуулах				
8	Уурхайн тэсрэх бодисын агуулах, ажилчдын суурингийн орчинд аянга зайлуулагч байршуулах	Төслийн талбайд	“Довцог худаг” төслийн хэмжээнд тэсрэх бодисын агуулах энэ онд төлөвлөгдөөгүй тул ажилчдын амрах байранд аянга зайлуулагч байршуулсан	Үйлдвэрийн зардлаар	2023 онд
					49000

10.1 Ажилчдын дунд газар хөдлөлтийн аюулаас урьдчилан сэргийлэх болон гамшигийн үеийн авран хамгаалах сургалт зохион байгуулах, мэдээллийн самбар байршуулах

Төслийн хэмжээнд нийт ажилчдад сургалт зохион байгуулан мөн орсон сэдвээрээ ажилчид тус бүрт шалгалтийн материал бэлдэн шалгалтаар тодорхойлж, унасан ажилчдад давтан сургалт орох системээр сургалтыг явуулдаг.

Гамшигаас хамгаалах бэлэн байдлын сургалтын тайлан.

“Хишигт Эрдэс” ХХК-н “Довцог худаг” уурхайн төсөлд ажиллаж буй ажилчидад 3-н ээлжээр гамшигийн үеийн сургалтыг дараах таван сэдвээр орлоо.

Газар хөдлөлт: Сэлвийн зорилго нь газар хөдлөлтийн гамшигаас урьдчилан сэргийлэх, эрсдэлийг бууруулах, бэлэн байдлыг хангах, танин мэлэхүйн мэдлэг мэдээлэл өгөх. Сургалтанд 61 хүн хамрагдсан.

- Газар хөдлөлтийн тухай ерөнхий ойлголт
- Монгол орны газар хөдлөлтийн ерөнхий зүй тогтол
- Япон улсын газар хөдлөлтийн сургаж
- Газар хөдлөлтөд хэрхэн бэлдэх вэ?
- Газар хөдлөлт болсон үед иргэдийн мэдвэл зохих зүйлс гэсэн агуулгатай.

Ган зуд: Сэлвийн зорилго нь иргэдэд зудын гамшигийн тухай ерөнхий ойлголт өгөх, өрхийн түвшинд зудыг хохирол багатай даван туулах арга ухаанд сургах. Сургалтанд 60 хүн хамрагдсан.

- Ган, зудын тухай ерөнхий ойлголт
- Урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ
- Зудын үед авах арга хэмжээ
- Дүгнэлт гэсэн агуулгатай.

Гал түймэр: Гал түймэр үүсэх шалтгаан нөхцлийг танилцуулж, ахуйн орчинд гал түймэр үүсгэхгүй байх, урьдчилан сэргийлэх, эрсдэлийг бууруулах, бэлэн байдлаа хангах аргад сургах. Сургалтанд 61 хүн хамрагдсан.

- Гал түймрийн тухай ерөнхий ойлголт
- Тохилдож буй гал түймрийн шалтгаан
- Урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ
- Гал түймэрт өртсөн үед амь насаа хамгаалах
- Гал унтраагуур ашиглах заавар гэсэн агуулгатай.

Аянга цахилгаан: Сэлвийн зорилго нь Аянга, цахилгааны тухай ерөнхий ойлголт, үүсэх шалтгаан болон түүнээс урьдчилан сэргийлэх, өрхийн түвшний аюулгүй байдлаа хангах мэдлэг ойлголтыг өгөх. Сургалтанд 59 хүн хамрагдсан.

- Аянга, цахилгааны тухай ерөнхий ойлголт
- Тохилдож буй аянга, цахилгааны шалтгаан
- Урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ
- Аянга, цахилгааны үед амь насаа хамгаалах
- Батаагах гэсэн агуулгатай.

ХАБЭА-н сургалтанд хамрагсадын бүртгэл

Огноо	2023 оны 10 сарын 08 өдөр
Хэлтэс	
Сургалтын нэр	Тан, дураарх үеийн дагалдсан байдал

No	Ажилчдын овог, нэр	Компаний нэр	Албан тушаал	Гарын үсэг
1	Г.Зүг	Хишигтэй Эрдэс	Дамп	Г.Зүг
2	Б.Батзориг	x	жкс	Б.Батзориг
3	У.Энх-Орш	x	Дамп	У.Энх-Орш
4	Д.Вамбыр	x	жкс	Вамбыр
5	Т.Монхбаатар	x	Ковч	Монхбаатар
6	А.Энхтүвшин	x	ДНС	А.Энхтүвшин
7	Д.Ганбатдор	x	Дамп	Д.Ганбатдор
8	Б.Нямзорх	x	Дамп	Б.Нямзорх
9	Т.Батдорж	x	Дамп	Т.Батдорж
10	У.Энхтүвшин	x	Дамп	У.Энхтүвшин
11	Д.Вамбыр	x	Дамп	Д.Вамбыр
12	З.Ванданбаатар	x	Дамп	З.Ванданбаатар
13	Т.Орхондорж	x	Норь	Т.Орхондорж
14	Д.Мунгуу	x	Дамп	Д.Мунгуу
15	Д.Мунгуу	x	Дамп	Д.Мунгуу
16	Б.Орш-Оч	x	жкс	Б.Орш-Оч
17	У.Монхбаатар	x	У.Монхбаатар	У.Монхбаатар
18	В.Дэлгэрзор	x	У.Монхбаатар	В.Дэлгэрзор
19	М.Мунгуу	x	М.Мунгуу	М.Мунгуу
20	Д.Вамбыр	x	Ковч	Д.Вамбыр
21	У.Энхтүвшин	x	Дамп	У.Энхтүвшин
22	Д.Вамбыр	x	жкс	Д.Вамбыр
23	Х.Орхондорж	x	Дамп	Х.Орхондорж
24	Б.Орхондорж	x	Дамп	Б.Орхондорж
25	Д.Вамбыр	x	Ковч	Д.Вамбыр
26	У.Энхтүвшин	x	жкс	У.Энхтүвшин
27	Т.Батдорж	x	Хэргаватор	Т.Батдорж
28	Д.Вамбыр	x	Дамп	Д.Вамбыр
29	А.Батзорж	x	АБЭЭ ГРЕЙДЕР	А.Батзорж

Сургалт явуулсан хүний нэр: Д.Вамбыр
Гарын үсэг: Д.Вамбыр

ХАБЭА-н сургалтанд хамрагсадын бүртгэл

Огноо	2023 оны 10 сарын 08 өдөр
Хэлтэс	
Сургалтын нэр	Тан, дураарх үеийн дагалдсан байдал

No	Ажилчдын овог, нэр	Компаний нэр	Албан тушаал	Гарын үсэг
1	Г.Зүг	Хишигтэй Эрдэс	Дамп	Г.Зүг
2	Т.Монхбаатар	Хишигтэй Эрдэс	Ковч	Т.Монхбаатар
3	Б.Батзориг	Хишигтэй Эрдэс	жкс	Б.Батзориг
4	Б.Батзориг	Хишигтэй Эрдэс	жкс	Б.Батзориг
5	У.Энх-Орш	Хишигтэй Эрдэс	Дамп	У.Энх-Орш
6	Д.Вамбыр	x	жкс	Вамбыр
7	Т.Монхбаатар	x	Ковч	Монхбаатар
8	Д.Ганбатдор	x	опр.	Д.Ганбатдор
9	А.Энхтүвшин	x	ДНС	А.Энхтүвшин
10	Т.Батдорж	x	Дамп	Т.Батдорж
11	Б.Нямзорх	x	Дамп	Б.Нямзорх
12	У.Энхтүвшин	x	Дамп	У.Энхтүвшин
13	Д.Мунгуу	x	Дамп	Д.Мунгуу
14	З.Ванданбаатар	x	Дамп	З.Ванданбаатар
15	Т.Орхондорж	x	Норь	Т.Орхондорж
16	Д.Мунгуу	x	Дамп	Д.Мунгуу
17	Д.Мунгуу	x	Дамп	Д.Мунгуу
18	У.Монхбаатар	x	У.Монхбаатар	У.Монхбаатар
19	В.Дэлгэрзор	x	У.Монхбаатар	В.Дэлгэрзор
20	М.Мунгуу	x	М.Мунгуу	М.Мунгуу
21	Д.Вамбыр	x	Ковч	Д.Вамбыр
22	У.Энхтүвшин	x	Дамп	У.Энхтүвшин
23	Д.Вамбыр	x	жкс	Д.Вамбыр
24	Х.Орхондорж	x	Дамп	Х.Орхондорж
25	Б.Орхондорж	x	Дамп	Б.Орхондорж
26	Д.Вамбыр	x	Ковч	Д.Вамбыр
27	У.Энхтүвшин	x	жкс	У.Энхтүвшин
28	Т.Батдорж	x	Хэргаватор	Т.Батдорж
29	А.Батзорж	x	АБЭЭ ГРЕЙДЕР	А.Батзорж

Сургалт явуулсан хүний нэр: Д.Вамбыр
Гарын үсэг: Д.Вамбыр

10.1.2 Газар хөдлөлтийн гамигийн үед ажиллах, аврах, хор уршигийг арилгах, сэргээн босгох үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулж, гамигаас хамгаалах бэлэн байдлыг дээшлүүлэх

Уурхайн нийт ажилчдын дунд газар хөдлөлтийн үед авах арга хэмжээ, түүний хорт уршигийн талаарх сургалтыг орон төслийн хэмжээнд удирдах удирдуулах нийт ажилчдыг хамруулсан

ХАБЭА-н сургалтанд хамрагсадын бүртгэл

Огноо	2022 оны 12 сарын 08 өдөр
Хэлтэс	Уулын хэлтэс
Сургалтын нэр	Бэлэн ажлуул байдал

No	Ажилчдын овог, нэр	Компаний нэр	Албан тушаал	Гарын үсэг
1	Б.Болор	Шиний Эрдэс	ХКС	Г.Зүг
2	Д.Сэнгэ	Х	Дамп	Г.Зүг
3	Б.Болор-Ор	Х	ХКС	Болор-Ор
4	Д.Батбаяр	Х	ХКС	Д.Батбаяр
5	Э.Монголбаяр	Х	Ковин	Монголбаяр
6	Л.Энхтэнгалаг	Х	ХКС	Л.Энхтэнгалаг
7	Д.Ганбаттар	Х	ОПР	Д.Ганбаттар
8	А.Батзориг	Х	С.ПЕРОВА	А.Батзориг
9	Г.Зүг	Х	Х	Г.Зүг
10	Б.Нямдорх	Х	Дамп	Б.Нямдорх
11	Д.Батзориг	Х	Э.САПП	Д.Батзориг
12	У.Төгсбаяр	Х	Дамп	У.Төгсбаяр
13	У.Батбаяр	Х	С.Дамп	У.Батбаяр
14	Э.Монголбаяр	Х	Дамп	Э.Монголбаяр
15	Т.Нямдорх	Х	НОРД	Т.Нямдорх
16	Д.Монголбаяр	Х	Дамп	Д.Монголбаяр
17	Д.Монголбаяр	Х	Дамп	Д.Монголбаяр
18	У.Монголбаяр	Х	У.МОНСТЕР	У.Монголбаяр
19	У.Монголбаяр	Х	У.МОНСТЕР	У.Монголбаяр
20	У.Монголбаяр	Х	У.МОНСТЕР	У.Монголбаяр
21	У.Монголбаяр	Х	КОБЦ	У.Монголбаяр
22	У.Монголбаяр	Х	ХКС	У.Монголбаяр
23	У.Монголбаяр	Х	ХКС	У.Монголбаяр
24	У.Монголбаяр	Х	Дамп	У.Монголбаяр
25	У.Монголбаяр	Х	Дамп	У.Монголбаяр
26	У.Монголбаяр	Х	Ковин	У.Монголбаяр
27	У.Монголбаяр	Х	ХКС	У.Монголбаяр
28	У.Монголбаяр	Х	Эксперт	У.Монголбаяр
29	У.Монголбаяр	Х	Дамп	У.Монголбаяр

Сургалт явуулсан хүний нэр: *У.Монголбаяр*
Гарын үсэг: *У.Монголбаяр*

ХАБЭА-н сургалтанд хамрагсадын бүртгэл

Огноо	2022 оны 12 сарын 08 өдөр
Хэлтэс	Уулын хэлтэс
Сургалтын нэр	Бэлэн ажлуул байдал

No	Ажилчдын овог, нэр	Компаний нэр	Албан тушаал	Гарын үсэг
1	Г.Зүг	Шиний Эрдэс	Бэлэн ажлуул	Г.Зүг
2	Э.Монголбаяр	Шиний Эрдэс	Бэлэн ажлуул	Э.Монголбаяр
3	Б.Болор	Шиний Эрдэс	ХКС	Б.Болор
4	Б.Болор-Ор	Шиний Эрдэс	ХКС	Болор-Ор
5	Д.Сэнгэ	Шиний Эрдэс	Дамп	Д.Сэнгэ
6	Д.Сэнгэ	Шиний Эрдэс	ХКС	Д.Сэнгэ
7	Э.Монголбаяр	Х	Ковин	Монголбаяр
8	Д.Ганбаттар	Х	ОПР	Д.Ганбаттар
9	Л.Энхтэнгалаг	Х	ХКС	Л.Энхтэнгалаг
10	Б.Нямдорх	Х	Дамп	Б.Нямдорх
11	Б.Нямдорх	Х	Дамп	Б.Нямдорх
12	У.Төгсбаяр	Х	Дамп	У.Төгсбаяр
13	У.Батбаяр	Х	Дамп	У.Батбаяр
14	Э.Монголбаяр	Х	Дамп	Э.Монголбаяр
15	Т.Нямдорх	Х	НОРД	Т.Нямдорх
16	Д.Монголбаяр	Х	Дамп	Д.Монголбаяр
17	Д.Монголбаяр	Х	Дамп	Д.Монголбаяр
18	У.Монголбаяр	Х	У.МОНСТЕР	У.Монголбаяр
19	У.Монголбаяр	Х	У.МОНСТЕР	У.Монголбаяр
20	У.Монголбаяр	Х	У.МОНСТЕР	У.Монголбаяр
21	У.Монголбаяр	Х	КОБЦ	У.Монголбаяр
22	У.Монголбаяр	Х	ХКС	У.Монголбаяр
23	У.Монголбаяр	Х	ХКС	У.Монголбаяр
24	У.Монголбаяр	Х	Дамп	У.Монголбаяр
25	У.Монголбаяр	Х	Дамп	У.Монголбаяр
26	У.Монголбаяр	Х	Ковин	У.Монголбаяр
27	У.Монголбаяр	Х	ХКС	У.Монголбаяр
28	У.Монголбаяр	Х	Эксперт	У.Монголбаяр
29	У.Монголбаяр	Х	АБЭЭ ГРЕЙДЕР	У.Монголбаяр

Сургалт явуулсан хүний нэр: *У.Монголбаяр*
Гарын үсэг: *У.Монголбаяр*